

**PUBLIC
PROFITS**

Public Profits Sp. z o.o.
ul. Paderewskiego 8
61-770 Poznań

Adres do korespondencji:
Dział Badań
ul. Murna 3
61-771 Poznań
tel. 61 860 95 80
fax 61 860 95 81

www.publicprofits.pl
biuro@publicprofits.pl

NIP 782-11-21-903
Regon 630582129

Bardzo Młoda Kultura Ewaluacja realizacji Programu w 2016 roku

Autorzy raportu: Marek Krajewski/ Maciej Frąckowiak

Współpraca: Ariel Modrzyk/Zofia Małkowicz

Redakcja językowa: Michał Staniszewski

Zamawiający:

Narodowe Centrum Kultury
Płocka 13, 01-231 Warszawa

Poznań, 27.12.2016

PKJPA

Certyfikaty: PAPI • badania jakościowe • mystery shopping

Wstęp	3
I. Najważniejsze ustalenia oraz rekomendacje	5
Ocena realizacji Programu jako całości	5
Najważniejsze rekomendacje	7
II. Część informacyjno-sprawozdawcza	9
Program „Bardzo Młoda Kultura” w liczbach	9
Ogólne informacje o Operatorach Programu Bardzo Młoda Kultura oraz o przyjętych przez nich formach realizacji Programu	10
Operatorzy programu BMK	10
Orientacje w programie BMK	11
III. Część analityczna	13
Działania diagnostyczne Operatorów	13
Wstęp	13
Przebieg badań diagnostycznych – podstawowe informacje	14
Ocena przebiegu badań diagnostycznych (silne i słabe strony badań diagnostycznych)	17
Rekomendacje	20
Działania informujące i sieciujące Operatorów	22
Wstęp	22
Przebieg Działań Informujących i Sieciujących – podstawowe informacje	23
Ocena przebiegu działań informujących i sieciujących	26
Rekomendacje	28
Działania szkoleniowe i warsztatowe	30
Wstęp	30
Przebieg warsztatów i szkoleń – podstawowe informacje	32
Ocena przebiegu działań warsztatowych i szkoleniowych	36
Rekomendacje	38
Konkursy regrantingowe	40
Wstęp	40

Przebieg konkursów dotacyjnych- podstawowe informacje	41
Ocena przebiegu Regrantingu (silne i słabe strony konkursów dotacyjnych)	51
Rekomendacje	54
Promowanie Programu	57
Wstęp	57
Przebieg działań promocyjnych – podstawowe informacje	57
Ocena przebiegu działań promocyjnych.....	59
Rekomendacje	60
Współpraca pomiędzy Operatorami	61
Wstęp	61
Przebieg współpracy pomiędzy Operatorami – podstawowe informacje.....	61
Ocena przebiegu współpracy pomiędzy Operatorami	62
Rekomendacje	63
Ewaluacja realizacji programu przez Operatorów.....	64
Wstęp	64
Przebieg badań ewaluacyjnych i autoewaluacyjnych realizowanych przez Operatorów.....	64
Ocena badań ewaluacyjnych i autoewaluacyjnych realizowanych przez Operatorów	65
Rekomendacje	67
Aneks	69
Arkusze kodowy wydarzeń informujących i sieciujących	69
Arkusze kodowy uczestników warsztatów	70
Arkusze kodowy prowadzących warsztaty (unikalnych)	71
Arkusze kodowy tematyki i formuły warsztatów	72
Arkusze kodowy procedur organizacji i rozstrzygania konkursów dotacyjnych.....	73
Arkusze kodowy zwycięskich wniosków w konkursach dotacyjnych	76
Syntetyczne zestawienie projektów zrealizowanych dzięki programowi regrantingowemu w ramach BMK..	78

Przyjmujemy, że ewaluacja to „systematyczne i podporządkowane pewnej metodzie działanie, polegające na zbieraniu oraz analizie informacji, którego celem jest określenie, czy pewien proces przebiega w oczekiwany przez nas sposób”¹. Ponieważ na potrzeby realizacji programu „Bardzo Młoda Kultura” (BMK) nie przyjęto żadnych ilościowych miar osiągniętych w jego ramach efektów, a jedynie założono cele, które przedsięwzięcie to ma realizować, to ocena jego tegorocznej realizacji ma charakter formatywny (a więc służy wskazaniu ewentualnych modyfikacji, ma pomagać w podejmowaniu decyzji dotyczących sposobów działania BMK w kolejnych latach). Mówiąc jeszcze inaczej, efektem przeprowadzonej ewaluacji Programu ma być przede wszystkim jego doskonalenie, a więc z jednej strony określenie tego, jakie jego elementy warto poddać refleksji, które z nich wzmocnić, jakie powinny zostać wyeliminowane, by w przyszłości BMK mógł się rozwijać. Nie tyle więc oceniamy, czy Program jest udany, czy też nie, ile konfrontując osiągnięte rezultaty z jego założeniami oraz z przyjętymi przed jego rozpoczęciem schematami działania, staramy się określać, co warto byłoby w kolejnych jego edycjach zmienić, poprawić, wzmocnić.

Warto również pamiętać o tym, że jednym z najważniejszych założeń Programu jest jego decentralizacja, co oznacza, iż każdy z jego 16 lokalnych Operatorów ma dosyć dużą swobodę w określaniu sposobu realizacji ogólnych schematów definiujących, jak można urzeczywistniać poszczególne aspekty tego przedsięwzięcia. Celem ewaluacji nie jest więc zdefiniowanie jednego, właściwego modelu działań, który powinien być urzeczywistniany w poszczególnych województwach, ale raczej określenie ram, w których – naszym zdaniem – powinny mieścić się działania Operatorów. Dlatego też, choć opieramy naszą wiedzę o realizacji Programu na informacjach pozyskiwanych od lokalnych Operatorów, to nie oceniamy osobno działań każdego z nich, ale staramy się na podstawie analizy tych danych określić ogólne rekomendacje określające, jak Program powinien funkcjonować w kolejnych latach. Jednocześnie sama analiza informacji pozwalających dokonać oceny tegorocznej edycji BMK jest szczegółowa, w tym sensie, że dotyka ona wszystkich elementów składających się na całe przedsięwzięcie: poczynając od badań diagnostycznych, a kończąc na procesach ewaluacji dokonywanej przez poszczególnych Operatorów.

Przyjęty przez nas model ewaluacji łączy w sobie dwa rodzaje badań tego rodzaju: *ewaluacji bieżącej* oraz *ewaluacji ex post*. Z jednej więc strony w trakcie mijającego roku na bieżąco monitorowaliśmy to, w jaki sposób Program jest realizowany w poszczególnych regionach, a służyły temu zarówno obligatoryjnie sprawozdania dostarczane przez Operatorów; dokumentacja tekstowa i wizualna poszczególnych działań, wizyty studyjne, udział w wydarzeniach realizowanych w określonych województwach oraz w konwentach, w których uczestniczyli sami Operatorzy. Z drugiej zaś (*ewaluacja ex post*) strony analizie poddane zostały też dokumenty dostar-

¹ Jesteśmy oczywiście świadomi tego, iż sposobów definiowania ewaluacji jest bardzo wiele. Dla przykładu Rada Unii Europejskiej, zawężając nieco powyższą definicję, określa ten proces jako: „sąd (ocena) wartości interwencji publicznej dokonany przy uwzględnieniu odpowiednich kryteriów (skuteczności, efektywności, użyteczności, trafności i trwałości) i standardów. Osąd dotyczy zwykle potrzeb, jakie muszą być zaspokojone w wyniku interwencji oraz osiągniętych efektów. Ewaluacja oparta jest na specjalnie w tym celu zebranych i zinterpretowanych informacjach za pomocą odpowiedniej metodologii” (cyt. za: http://www.ewaluacja.gov.pl/Sloownik/Strony/sloownik_ewaluacja.aspx [27.12.2016]). Z kolei Michael Quinn Patton określa ewaluację jako: „systematyczne gromadzenie informacji o działaniach, własnościach i efektach programów, w taki sposób, aby wydawać sądy o programach, poprawia ich efektywność i formułować decyzje o ich przyszłości” (M.Q. Patton, *Utilization-focused evaluation: the new century text*, London 1997, Sage, s. 23). Serwis organizacji pozarządowych *Ewaluacja* określa ten proces jako, po pierwsze, „proces zmierzający do stwierdzenia, w jakim stopniu założone cele są rzeczywiście realizowane” [Ralf Tyler, cyt. za: D. Nevo, *Konceptualizacja ewaluacji edukacyjnej*, w: L. Korporowicz (red.), *Ewaluacja w edukacji*, Oficyna Naukowa, Warszawa 1997, s. 52]; po drugie, jako „proces polegający na określeniu w jakim stopniu zostały osiągnięte zakładane cele i rezultaty oraz co się do tego przyczyniło, a co hamowało” (zespół ewaluatorów przy Stowarzyszeniu BORIS w Warszawie); po trzecie, jako „systematyczne badanie wartości lub zalet jakiegoś obiektu” (grupa 12 organizacji zrzeszonych w Joint Committee, 1981) [<http://ewaluacja.ngo.pl/x/272604>, 21.12.2014].

czone przez Operatorów jako rozliczenie się przez nich z umów wiążących ich z generalnym Operatorem Programu, a więc z Narodowym Centrum Kultury.

Jeżeli chodzi o usytuowanie autorów tego raportu wobec poddawanych w nim analizie, zjawisk, to podjęta przez nas ewaluacja łączy w sobie elementy *ewaluacji zewnętrznej* (dokonują jej osoby nierealizujące w sposób bezpośredni Programu) oraz *wewnętrznej* (w tym sensie, że autorzy raportu to jednocześnie osoby współodpowiedzialne za obsługę Programu w mijającym roku).

Podstawowymi źródłami informacji służącymi sporządzeniu tego raportu były:

- 1) obserwacje prowadzona na bieżąco (prace komisji konkursowych, wizyty w siedzibach Operatorów, konsultacje telefoniczne, aktywność sieciowa- forum, maile od Operatorów, konwenty Operatorów);
- 2) ankiety wysyłane Operatorom przed ich ogólnopolskimi konwentami;
- 3) ogólnopolska ankieta wspomagana komputerowo (CAWI);
- 4) dokumentacja projektowa, tworzona przez Operatorów (zaktualizowany wniosek, sprawozdania, protokoły, listy uczestnictwa, programy wydarzeń, materiały promocyjne, dokumentacja wizualna);
- 5) obserwacja prowadzona za pośrednictwem Internetu, a dotycząca miejsc i sposobu komunikowania o Programie przez Operatorów;
- 6) raporty diagnostyczne i ewaluacyjne dostarczane przez Operatorów (dodatkowe źródło danych, uwzględnione w miarę dostępności tych materiałów w okresie prowadzenia analiz).

Analiza tych informacji – ze względu na ich podwójną naturę: to zarówno liczby, jak i opisy czy interpretacje – miała zarówno charakter ilościowy, jak i jakościowy, co znajduje swoje odzwierciedlenie w sposobie skonstruowania tego raportu. Czytelnik znajdzie w nim więc informacje na temat częstości pewnych wydarzeń, liczby osób w nich uczestniczących, wyrażonej przez liczbowe wskaźniki intensywności informowania o działaniach Operatorów przez media, ale też opisy i interpretacje tego, co niepoliczalne, próby uporządkowania wielości zdarzeń w ramach BMK w pewne typy czy też wskazania na specyfikę narzędzi oraz metod używanych w trakcie działań szkoleniowych. To połączenie ze sobą analizy ilościowej oraz jakościowej pozwala w naszym przekonaniu, z jednej strony, oddać skalę Programu, wielość podejmowanych w jego ramach aktywności, z drugiej zaś przybliżyć ich specyfikę, określić, w jakich aspektach ich jakość jest wysoka, gdzie zaś nieco gorsza i wymagająca korekty.

Raport, oprócz niniejszego wstępu oraz następującej po nim sekcji, w której umieściliśmy najważniejsze wnioski oraz rekomendacje, został skonstruowany tak, by kolejne jego fragmenty poświęcone zostały każdemu z elementów składających się na program „Bardzo Młoda Kultura”. W obrębie każdej w ten sposób wyodrębnionych części stosujemy podobny schemat prezentacji wyników analiz ewaluacyjnych: po krótkim wstępie zdajemy relację z tego, co wydarzyło się w mijającym roku w odniesieniu do określonego zadania realizowanego w ramach BMK, a następnie poddajemy to ocenie, wskazując na mocne i słabe strony. Każdą z tego rodzaju części zamyka fragment, w którym prezentujemy najważniejsze rekomendacje.

OCENA REALIZACJI PROGRAMU JAKO CAŁOŚCI

W tej części raportu próbujemy dokonać oceny programu „Bardzo Młoda Kultura” jako całości, wskazując na mocne i słabe strony jego realizacji w mijającym roku. Szczegółowa ocena poszczególnych działań składających się na Program znajduje się w dalszych fragmentach raportu.

Mocne strony

- Najważniejszą mocno stroną tegorocznej edycji Programu jest to, że we wszystkich regionach jest on realizowany zgodnie z jego wstępnymi założeniami i w sposób, który wskazuje na ogromne zaangażowanie, kreatywność oraz zdolność do samodzielnego działania poszczególnych Operatorów. Nie bez znaczenia jest również to, że udało się wokół Programu wytworzyć nie tylko dobrą atmosferę, ale też poczucie współodpowiedzialności za jego jakość. Owocuje to nie tylko intensywną pracą osób zaangażowanych w Program w roli jego lokalnych koordynatorów, ale też wolą jego wzbogacania i ulepszania o takie aspekty, których nie przewidywaliśmy, przystępując do jego urzeczywistnienia.
- Program realizuje też w pełni zakładane cele, w tym przede wszystkim: buduje mosty pomiędzy sferą kultury i oświaty; stwarza preteksty do współdziałania w tworzeniu przedsięwzięć edukacyjnych pomiędzy środowiskami, które wcześniej nie współpracowały ze sobą; wzmacnia kompetencje edukatorów i animatorów działających w poszczególnych województwach; poszerza znacznie dostępną w nich ofertę działań z zakresu edukacji kulturowej oraz czyni je nowocześniejszymi i lepiej przylegającymi do lokalnych potrzeb.
- Nie mniej istotnym efektem Programu w tym roku jest włączenie do prac nad wzmacnianiem edukacji kulturowej w poszczególnych województwach przedstawicieli władz samorządowych oraz organów odpowiedzialnych za stan kultury i oświaty. Oznacza to, iż w ten sposób zapoczątkowany został proces wzmacniania poczucia znaczenia, jaki dla uruchamiania lokalnych potencjałów oraz eliminowania problemów społecznych ma ten rodzaj edukacji.
- Ważnym tegorocznym dokonaniem Operatorów jest też efektywne zainteresowanie Programem lokalnych komunikatorów, a za ich pośrednictwem również samych mieszkańców poszczególnych województw. Jest to z kolei bardzo ważne dla budowania koalicji działających na rzecz wzmacniania edukacji kulturowej zarówno na poziomie regionalnym, jak i ogólnopolskim.
- Warto podkreślić, iż w ramach tegorocznej edycji BMK udało się opracować oraz upowszechnić nowe, wysokie standardy prowadzenia programów wspierania działań w sferze kultury. Programów niesprowadzających się wyłącznie do prostego rozdawnictwa pieniędzy, ale będących kompleksowymi i przemyślanymi mechanizmami wzmacniania tego typu aktywności, obejmującymi swoim zakresem: badania diagnostyczne, działalność szkoleniową, budowanie pretekstów do współpracy, finansowanie wysokiej jakości przedsięwzięć, opiekę nad ich realizacją oraz działania ewaluacyjne. Wszystko to sprawia, że Program jest bardzo dobrze oceniany przez zewnętrznych obserwatorów i już teraz traktowany jako wzorcowy oraz godny upowszechniania.
- Sukcesem tegorocznej edycji Programu jest również to, iż za jego pośrednictwem udaje się budować sieci współdziałania pomiędzy podmiotami zajmującymi się edukacją kulturową, nie tylko w skali regionalnej, ale również ogólnopolskiej, co w przyszłości powinno owocować wartościowymi przedsięwzięciami edukacyjnymi, wyrównywaniem poziomu tego rodzaju projektów pomiędzy regionami, transferem wiedzy i doświadczeń w skali ogólnopolskiej.

- Trudno nie dostrzec, że Program stał się też dla wielu Operatorów okazją do przemyślenia i przeprogramowania sposobu działań własnej instytucji tak, by były one nowocześniejsze, lepiej odpowiadały na lokalne potrzeby, efektywniej wzmacniały potencjały obecne w regionie.

Słabe strony

- Najbardziej problematycznym aspektem Programu są badania diagnostyczne, a zwłaszcza powiązanie wniosków, które z nich płyną z programowaniem poszczególnych działań lokalnych Operatorów. Problem ten ma wiele źródeł, ale najważniejszym z nich wydaje się być brak zwyczajów prowadzenia tego rodzaju badań oraz przekładania ich rezultatów na praktyczne rekomendacje pozwalające sprawniej działać w kulturze.
- Podobnie jak w przypadku diagnozy, problemy rodziły się również w trakcie badań ewaluacyjnych. Źródłem trudności, również w tym wypadku, była niska kultura prowadzenia analiz oceniających osiągnięte w Programie efekty, a także skłonność do traktowania badań ewaluacyjnych jako audytu lub kontroli, nie zaś jako pożytecznych działań pomagających korygować działania Operatorów.
- Zarówno z raportów diagnostycznych i ewaluacyjnych dostarczonych przez operatorów, jak i z obserwacji ich działań oraz z rozmów z nimi wynika, iż sporo problemów przysparza upowszechnianie pojęcia *edukacji kulturowej*. Jego stosowanie, choć w większości przypadków jest uznawane za konieczne i zasadne (choćby po to, by wskazać na specyfikę działań edukacyjnych preferowanych w Programie i na jego odrębność wobec innych programów dotacyjnych), budzi opór wynikający z przyzwyczajenia do stosowania innych pojęć.
- Słabością Programu okazała się również mało intensywna współpraca pomiędzy lokalnymi Operatorami i to pomimo tego, że tam, gdzie zachodziła, opierała się ona na woli współpracy, zainteresowaniu tym, co dzieje się w innych województwach, na dążeniu do wspólnego rozwiązywania problemów, jakie napotymano w poszczególnych regionach. Źródłem tego niskiego poziomu współpracy nie jest więc wzajemna niechęć do siebie Operatorów czy brak kanałów i pretekstów do tego rodzaju współdziałania, ale raczej przeciążenie Operatorów nadmiarem obowiązków oraz etap, na jakim znajduje się Program. Jego początkowa faza to czas wzajemnego poznawania się, za którym, mamy przynajmniej taką nadzieję, w kolejnych latach pójdzie również intensywniejsza współpraca.
- Wątpliwości budzi sposób promowania Programu, a zwłaszcza to, że w poszczególnych regionach jest on często uznawany za autonomiczne działanie Operatora, a nie za część ogólnopolskiego przedsięwzięcia. Źródłem tego problemu jest to, iż w każdym województwie Program jest urzeczywistniany pod nieco inną nazwą, w większości z nich ma on też osobną identyfikację wizualną.
- Choć ważnym aspektem Programu jest wzmacnianie lokalnej różnorodności, to równie istotnym jest budowanie systemowych rozwiązań wzmacniających edukację kulturową na poziomie ogólnopolskim. Póki co bardzo efektywnie udaje się realizować to pierwsze zadanie, nieco gorzej wypada urzeczywistnienie tego drugiego. Być może wynika to z braku efektywnych narzędzi transferu wiedzy pomiędzy poszczególnymi regionami, ale z pewnością jest też efektem tego, że lokalni Operatorzy w pierwszym roku swojej działalności skoncentrowani byli na próbie poradzenia sobie z wielością zadań, jakie nakładał na nich regulamin Programu i wynikające zeń umowy.

NAJWAŻNIEJSZE REKOMENDACJE

W tej części raportu prezentujemy najważniejsze rekomendacje wynikające z ewaluacji tegorocznej edycji Programu. Rekomendacje szczegółowe, dotyczące poszczególnych aspektów funkcjonowania BMK w tym roku, znajdują się w odpowiadających im fragmentach tego raportu.

Rekomendacje

- Program należy kontynuować w dotychczasowej postaci, dokonując niewielkich jej korekt. Przyjęta forma realizacji Programu przynosi bardzo dobre rezultaty, zgodne z celami, jakie miały być za jego pośrednictwem urzeczywistniane. Program budzi też pozytywne reakcje tak ze strony osób związanych ze sferą oświaty, jak kultury, władz samorządowych oraz odbiorców działań w ramach BMK.
- Konieczne jest w kolejnych latach wzmacnianie dotychczasowych efektów Programu, w tym przede wszystkim:
 - rozbudowywanie sieci współpracy pomiędzy sektorem edukacji oraz kultury oraz stwarzanie pretekstów do ich odtwarzania się w czasie;
 - organizowanie szkoleń i warsztatów stanowiących okazję do zdobywania przez edukatorów, animatorów oraz nauczycieli nowych kompetencji tak, by realizowane przez nich przedsięwzięcia edukacyjne miały wysoką jakość;
 - doskonalenie procesów prowadzenia diagnozy w kulturze, w tym umiejętności realizacji tego rodzaju analiz przez instytucje będące Operatorami Programu;
 - wykorzystywanie efektów tegorocznej diagnozy oraz ewaluacji jako istotnych zmiennych pozwalających określić sposób urzeczywistniania w kolejnych latach Programu w poszczególnych województwach;
 - podtrzymywanie wysokiego poziomu oraz merytorycznej oceny w konkursach regrantingowych, rozwijanie form wsparcia, a także dbanie o to, by zwiększać liczbę oraz jakość dotowanych za ich pośrednictwem przedsięwzięć z zakresu edukacji kulturowej;
 - dbanie o podtrzymywanie widzialności BMK w poszczególnych regionach oraz zainteresowania tym Programem ze strony władz samorządowych oraz środowiska nauczycielskiego;
 - utrzymywanie wysokiego poziomu zaangażowania w Program ze strony Operatorów oraz uczestników realizowanych przez tych pierwszych przedsięwzięć.
- Skorygowania w kolejnych latach funkcjonowania Programu wymagają z kolei:
 - niedoskonałości dokumentów towarzyszących konkursom regrantingowym (regulaminy, formularze ocen, protokoły) oraz niektóre z dotychczasowych praktyk związanych z funkcjonowaniem komisji konkursowych;
 - przyjęte metody docierania z różnymi aspektami Programu do środowiska nauczycielskiego;
 - sposoby promowania Programu (w tym przede wszystkim jego rozpoznawalność jako przedsięwzięcia o charakterze ogólnopolskim, to, w jaki sposób jest on komunikowany na zewnątrz oraz to, jak skonstruowane są strony internetowe lokalnych Operatorów);
 - procesy pozwalające na przekładanie wyników diagnozy oraz ewaluacji na programowanie działań Operatorów w kolejnych latach trwania Programu, a także sam sposób prowadzenia tego rodzaju analiz;
 - zasady współpracy pomiędzy Operatorami (w tym transferowanie wiedzy i umiejętności z jednego województwa do innego czy konwencje ogólnopolskich konwentów);
 - używane dotąd wspólne narzędzia diagnostyczne (w tym ogólnopolska ankieta CAWI);

- dotychczasowe formy obecności środowiska oświatowego w Programie (np. poprzez zapraszanie nauczycieli jako osób pomagających w programowaniu działań Operatora, konsultowanie z nimi projektów finansowanych w ramach konkursów regrantingowych);
- sposoby komunikowania tego, czym jest edukacja kulturowa, jakie są jej role oraz formy realizacji;
- sposób, w jaki Program dociera do różnych regionów w obrębie danego województwa (a więc równomierne rozłożenie działań operatora w danym województwie)

→ Wśród nowych elementów, które w kolejnych latach można by wprowadzić do Programu, należy wymienić:

- zwyczaj delegowania części zadań realizowanych dotąd przez Operatora na osoby, który wzięły udział w Programie w tym roku (np. prowadzenie badań diagnostycznych, warsztatów, pomoc w tutoringach projektów edukacyjnych, organizacji giełd i spotkań sieciujących);
- wspólne prace konsultacyjne pomiędzy Operatorami nad narzędziami diagnostycznymi, materiałami popularyzującymi wiedzę na temat edukacji kulturowej i upowszechniającymi dobre praktyki związane z realizacją przedsięwzięć edukacyjnych;
- wydawnictwa gromadzące najlepsze rozwiązania z zakresu wspierania edukacji kulturowej w poszczególnych regionach;
- nowe zasady dokumentowania działań prowadzonych w ramach Programu przez poszczególnych operatorów (potrzebny jest taki tryb przygotowania dokumentacji, który nie nakłada na operatorów nowych obowiązków, a jednocześnie w sposób efektywny i porównywalny pomiędzy województwami utrwała efekty Programu w postaci zdjęć, filmów, sprawozdań i opisów);
- wspólne projekty badawcze prowadzone w skali ogólnopolskiej przez Operatorów (w tym te poświęcone badaniom odbiorców działań edukacyjnych oraz środowiska nauczycielskiego);
- przepracowywanie w systematyczny sposób lokalnych rozwiązań wspierających edukację kulturową w taki sposób, aby określać najlepsze rozwiązania dla tego typu aktywności, które można byłoby stosować w skali ogólnopolskiej;
- wykorzystanie badawczego potencjału projektów realizowanych w ramach regrantingu (to często jedyna okazja na kontakt z docelowymi uczestnikami działań edukacyjnych: dziećmi, młodzieżą i ich opiekunami, umożliwiającą diagnozę potrzeb i potencjałów, a także ewaluację przyjętych w Programie rozwiązań).

→ Realizacja Programu w kolejnych latach wymaga również:

- refleksji nad tym, jak podtrzymywać osiągnięte w jego ramach efekty, gdy BMK się zakończy;
- namysłu nad tym, jak realizować Program w sytuacji, gdy jego zakres i intensywność ulega wzmocnieniu (problem ten dotyczy głównie tego, jak radzić sobie z zadaniami, którymi obarczeni są Operatorzy w sytuacji, gdy nie dysponują oni wystarczającymi zasobami kadrowymi, gdy następuje zmęczenie Programem, gdy wyczerpuje się początkowy entuzjazm towarzyszący tworzeniu tego, co nowe i gdy pojawiają się pierwsze oznaki rutyny);
- działań na rzecz wykorzystywania doświadczeń zdobywanych w ramach Programu przez władze samorządowe oraz podmioty odpowiedzialne za nadzór nad oświatą i edukacją w regionie, w którym działa Operator.
- efektywnych pomysłów na wspomaganie tych podmiotów zajmujących się edukacją kulturową w regionie, które nie uzyskały dofinansowania w konkursach regrantingowych, a chcą realizować swoje przedsięwzięcia w kolejnych latach.

II. CZĘŚĆ INFORMACYJNO-SPRAWOZDAWCZA

W tej części raportu prezentujemy najważniejsze zestawienia liczbowe określające efekty osiągnięte w mijającym roku za sprawą aktywności podejmowanych przez lokalnych Operatorów oraz przedstawiamy wizytówki tych ostatnich

PROGRAM „BARDZO MŁODA KULTURA” W LICZBACH

- lokalni Operatorzy Programu: **16**
- partnerzy współdziałający z lokalnymi Operatorami przy realizacji Programu: **600²**
- zrealizowane działania o charakterze sieciującym oraz informacyjnym: **265**
- warsztaty i szkolenia zrealizowane w ramach Programu: **294**
- edukatorzy, animatorzy oraz nauczyciele, którzy wzięli udział w szkoleniach i warsztatach zrealizowanych w ramach Programu: **1702**
- miejscowości, z których pochodzą uczestnicy szkoleń oraz warsztatów: **800**
- miejscowości, w których odbywały się warsztaty oraz szkolenia: **60**
- projekty edukacyjne sfinansowane w ramach Programu: **172**
- miejscowości, w których realizowane są zwycięskie projekty edukacyjne: **212**
- osoby zaangażowane w przygotowanie zwycięskich wniosków: **227**
- lokalni partnerzy wspierający realizację zwycięskich inicjatyw: **389**
- wartość dotacji przyznanych w konkursach regrantingowych: **1250000**
- średnia dotacja przydzielona projektom edukacyjnym w ramach konkursów regrantingowych: **7500**
- bezpośredni odbiorcy Programu: **8602**
- pośredni odbiorcy Programu: **17000**

² Dane orientacyjne, ustalone – podobnie jak liczba odbiorców pośrednich i bezpośrednich – na podstawie wniosków złożonych przez Operatorów na okoliczność konkursu.

OGÓLNE INFORMACJE O OPERATORACH PROGRAMU BARDZO MŁODA KULTURA ORAZ O PRZYJĘTYCH PRZEZ NICH FORMACH REALIZACJI PROGRAMU

OPERATORZY PROGRAMU BMK

Poniżej prezentujemy 16 lokalnych Operatorów programu BMK. Każda z tych instytucji dopasowuje Program do potrzeb i specyfiki regionu, realizuje go więc nieco odmiennie. Wyrazem tych różnic są m.in. odmienne nazwy, jakie przyjmuje Program w poszczególnych województwach oraz ich osobne strony internetowe.

<p>Województwo dolnośląskie</p> <p>Ośrodek Kultury i Sztuki we Wrocławiu „Bardzo Młoda Kultura na Dolnym Śląsku” bardzomlodakultura.pl Rynek Ratusz 24, 50-101 Wrocław</p>	<p>Województwo kujawsko-pomorskie</p> <p>Teatr Polski im. Hieronima Konieczki „Struktury Kultury” struktury-kultury.pl Al. Mickiewicza 2, 85-071 Bydgoszcz</p>
<p>Województwo lubelskie</p> <p>Centrum Spotkania Kultur „Młodzi LUBią Kulturę” edukacja.kulturalna.lubelskie.pl Plac Teatralny 1, 20-029 Lublin</p>	<p>Województwo lubuskie</p> <p>Regionalne Centrum Animacji Kultury „Kultura Tędy” kulturateady.pl ul. Sienkiewicza 11, 65-431 Zielona Góra</p>
<p>Województwo łódzkie</p> <p>Muzeum Sztuki w Łodzi „Koalicje Kultury” koalicjekultury.pl ul. Ogrodowa 19, 91-065 Łódź</p>	<p>Województwo małopolskie</p> <p>Małopolski Instytut Kultury w Krakowie „SYNAPSY – program rozwoju edukacji kulturowej w Małopolsce” synapsy.malopolska.pl ul. 28 lipca 1943 17c, 30-233 Kraków</p>
<p>Województwo mazowieckie</p> <p>Mazowiecki Instytut Kultury „Kulturalni Edukatorzy – Mazowiecka Sieć Edukacji i Kultury” mazowieckieobserwatorium.pl ul. Elektoralna 12, 00-139 Warszawa</p>	<p>Województwo opolskie</p> <p>Muzeum Śląska Opolskiego w Opolu „Edukacja kulturowa Opolszczyzny – EDUKO 2016-2018” eduko.opole.pl ul. św. Wojciecha 13, 45-023 Opole</p>
<p>Województwo podkarpackie</p> <p>Centrum Kulturalne w Przemyślu „Podkarpacka Edukacja Kulturowa” pek-ck.pl ul. Konarskiego 9, 37-700 Przemyśl</p>	<p>Województwo podlaskie</p> <p>Wojewódzki Ośrodek Animacji Kultury w Białymstoku „Podlaski Pomost Kultury” woak.bialystok.pl ul. Kilińskiego 8, 15-950 Białystok</p>
<p>Województwo pomorskie</p> <p>Instytut Kultury Miejskiej „Sieć kultury. Edukacja kulturalna w województwie pomorskim”</p>	<p>Województwo świętokrzyskie</p> <p>Wojewódzki Dom Kultury im. Józefa Piłsudskiego w Kielcach „Świętokrzyska Akademia Edukacji Kulturowej”</p>

sieckultury.pl ul. Długi Targ 39/40, 80-830 Gdańsk	saek.pl ul. Ściegiennego 2, 25-033 Kielce
Województwo śląskie	Województwo warmińsko-mazurskie
Regionalny Instytut Kultury w Katowicach „Operatorokultury.pl” operatorokultury.pl ul. PCK 19, 40-057 Katowice	Centrum Edukacji i Inicjatyw Kulturalnych w Olsztynie „Wędrowna Akademia Kultury” jakakultura.warmia.mazury.pl/ bardzo-mloda-kultura ul. Parkowa 1, 10-233 Olsztyn
Województwo wielkopolskie	Województwo zachodniopomorskie
Centrum Kultury ZAMEK „Centrum Praktyk Edukacyjnych” cpe.poznan.pl ul. Św. Marcin 80/82, 61-809 Poznań	Złocieniecki Ośrodek Kultury „EKDUS – edukacja kulturowa dla umiejętności społecznych” ekdus.pl ul. Połczyńska 6, 78-520 Złocieniec

ORIENTACJE W PROGRAMIE BMK

Program BMK zaplanowano w sposób, który ma przynieść określone rezultaty, m.in. wzmocnić jakość, dostępność i status edukacji kulturowej w Polsce. Cele te nie wykluczają, ale wręcz zakładają, że w efekcie ich realizacji przeobrażeniu ulegnie rola instytucji lokalnych Operatorów w regionie. Instytucje prowadzące Program zamierzają rozwijać się w nieco innych kierunkach, zależnych od ich potencjału, ale także określonych przez lokalne uwarunkowania. Operatorzy Programu BMK różnią się więc nie tylko nazwą czy identyfikacją projektu, ale także długofalowymi celami, którym sprzyjać ma jego realizacja. Uświadomienie sobie owych „orientacji” pomaga nie tylko lepiej zrozumieć, ale też rozplanować rozłożenie akcentów i charakterystykę przyjętych rozwiązań w poszczególnych elementach realizacji Programu w regionach. Podczas spotkania w Olsztynie wspólnie z Operatorami wyodrębniono następujące orientacje, które nie muszą się wykluczać:

- poszukiwanie nowych podmiotów, które dotąd nie zajmowały się edukacją kulturową bądź nie robiły tego w określonych środowiskach oraz przygotowywanie ich do działania, nawet za cenę jakości realizowanych przez nie przedsięwzięć. Jedną z istotniejszych kompetencji, w które chce się wyposażać tego rodzaju podmioty, jest gotowość do podejmowania nowych wyzwań, wchodzenia we współpracę z partnerami, z którymi się dotąd nie współdziałało;
- poszerzanie gamy/ jakości istniejącej oferty działań edukacyjnych w regionie, przy niekoniecznej zmianie grona realizujących je na co dzień podmiotów;
- wykorzystanie Programu do upowszechnienia szczególnego modelu funkcjonowania instytucji ośrodka/ domu kultury, jako jednostki odkrywającej lokalny potencjał kulturowy. Z uwagi na ten cel orientacja ta sprzyja wchodzeniu we współpracę przede wszystkim z ludźmi, których Operatorzy już znają, są przekonani o ich wrażliwości, empatii;
- realizacja Programu traktowana bywa także jako szansa na realne rozwiązywanie zidentyfikowanych w regionie problemów, poprzez wzmocnienie na różne sposoby funkcjonujących tu instytucji kultury, w oparciu o zasoby instytucji Operatora. Ten ostatni niesie pomoc w kształceniu kadr i prawną, daje wsparcie w nauce umiejętności pisania wniosków/ projektów/ rozliczeń etc.;
- niektórzy Operatorzy upatrują też w realizacji Programu szansy na walkę z obciążającą tradycją regionalnego „Wu-De-Ku” (Wojewódzkiego Domu Kultury). Spotykając się na początku z niechęcią czy z posądzaniem o to, że Program służyć ma odtworzeniu ich przeszłej pozycji instytucji centralnej, sterującej działaniami w regionie, podmioty tego rodzaju starają się redefiniować swoją rolę w tych nowych oko-

licznościach – bycie liderem oznacza tu przede wszystkim tworzenie przestrzeni spotkania, wymiany i wsparcia. Program pozwala im na to, oferując wiedzę na temat potrzeb regionu (diagnoza), a także dając duże możliwości sieciowania;

- część Operatorów wykorzystuje też Program jako szansę wsparcia lokalnej społeczności w inny jeszcze sposób: oferując staże i praktyki we współpracy z lokalnymi Urzędami Pracy i uczelniami. BMK z uwagi na swoją wszechstronność oferuje duże możliwości nabywania kompetencji, zwłaszcza w regionach, w których instytucje kultury nie są w stanie zatrudniać nowych pracowników i w tych, gdzie nie ma rozwiniętego trzeciego sektora kultury. W tej perspektywie tworzenie przy Programie oferty stażowej i praktyk jest więc nie tylko powiększaniem zasobów, które można wykorzystywać przy jego realizacji, ale przede wszystkim – jedną z dróg inicjowania postulowanej w jego obrębie zmiany funkcjonowania kultury oraz oświaty;
- realizacja Programu bywa też krokiem w kierunku uzasadnienia i testowania modeli zupełnie nowych instytucji kultury, które pełniłyby rolę Regionalnych Obserwatoriów Kultury;
- niektórzy Operatorzy w realizacji Programu upatrują możliwości zakorzenienia swojej instytucji w regionie. Dotyczy to przede wszystkim, ale nie tylko, relatywnie nowych ośrodków, które poszukują sposobów na pozyskanie odbiorców swoich działań, a czasem także balansu pomiędzy działalnością impresaryjną a animacyjną. Rozwiązaniem może być budowa, na bazie doświadczeń wyniesionych z BMK, działań edukacji czy współpracy z regionem.

III. CZĘŚĆ ANALITYCZNA

W tej części raportu poddajemy ocenie przebieg realizacji poszczególnych działań składających się na program „Bardzo Młoda Kultura”. Struktura poszczególnych fragmentów jest bardzo podobna: po opisie poddanego ocenie aspektu Programu zdajemy relację z tego, jak był on urzeczywistniany, a następnie poddajemy go ocenie, by w konkluzji sformułować zbiór rekomendacji określających pożądane sposoby urzeczywistniania tego aspektu w kolejnych latach istnienia BMK.

DZIAŁANIA DIAGNOSTYCZNE OPERATORÓW

WSTĘP

Badania diagnostyczne prowadzone przez Operatorów w ramach programu BMK odgrywają w jego obrębie kilka istotnych ról, wśród których najważniejsze wydają się być:

- dostarczenie informacji pozwalających w bardziej racjonalny sposób prowadzić inne działania, takie jak: działalność szkoleniowa, regranting, działania o charakterze sieciującym. Do szczególnie istotnych danych tego rodzaju należą te określające stan edukacji kulturowej w regionie; te identyfikujące podmioty, które tego rodzaju działaniami się zajmują; te rozpoznające istniejące formy współdziałania pomiędzy sferą kultury i edukacji, a także te pozwalające wskazywać na potencjały oraz słabości praktyk edukacyjnych związanych z kulturą, które mają miejsce w województwie, będącym siedzibą jednego z Operatorów;
- wprowadzanie zwyczaju prowadzenia diagnozy w kulturze poprzedzającej oraz towarzyszącej wszelkim działaniom podejmowanym w jej obrębie. *Kultura diagnozy*, podobnie jak *kultura ewaluacji*, jest w naszym kraju bardzo słabo rozwinięta, co owocuje działaniami opartymi na intuicji, nieefektywnym i bardzo energochłonnym „rozpoznawaniu bojem” kontekstów, w których się działa, powielaniem mitów i półprawd na temat sytuacji, w jakiej znajduje się kultura, działania edukacyjne itd.;
- stwarzanie dodatkowych pretekstów do wzajemnego poznawania się, zawiązywania współpracy pomiędzy podmiotami reprezentującymi sferę kultury oraz edukacji. Co prawda w ramach BMK istnieją osobne formy działań, które służą urzeczywistnianiu tego celu, ale badania diagnostyczne, zwłaszcza te oparte na reaktywnych formach pozyskiwania informacji, wyjątkowo sprzyjają interakcjom, w trakcie których mówimy o sobie, wzajemnie się słuchamy, dowiadujemy się czegoś nowego o sobie nawzajem, a co za tym idzie – wypracowujemy przestrzeń wspólnego działania.

Dokonując oceny tegorocznych działań diagnostycznych podejmowanych przez Operatorów, warto wziąć pod uwagę następujące czynniki określające ich przebieg, a także rolę, jaką odegrały one w odniesieniu do trzech wskazanych wyżej funkcji tego zadania:

- zwyczaj diagnozowania poprzedzający działania w sferze kultury należy do rzadkości, co sprawia, że istnieje stosunkowo niewiele podmiotów zdolnych do podjęcia tego rodzaju aktywności w sposób efektywny i satysfakcjonujący. Dodatkowo większość Operatorów albo realizowała badania diagnostyczne w oparciu o zewnętrzne wobec nich podmioty (takiej jak: firmy badawcze, zespoły złożone z akademików i osób realizujących analizy społeczne) albo, choć prowadziła je samodzielnie, to korzystała z pomocy zewnętrznych badaczy. Dlatego też należy postrzegać efekty dotychczasowej diagnozy również jako rezultat procesu krystalizowania się zasad i procedur tego typu analiz, który dopiero w kolejnych latach uzyska pełną efektywność. Nie należy tego zjawiska traktować jako negatywnego, ale przeciwnie – jako niezwykle wartościowy proces uczenia się przez środowisko związane z edukacją i kulturą tego, czym jest diagnoza, jak należy ją prowadzić, jakich efektów należy się po niej spodziewać, a także jako okazję do twórczego wypróbowywania nowych narzędzi badawczych, sposobów gromadzenia informacji oraz ich

analizy, które stanowią ważny wkład w rozwijanie metodologii diagnozy w kulturze, a co za tym idzie – budują istotną wartość dodaną BMK;

- w pierwszym roku realizacji programu BMK szczególnych problemów związanych z badaniami diagnostycznymi przysporzyło ich łączenie z innymi etapami tego przedsięwzięcia. Wynikało to oczywiście z tego, że z przyczyn pozostających poza zakresem kontroli Operatorów (późny termin ogłoszenia rezultatów konkursu, w którym wyłaniano Operatorów BMK oraz podpisania przez nich umów na realizację Programu) badania tego rodzaju rozpoczęły się bardzo późno, co sprawiło, iż ich efekty będzie można konsumować dopiero w kolejnych latach realizacji Programu. Mówiąc jeszcze inaczej, bardzo trudno jest oceniać to, jak efekty diagnozy zostały przełożone w tym roku na takie aktywności, jak warsztaty, regranting, czy sieciowanie (i to pomimo tego, że w przypadku części Operatorów tego rodzaju korespondencję udało się ustanowić). Dodatkowo sam Program został w ten sposób pomyślany, by pierwszy rok jego działalności koncentrował się na badaniach diagnostycznych, których efekty będą wykorzystywane w dwu kolejnych latach urzeczywistniania BMK. To, co może podlegać ocenie na tym etapie realizacji BMK, to więc, z jednej strony, jakość badań diagnostycznych, z drugiej zaś ich efektywność w pozyskiwaniu informacji pomocnych Operatorom w ich działaniach;
- ważnym aspektem badań diagnostycznych podejmowanych w mijającym roku jest również to, że to one stały się istotnym elementem łączącym Operatorów z poszczególnymi regionami. Z jednej strony, wynikało to z niepewności, w jaki sposób badania te prowadzić, ale z drugiej – z intensywnego dzielenia się informacjami na temat najbardziej optymalnych form ich realizacji, udostępniania sobie wzajemnie narzędzi badawczych, współpracy przy formułowaniu efektywnych procedur pozyskiwania informacji. Trudnym do przecenienia efektem tej współpracy, a więc tego, co określimy mianem *glokalizacji*, jest nie tylko intensywna wymiana informacji na temat sposobów prowadzenia analiz, ale też wzmocnienie poczucia współodpowiedzialności za Program oraz więzi pomiędzy jego Operatorami.

PRZEBIEG BADAŃ DIAGNOSTYCZNYCH – PODSTAWOWE INFORMACJE

1. Realizacja badań diagnostycznych przez Operatorów

a) ogólnopolska ankieta wspomagana przez sieć komputerową (CAWI)

Wspólnie z Operatorami Programu podjęto decyzję o zastosowaniu wspólnego dla wszystkich kwestionariusza wywiadu, dystrybuowanego w poszczególnych województwach za pośrednictwem serwisu webankietka.pl wśród uczestników Programu. Kwestionariusz był bardzo rozległy, zawierał, łącznie z pytaniami merytorycznymi, 62 pytania. Skierowano go zarówno do osób fizycznych, jak i podmiotów instytucjonalnych. Dodatkowo poszczególni Operatorzy mieli możliwość samodzielnego modyfikowania kwestionariusza oraz dostosowania go do swoich potrzeb. Serwis webankietka.pl pozwalał także na monitorowanie przebiegu badania oraz na prostą dystrybucję kwestionariusza wśród uczestników Programu. Jeżeli chodzi o merytoryczną zawartość kwestionariusza, to składał się on z następujących bloków: ogólna charakterystyka podmiotu reprezentowanego przez respondenta; specyfika działalności prowadzonej przez ten podmiot; charakterystyka działań edukacyjnych prowadzonych przez ten podmiot; współpraca z innymi podmiotami, jej formy oraz zakres; ocena potencjałów i słabości działań edukacyjnych prowadzonych przez podmiot reprezentowany przez respondenta; najbardziej oczekiwane formy wsparcia dla działań edukacyjnych prowadzonych w regionie.

Bardzo zróżnicowane były formy dystrybucji ankiety przyjęte przez Operatorów. Część z nich oparła ten proces na współpracy z wydziałami kultury, kuratoriami oświaty, ośrodkami doskonalenia nauczycieli, część zaś uczyniła wypełnienie kwestionariusza warunkiem uczestnictwa w warsztatach, regrantingu, giełdach i innych działaniach sieciujących, część starała się docierać z ankietą do wszystkich podmiotów zidentyfikowanych w trakcie analizy materiałów zastanych. W efekcie tych starań otrzymano w całej Polsce 4095 wypeł-

nionych (lub częściowo wypełnionych) ankiet, zaś różnice pomiędzy regionami wahały się od 43 pozyskanych ankiet do ponad 600, ze średnią na jedno województwo wynoszącą 273. Stopa zwrotu wypełnionych ankiet wynosiła średnio 23%, wahając się jednak pomiędzy poszczególnymi województwami od 8% do 38%.

Część Operatorów dodatkowo uczyniła dane pozyskane z ankiety podstawowym źródłem informacji wykorzystywanych w diagnozie, część zaś uzupełniającym, ściśle powiązanim z informacjami pozyskiwanymi z innych źródeł. Dodatkowo część Operatorów opracowała, oprócz ogólnopolskiej wersji ankiety, również własne kwestionariusze – dostosowane albo do potrzeb specyficznych kategorii społecznych, albo skoncentrowane na specyficznej tematyce uznanej za istotną przez Operatora.

b) narzędzia i metodologia badań diagnostycznych

Materiały przygotowane przed rozpoczęciem Programu, a dotyczące badań diagnostycznych sugerowały, iż stan edukacji kulturowej w poszczególnych województwach można odtwarzać, sięgając do informacji o charakterze zastanym i wywoływanym. Proponowano też, by badania tego rodzaju zaczęły od analizy materiałów zastanych (*desk research*), a na podstawie jej wyników przygotować narzędzia badawcze o reaktywnym charakterze, pozwalające łączyć ze sobą badania ilościowe (ankiety internetowe, sondaże) i jakościowe (obserwacja, wywiady pogłębione, wywiady grupowe, FGI itd.). W przypadku większości województw ten pakiet narzędzi został zastosowany, ale zdarzały się od tej normy odstępstwa: w przypadku czterech województw nie przeprowadzono analizy materiałów zastanych; w jednym nie włączono do diagnozy wyników ogólnopolskiego badania ankietowego i to pomimo tego, że je przeprowadzono; w zaledwie kilku województwach w sposób konsekwentny stosowano też obserwację jako narzędzie badawcze. Warto jednocześnie zaznaczyć, że w przypadku kilku Operatorów (dotyczy to zwłaszcza tych podmiotów, które realizowały badania samodzielnie) mamy do czynienia ze znacznym rozbudowaniem tej oczekiwanej skrzynki narzędziowej i to w sposób, który sprawia, że Program zaczyna być wykorzystywany jako okazja do testowania innowacyjnych form badań diagnostycznych. Tego rodzaju eksperymenty polegały zarówno na próbie wykorzystania progresywnych koncepcji metodologicznych kierujących badaniami diagnostycznymi (badania w działaniu, partycypacyjne badania w działaniu), jak i nowoczesnych narzędzi badawczych (warsztat diagnostyczny, zwiad badawczy, wizyty studyjne, wykorzystywanie materiałów wizualnych itd.). Dodatkowo w przypadku niektórych z Operatorów mieliśmy do czynienia z niezwykle rozbudowanymi projektami badawczymi, opartymi na rozległym i obejmującym zarówno statystyki publiczne, jak i istniejące opracowania, *desk research*, na analizach typu *case studies* czy też na dodatkowych analizach sondażowych oraz analizach jakościowych (obejmujących wywiady pogłębione, wywiady eksperckie, fokusy oraz wywiady grupowe).

c) sposoby realizacji badań

Realizacja badań obejmuje trzy podstawowe aspekty. Po pierwsze to, kto wykonuje badania; po drugie, jak skonstruowany jest cały proces badawczy i jak przebiega on w czasie; po trzecie to, jak diagnoza zostaje włączona w inne działania Operatora. Jeżeli chodzi o ten pierwszy aspekt, to zaledwie czterech Operatorów realizowało badania samodzielnie w oparciu o osoby, które są zatrudnione lub związane z tego typu instytucjami. W pozostałych wypadkach badania były realizowane przy pomocy podmiotów zewnętrznych: zespołów złożonych z pracowników naukowych, niezależnych badaczy lub przez firmy badawcze. Dodatkowo tylko w kilku wypadkach Operatorzy wykorzystywali swoich partnerów jako podmioty współuczestniczące w procesie badawczym. Jeżeli chodzi o ten drugi aspekt, to tylko w przypadku pojedynczych podmiotów można mówić o w pełni przemyślanym procesie badawczym, którego poszczególne fazy wynikają z siebie wzajemnie, zaś rezultaty pozyskiwane w jednej fazie wpływają na to, jak konstruowane są narzędzia badawcze w fazie kolejnej. Dużo częściej mieliśmy do czynienia z używaniem poszczególnych narzędzi badawczych w sposób oderwany od siebie, a więc z dosyć mechanicznym stosowaniem schematów diagnozy zaproponowanych Operatorom przed rozpoczęciem Programu. Jeżeli chodzi o trzeci aspekt, to stosunkowo często wykorzystywano jako sytuacje badawcze inne działania realizowane przez Operatorów (zwłaszcza działania

sieciujące, warsztaty, ale też regranting i konkurs regrantingowy). Jednocześnie tylko nieliczne podmioty widziały tego rodzaju działania nie tylko jako okazję czy pretekst do przeprowadzenia wywiadu lub fokusów, ale też jako sytuację, która sama w sobie jest bogata w istotne informacje, wskaźnikowa dla określania postaw, sposobów myślenia i działania ich uczestników.

d) sposoby komunikowania badań diagnostycznych

Wszyscy Operatorzy dostarczyli do wglądu raporty, które powstały w efekcie badań diagnostycznych. Dokumenty te miały bardzo różną objętość – od kilkudziesięciu stron do kilkuset, w kilku wypadkach były to nie tylko raporty główne, ale również raporty dodatkowe odnoszące się do poszczególnych problemów badawczych czy aspektów zrealizowanych badań. Raporty w większości przypadków zostały przygotowane z ich oczekiwanym schematem (zawierając takie sekcje, jak: podstawowe ustalenia badawcze, rekomendacje, szczegółowe ustalenia badawcze, przebieg procesu badawczego), ale od tej reguły istniały odstępstwa – niestety nie zawsze wynikające z powodów merytorycznych. Podobnie zróżnicowany charakter ma forma raportów diagnostycznych – wśród nich są te przypominające starannie opracowane publikacje książkowe, jak i te, które sprawiają wrażenie roboczych materiałów do wewnętrznego użytku. Część Operatorów udostępnia raporty diagnostyczne na swoich stronach internetowych, część zadbała również o to, by szeroko komunikować wyniki badań: organizując spotkania, konferencje i dyskusje, w trakcie których prezentowano najważniejsze ustalenia i poddawano je dyskusji w gronie osób, których one bezpośrednio dotyczyły (a więc animatorów i edukatorów, nauczycieli, przedstawicieli lokalnych władz). W wielu wypadkach brakowało jednak podjęcia tego rodzaju próby grupowego urefleksyjniania wyników diagnozy.

2. Współdziałanie Operatorów w trakcie realizacji badań

Ponieważ badania diagnostyczne dla wielu Operatorów, zwłaszcza tych nieprowadzących dotąd tego rodzaju działań i pozbawionych własnych zespołów badawczych, były sporym wyzwaniem, to współpraca pomiędzy nimi, jeżeli chodzi o ten aspekt Programu, była nie tylko koniecznością, ale też chętnie ją podejmowano. Jej zakres był przy tym bardzo szeroki. Po pierwsze, dotyczyło to prac na wspólną ankietą, realizowaną w skali ogólnopolskiej, ale dystrybuowaną w poszczególnych regionach; po drugie, poszukiwaniu i rekomendowaniu zespołów badawczych zdolnych do przeprowadzenia diagnozy w regionie; po trzecie samej logiki diagnozy oraz wykorzystywanych w jej trakcie narzędzi; po czwarte, problemów, jakie napotymano w trakcie realizacji badań diagnostycznych. Współpraca ta przybierała różnorodne formy: poczynając od nieformalnej wymiany informacji na co dzień, poprzez dyskusje w trakcie ogólnopolskich konwentów, a kończąc na osobnym spotkaniu Operatorów, które z inicjatywy Mazowieckiego Centrum Kultury w Warszawie, a dzięki wsparciu organizacyjnemu CK Zamek w Poznaniu, odbyło się 30 września 2016 r. w tym ostatnim mieście. Efektem tego rodzaju współpracy była nie tylko bieżąca pomoc w realizacji diagnozy, wspólne rozwiązywanie problemów napotykanich w trakcie jej urzeczywistniania, ale też istotne, nowe pomysły usprawniające prowadzenie tego rodzaju badań. Wśród nich pojawiły się zarówno takie, które polegały na idei dzielenia się innowacyjnymi narzędziami badawczymi pomiędzy Operatorami, ale też i takie, które proponowały prowadzenie nowych, wspólnych projektów badawczych (np. idea zaproponowana przez Regionalny Instytut Kultury w Katowicach, by zrealizować wspólne badania, których efektem byłoby lepsze poznanie środowiska nauczycielskiego).

3. Materiały opracowane na potrzeby wspierania badań diagnostycznych prowadzonych przez Operatorów

Przed rozpoczęciem Programu bardzo dokładnie opisano schemat prowadzenia badań diagnostycznych, wskazano na podstawowe źródła informacji, z których powinno się w jej trakcie korzystać oraz procedury prowadzenia tych analiz. Wszystkie te informacje mają charakter ogólnodostępny i zostały zamieszczone na stronie internetowej Narodowego Centrum Kultury. Na potrzeby prowadzenia badań diagnostycznych w ramach Programu w końcu 2016 r. przez Narodowe Centrum Kultury opublikowana została książka zatytułowana *Diagnoza w kulturze*, będącą prezentacją autorskiej koncepcji realizacji tego rodzaju analiz. Książka

łączy w sobie walory publikacji teoretycznej i praktycznego „manuala”. Pozycja ta będzie dystrybuowana przez NCK w formie ebooka oraz w wersji papierowej. Dodatkowo tego rodzaju publikacje zostały również przygotowane przez lokalnych Operatorów, np. dwa opracowania: *Wiedza* oraz *Narzędzia* wydane przez Mazowiecki Instytut Kultury, Operatora BMK w województwie mazowieckim, w których czytelnik znajdzie praktyczne porady dotyczące prowadzenia badań diagnostycznych, a także poręczny „manual” określający, jak można je urzeczywistnić.

OCENA PRZEBIEGU BADAŃ DIAGNOSTYCZNYCH (SILNE I SŁABE STRONY BADAŃ DIAGNOSTYCZNYCH)

1. Generalne uwagi na temat przebiegu badań diagnostycznych

Badania diagnostyczne stanowiły dla większości Operatorów ogromne wyzwanie, przede wszystkim dlatego, że w większości instytucji kultury w Polsce tego typu analiz się nie praktykuje, co przekłada się na brak wiedzy o tym, jak można je prowadzić. Drugim wyzwaniem okazywało się przełamywanie rutyny badaczy, należących najczęściej do zewnętrznych wobec Operatorów zespołów, w taki sposób, by dostosowali oni swoje przyzwyczajenia związane z pracą w terenie do potrzeb Programu oraz oczekiwań Operatorów. W rezultacie, chociaż badania diagnostyczne przeprowadzono we wszystkich województwach, to ich przebieg oraz uzyskane rezultaty odzwierciedlają odmienny zakres umiejętności oraz kompetencji związanych z realizacją badań społecznych, którymi dysponują poszczególni Operatorzy. Dlatego, choć ostateczny wynik badań diagnostycznych prowadzonych w poszczególnych województwach trudno jest określić mianem niesatysfakcjonującego, to jednocześnie sporo aspektów diagnozy wymaga poprawy, skorygowania.

2. Uwagi na temat przebiegu realizacji poszczególnych elementów badań diagnostycznych

a) ogólnopolski wywiad kwestionariuszowy wspomagany komputerowo (CAWI)

Mocne strony

Podstawową zaletą wykorzystania ogólnopolskiego kwestionariusza było pozyskanie w sposób prosty i w zasadzie bezkosztowy podstawowych informacji na temat podmiotów zajmujących się edukacją kulturową w regionie, ale też na terenie całego kraju, a także zapewnienie możliwości dokonywania porównań pomiędzy poszczególnymi województwami, co wydaje się szczególnie istotne, jeżeli chodzi o koordynowanie Programu w skali ogólnopolskiej. Dodatkowo, Operatorzy dzięki ankiecie uzyskali również ogólną wiedzę na temat potencjałów oraz słabości edukacji kulturowej w regionie. Mogli oni również sprawdzić, jakie formy wsparcia edukacji kulturowej są najbardziej oczekiwane i potrzebne w województwie, w którym działają. Nie mniej istotne wydaje nam się również to, że dystrybucja ankiety w kilku przynajmniej województwach została wykorzystana jako okazja do nawiązania lub zacieśnienia współpracy pomiędzy Operatorem a podmiotami zajmującymi się organizacją lub nadzorem sfery kultury i oświaty w regionie (wydziały kultury, kuratoria oświaty, ośrodki doskonalenia nauczycieli itd.). Ankieta okazała się też bardzo wskaźnikowa, jeżeli chodzi o sieci współpracy, jakimi dysponują poszczególni Operatorzy oraz jeżeli chodzi o zakres współpracy z wyżej wspomnianymi podmiotami zajmującymi się organizacją i nadzorem sfery edukacji oraz kultury.

Słabe strony

Ewidentną słabością badania kwestionariuszowego okazała się próba połączenia w nim dwu funkcji: sprawozdawczej (a więc pozyskania podstawowych informacji o podmiotach zajmujących się edukacją kulturową w regionie) oraz diagnostycznej (identyfikacja potencjałów i barier dla rozwoju edukacji kulturowej w regionie). Próba realizacji tych dwu zadań jednocześnie sprawiła bowiem, że kwestionariusz ankiety był bardzo rozległy, co z kolei powodowało, iż jego wypełnianie zajmowało średnio około godziny, a w rezulta-

cie budziło niechęć i zadanie to przerywano w trakcie jego realizacji. Dodatkowym problemem, który pojawił się podczas badań CAWI był niedostosowanie kwestionariusza do specyfiki działań edukacyjnych podejmowanych przez nauczycieli. Bardzo rzadko bowiem działają oni w kulturze z ramienia szkoły, częściej jako niezależni animatorzy. Problem ten niektórzy z Operatorów rozwiązywali tworząc osobny kwestionariusz uwzględniający specyfikę tej kategorii społecznej. Problemem okazał się również system webankietka.pl, który nie zawsze funkcjonował poprawnie (np. filtrowanie pytań w zależności od kategorii jednostek wypełniających ankietę). Wątpliwości może budzić również reprezentatywność uzyskanych za pomocą badania kwestionariuszowego informacji, przede wszystkim ze względu na niesystematyczny, a oparty na dostępności, dobór respondentów. W trakcie badań kwestionariuszowych pojawił się też bardziej generalny problem – niechęci wobec badań sondażowych, skutkujący oporem przed wypełnianiem internetowego kwestionariusza. Biorąc te wszystkie słabości pod uwagę, należy też pamiętać o tym, że ankietę internetową to zaledwie jedno z narzędzi wykorzystywanych przez Operatorów w diagnozie, możliwe jest konfrontowanie ze sobą informacji pochodzących z różnych źródeł, co z kolei pozwala na omijanie problemu nadinterpretacji lub błędności wnioskowania, które mogły się pojawić w rezultacie stosowania ogólnopolskiej ankiety.

b) narzędzia i metodologia badań

Mocne strony

Zaletą prowadzonych przez Operatorów badań diagnostycznych był w większości przypadków ich kompleksowy charakter polegający nie tylko na tym, iż próbowano za ich pomocą odpowiedzieć na rozległą pulę problemów badawczych, ale też i to, że obejmowały one wszystkie kategorie jednostek odpowiedzialnych za stan edukacji kulturowej w regionie oraz oparte były na wykorzystywaniu bardzo zróżnicowanych źródeł informacji.

Trudną do przecenia wartością Programu jest to, że daje on możliwość testowania i wykorzystywania progresywnych metodologii badań diagnostycznych oraz narzędzi badawczych. Obecność tego rodzaju praktyk sprawia, że Program może stawać się wzorcotwórczy nie tylko pod względem samego zwyczajów prowadzenia diagnozy w kulturze, ale również jeżeli chodzi o dobre praktyki pokazujące, jak tego rodzaju analizy mogą być realizowane.

Słabe strony

W przypadku badań zrealizowanych przez niektórych z Operatorów widoczna jest zbyt duża schematyczność w stosowaniu narzędzi badawczych oraz brak refleksji nad tym, jakie informacje można dzięki nim uzyskać. Skutkuje to tym, że co prawda badania zostają zrealizowane, ale już niekoniecznie dostarczają one wiedzy, która potrzebna jest Operatorowi.

W przypadku kilku Operatorów raporty nie zawierają ani opisu metodologii badań, ani wzorów narzędzi badawczych, co może świadczyć o nietransparentności przebiegu diagnozy, zasad wykorzystywania narzędzi, sposobów ich konstruowania albo przynajmniej o braku świadomości, iż zwyczaj publikowania tego rodzaju informacji powinien być normą w badaniach diagnostycznych.

c) realizacja badań diagnostycznych przez Operatorów

Mocne strony

We wszystkich województwach udało się przeprowadzić w sposób stosunkowo bezproblemowy (choć niepozbawiony, wymagających rozwiązania, trudności oraz sporego wysiłku) badania diagnostyczne, których autorami były osoby dobrze przygotowane do realizacji tego rodzaju analiz.

W przypadku kilku województw badania diagnostyczne, choć realizowane przez zewnętrzne podmioty, służyły również podnoszeniu umiejętności prowadzenia tego typu analiz przez osoby związane w sposób bezpośredni z Operatorami.

Słabe strony

W przypadku większości Operatorów badania diagnostyczne były prowadzone przez zewnętrzne wobec nich podmioty, co owocowało czasami brakiem korespondencji pomiędzy informacjami, których potrzebowali ci pierwsi, a tymi, których dostarczały te drugie. Dodatkowo lektura niektórych z raportów diagnostycznych nasuwa wnioski, iż komunikowanie przez Operatorów zespołom badawczym celów Programów nie było do końca skuteczne, w tym sensie, że ci ostatni czasami analizowali problemy drugorzędne wobec tych, które próbuje się rozwiązywać w ramach BMK, zaś nie poddawali eksploracji tych kluczowych dla działań Operatora.

Problemem okazała się również rutyna profesjonalnych badaczy, objawiająca się w bardzo umiejętnym stosowaniu wybranych narzędzi badawczych, ale bez refleksji nad badaniami jako całością, zązębiającą się dodatkowo z innymi działaniami Operatorów. Tylko w przypadku niektórych Operatorów badania są traktowane jako proces rozwijający się w czasie, złożony z etapów, które nakładają się na siebie, skoncentrowany nie tyle na próbie objęcia swoim zakresem wszystkich możliwych do pomyślenia aspektów edukacji kulturowej w regionie, ile raczej na tych, które są istotne z punktu widzenia działań Operatora.

d) komunikowanie badań

Mocne strony

W przypadku większości województw powstały złożone dokumenty zdające sprawę z przebiegu badań diagnostycznych i określające najważniejsze wnioski z nich płynące. Dokumenty tego rodzaju w większości wypadków mogą być podstawą korygowania działań Operatorów w kolejnych latach trwania Programu, a także pozwalają im zidentyfikować najważniejsze potencjały i zagrożenia dla rozwoju edukacji kulturowej w regionie, rozpoznawać aktywne podmioty zajmujące się tego typu działaniami oraz istniejące w poszczególnych województwach sieci współpracy wzmacniające efektywność tego typu aktywności.

Wielu Operatorów podjęło próbę upowszechnienia wyników diagnozy oraz doprowadzenia do sytuacji, w której są one poddawane publicznej dyskusji. Tego typu działanie to nie tylko forma włączania w działania Operatora edukatorów, władz czy nauczycieli, ale istotny element zwiększenia stopnia partycypacyjności samego Programu.

Słabe strony

Do ewidentnych słabości procesu komunikowania wyników diagnozy, które pojawiły się w przypadku niektórych z Operatorów, należą: (a) mała staranność (zarówno edycyjna, jak i redaktorska) w przygotowaniu raportów diagnostycznych (co oczywiście utrudnia zainteresowanie nimi kogoś poza badaczami i samym Operatorem); (b) niekonkluzywność rekomendacji (w wielu wypadkach są one bardzo ogólne, co sprawia, iż są one też mało przydatne jako podstawa działań Operatora w kolejnych latach); (c) niejasna struktura raportów albo ich braki strukturalne (np. nagminnym problemem jest brak zwyczaju umieszczania w aneksach raportów wzorów używanych narzędzi badawczych, w kilku raportach brakuje rekomendacji, co czyni je mało przydatnymi dla Operatora itd.); (d) zbyt daleko posunięta swoboda w rekonstruowaniu układu raportu, którego oczekiwano od Operatorów (znaczenie utrudnia to porównywanie ze sobą tego rodzaju dokumentów w skali ogólnopolskiej); (e) brak prób upublicznienia raportów i poddania ich dyskusji w gronie osób zajmujących się edukacją kulturową w regionie.

e) uwagi na temat współdziałania Operatorów w trakcie realizacji badań

Mocne strony

Operatorzy w trakcie konwentów, ale też na co dzień współpracowali ze sobą nad udoskonaleniem badań diagnostycznych w kolejnych latach, co samo w sobie stanowi istotną wartość Programu, ponieważ prowadzi do tworzenia sieci współpracy edukatorów i animatorów o ogólnopolskim charakterze. Warto też podkreślić, że tego rodzaju współdziałanie odgrywa istotną rolę w wyrównywaniu poziomów badawczych kompetencji pomiędzy poszczególnymi Operatorami, a także służy upowszechnianiu innowacyjnych narzędzi badawczych oraz wprowadzeniu wysokiego, wspólnego standardu badań diagnostycznych.

Słabe strony

Współpraca nie zawsze miała charakter efektywny, co wynikało ze skrajnie różnych poziomów kompetencji badawczych poszczególnych Operatorów. Nie do końca drożne są również kanały upowszechniania innowacyjnych narzędzi badawczych i nowoczesnych form prowadzenia diagnozy, co – jak się wydaje – nie wynika z niechęci do dzielenia się nimi, ale raczej z nadmiaru zadań, jakimi obarczeni są Operatorzy. Dyskusyjne okazało się też to, czy efektem współpracy pomiędzy Operatorami powinno być wypracowanie wspólnego schematu badań diagnostycznych czy też przeciwnie – każdorazowe dostosowywanie ich do specyfiki regionu, w którym są one prowadzone.

f) uwagi na temat materiałów opracowanych na potrzeby wspierania badań diagnostycznych prowadzonych przez Operatorów

Mocne strony

Materiały pomagające prowadzić badania diagnostyczne stworzone na potrzeby prowadzenia Programu wydają się być wystarczającą podstawą teoretyczną i praktyczną dla realizacji tego rodzaju analiz, zwłaszcza że Operatorzy w mijającym roku zdobyli już doświadczenia związane z tą formą działalności. Materiały mają wysoką jakość, potwierdzoną recenzjami, są też dystrybuowane w sposób otwarty, dający do nich dostęp każdej zainteresowanej osobie.

Słabe strony

Materiały pomagające prowadzić diagnozę nie są w stanie wypełnić wszystkich luk w wiedzy i umiejętności prowadzenia tego rodzaju analiz, ponieważ ich zdobycie wymaga długotrwałego treningu oraz praktyki. Jednocześnie są one dobrym punktem wyjścia do zdobywania tego rodzaju kompetencji przez poszczególnych Operatorów.

REKOMENDACJE

1. W naszym przekonaniu niezbędne jest w kolejnych latach kontynuowanie ogólnopolskich badań za pomocą CAWI, bo daje to przede wszystkim możliwość dokonywania porównań pomiędzy poszczególnymi województwami oraz dostarcza podstawowych informacji na temat edukacji kulturowej w regionach. Jednocześnie niezbędne jest skrócenie istniejącego kwestionariusza oraz opracowanie osobnej jego wersji przeznaczonej dla środowiska nauczycielskiego. Zalecana jest też większa kontrola nad dystrybucją ankiety internetowej (np. poprzez użycie tokenów), a także nawiązanie ściślejszej współpracy z podmiotami, które mogą być pomocne w tym procesie (kuratoria oświaty, ośrodki doskonalenia nauczycieli, wydziały kultury). Sugerujemy również uczynienie wypełniania kwestionariusza obligatoryjnym zadaniem dla osób, które uczestniczą lub zamierzają uczestniczyć w Programie.
2. W sytuacji gdy badacze nie stanowią części zespołu Operatora, ale są podmiotem zewnętrznym, warto tak planować działania diagnostyczne, by ich podstawą były regularne spotkania robocze, które sprzyjają dyskusji o celach Programu i o roli badań w jego obrębie. Konieczne jest także traktowanie procesu badawczego

jako okazji do uczenia się przez pracowników instytucji będącej Operatorem tego, jak można prowadzić diagnozę w kulturze.

3. Wziąwszy pod uwagę specyfikę diagnozy w ramach programu BMK, kluczowym zagadnieniem wydaje się przełożenie rezultatów badań na sposób działania Operatorów. Zobowiązanie to oznacza nie tylko takie planowanie badań oraz dyskutowanie o ich rezultatach, by znalazły one swoje odzwierciedlenie w projektowaniu przyszłorocznych działań szkoleniowych, sieciujących, informacyjnych oraz dotacyjnych, ale także konieczność przemyślenia jak dystrybuować raporty z tych badań, by trafiały one do osób, które zostały nimi objęte.
4. Warto zadbać o znalezienie bardziej efektywnych sposobów na komunikowanie wyników badań diagnostycznych. Jest to niezbędne nie tylko po to, by poinformować o ich wynikach, ale też po to, by wspólnie z osobami włączonymi w Program poszukiwać dróg rozwiązywania problemów zidentyfikowanych w trakcie analiz. Dobrą i godną polecenia praktyką, stosowaną już przez niektórych Operatorów, jest organizacja spotkań podsumowujących analizy, a skierowanych do tych, którzy w nich uczestniczyli oraz decydentów i innych osób zajmujących się edukacją kulturową w regionie. Standardowym działaniem powinno stać się publikowanie raportów diagnostycznych na stronach internetowych Operatorów.
5. W kolejnych latach należy z większą starannością podchodzić do przygotowywania raportów diagnostycznych – zarówno pod względem ich konkluzywności, jak i atrakcyjności dla potencjalnego czytelnika. Bez zadbania o ten, z pozoru nieistotny, aspekt nie zostanie należycie wykorzystana możliwość użycia tego rodzaju dokumentu jako jednego z istotniejszych narzędzi realizacji Programu.
6. Konieczne wydaje się zbudowanie mechanizmu, który prowadziłyby do wyrównania poziomu prowadzenia badań diagnostycznych w poszczególnych województwach. Oznacza to znalezienie sposobu na transferowanie tego rodzaju kompetencji z tych województw, w których działają bardzo doświadczone zespoły badawcze, do tych, w których dopiero rozpoczyna się działalność diagnostyczną. Być może warto przemyśleć też organizację seminariów metodologicznych dla Operatorów, powiązanych z prezentacją wzorcowych i godnych naśladowania praktyk badawczych urzeczywistnianych w poszczególnych województwach.

WSTĘP

Tworzenie sieci relacji między podmiotami w różny sposób zaangażowanymi w działalność edukacyjną oraz stwarzającymi warunki dla jej rozwoju jest jednym z istotniejszych celów BMK. Z tego powodu informowanie i sieciowanie jest nie tyle etapem tego Programu, ile działaniem przenikającym wszystkie inne typy zadań – począwszy od diagnostycznych, poprzez szkoleniowe i dotacyjne, a na publikacji materiałów edukacyjnych oraz tworzeniu stron internetowych skończywszy. W tym fragmencie skupiamy się jednak przede wszystkim na tych wydarzeniach, w których informowanie i sieciowanie pełniło główną rolę, a więc na spotkaniach z potencjalnymi partnerami lub uczestnikami Programu czy giełdy projektów i konferencje. Do najważniejszych celów tego typu aktywności informujących i sieciujących należą:

- propagowanie edukacji kulturowej jako narzędzia wzmacniającego istotne społecznie kompetencje i umiejętności (takich jak otwartość, tolerancja i solidarność) oraz wspierającego twórczy eksperyment i egalitarne formy życia zbiorowego;
- wielowymiarowa integracja środowiska edukatorów. Organizowane wydarzenia informujące i sieciujące sprzyjać powinny nawiązywaniu relacji zarówno wewnątrz środowiska edukatorów, jak i pomiędzy nim a jego otoczeniem: władzami samorządowymi, kuratoriami oświaty oraz ośrodkami metodycznymi, mediami lokalnymi, a także z rodzicami i opiekunami dzieci i młodzieży. Uczestniczyć w nich powinni zarówno reprezentanci sfery oświaty, jak i kultury, a także organizacje pozarządowych, podmiotów instytucjonalnych i niezależnych środowisk społecznikowskich;
- przebudowa szerszych reguł organizujących życie społeczne w Polsce. Wiążą się one przede wszystkim z doraźnym i rywalizacyjnym charakterem relacji budowanych przy okazji krótkotrwałych projektów grantowych, a także z powszechną obecnością negatywnego kapitału społecznego, której efektem jest społeczna dezintegracja oraz powszechność myślenia sektorowego.

Oceniając tegoroczny przebieg działań związanych z organizacją wydarzeń informacyjnych i sieciujących warto wziąć pod uwagę następujące czynniki, które miały wpływ na realizację wskazanych wyżej celów:

- informowanie o Programie wymaga wiele wysiłku. Jedną z konsekwencji całościowego charakteru BMK jest trudność jego komunikowania. W pierwszym roku jego realizacji wyzwanie to jest tym większe, że Operatorzy dopiero wdrażali się i zaznajamiali z założeniami Programu i na początku (poza schematami) nie dysponowali też materiałami pozwalającymi komunikować jego ideę i potencjalne efekty. Co więcej, wiele nieporozumień wzbudzało też pojęcie edukacji kulturowej, naruszające istniejące przyzwyczajenia, co ma swoje zalety – uwrażliwia na szersze cele i mnogość metod edukacji, ale i wady – konieczność tłumaczenia tej kategorii oraz uzasadniania pozycji, z których się o Programie mówi. W kolejnych latach funkcjonowania Programu powinno być łatwiej – BMK będzie już rozpoznawalna, zaś Operatorzy będą dysponować materiałami ułatwiającymi komunikowanie założeń i efektów Programu;
- prowadzące Program instytucje w punkcie wyjścia dysponowały odmiennym „kapitałem społecznym” – były wśród nich podmioty doskonale usieciowione w skali regionalnej i ogólnopolskiej, mające rozbudowane kanały, a czasem i działy komunikacji, a także te, dla których dopiero realizacja Programu stanowiła okazję, by zacząć je tworzyć. Tym pierwszym, co oczywiste, łatwiej było gromadzić wokół siebie kolejnych partnerów. Dla drugich pierwszy rok funkcjonowania Programu oznaczał nierzadko konieczność dłuższego przekonywania i udowadniania potencjalnym partnerom, że Operatorzy nie zamierzają wykorzystać tworzonej sieci do centralizowania własnej roli w regionie;
- podobnie jak w przypadku innych elementów Programu, tak i w odniesieniu do informowania oraz sieciowania dają o sobie znać lokalne uwarunkowania i specyfika regionalna. W niektórych województwach

nie było dotąd, na przykład, tradycji organizowania giełd projektów i Operatorzy musieli dopiero przecierać szlaki, w innych – sama potrzeba spotkania w tej formie jest już oczywista. Województwa różnią się też obecnością sieci wspierających działania animacyjne i edukacyjne (w tym tych skupiających dyrektorów instytucji i ośrodków kultury). W niektórych miejscach takie sieci powstają dopiero w rezultacie Programu, co jest nie tyle jego słabością, ile dodatkową wartością. Regiony różnią się też poziomem akceptacji ze strony władz i mediów lokalnych dla konieczności prowadzenia działań edukacyjnych/ animacyjnych w kulturze. Podczas gdy w którymś regionie wystarczyłoby zorganizowanie kameralnego spotkania z podmiotami angażującymi się w tę działalność, w innym do przyciągnięcia uwagi mediów i zainteresowania władz lokalnych konieczna okazywała się organizacja spektakularnych wydarzeń sieciujących. Wreszcie, poszczególne województwa różnią się także liczbą ludności, stopniem zurbanizowania i wielkością – niektóre mają powierzchnie ponad trzykrotnie większą od innych. Trudno zatem bezpośrednio porównywać zakres „pokrycia” regionu spotkaniami informującymi i sieciującymi przez Operatorów dysponujących często podobnym budżetem i wielkością zespołu;

- działalność informującą i sieciującą, zwłaszcza adresowaną jednocześnie do przedstawicieli sektorów oświaty i kultury, utrudniały także rosnące od lat bariery. Obie te sfery różni chociażby logika czasowa – godziny pracy, miesiące wolne od zajęć i te nimi wypełnione, ale także język mówienia o działalności edukacyjnej czy dysproporcje płacowe. Program stanowi nierzadko jedną z pierwszych okazji, by uczyć się jak te różnice przekraczać, adekwatnie komunikować i planować wspólne działania;
- wspomnieć należy także o tym, że prowadzone poniżej analizy opierają się na materiałach nadstanych przez Operatorów, a więc na dostarczonych przez nich dokumentach, sprawozdaniach, tabelach. Materiały te wskazują zatem nie tyle na wszystko, co miało aspekt sieciujący oraz informacyjny, ile raczej na te wydarzenia, które się z tą działalnością bezpośrednio kojarzą. Należy przypuszczać, że w rzeczywistości, mniej lub bardziej świadomie, podejmowano ich znacznie więcej.

PRZEBIEG DZIAŁAŃ INFORMUJĄCYCH I SIECIUJĄCYCH – PODSTAWOWE INFORMACJE

1. Przebieg wydarzeń informujących i sieciujących

a. Formy

Dokumentacja działań sieciujących i informacyjnych ujawnia, że przybierały one kilka podstawowych form:

Dyżury i spotkania. W tej konwencji toczono przede wszystkim dyskusje i rozmowy z potencjalnymi partnerami i uczestnikami Programu – nauczycielami, edukatorami, ale także z osobami kierującymi instytucjami czy przedstawicielami władz i jednostek samorządu terytorialnego. Spotkania te miały charakter zarówno roboczy, służąc programowaniu działań i poszczególnych elementów Programu, jak i oficjalny, gdy ich głównym celem było informowanie o jego założeniach i warunkach uczestnictwa w nim. Tego typu wydarzenia informująco-sieciujące prowadzono w 14 z 16 województw.

Fora i seminaria. Służyły one przede wszystkim rozmowom na ważne lokalnie tematy, powiązane z Programem tematycznie, takie jak: szanse i bariery współpracy międzysektorowej, rola edukacji kulturowej w rozwoju lokalnym i regionalnej polityce kulturalnej. Spotkania te, z reguły, stanowiły też dobrą okazję do nawiązania relacji i informowania o Programie lokalnych władz, ekspertów i mediów. Debaty tego rodzaju zorganizowano w 5 województwach.

Wizyty studyjne i wizje lokalne. Odwiedziny potencjalnych i aktualnych uczestników Programu w ich rodzimych instytucjach służyły głównie poznaniu tych podmiotów, rozpoznaniu zasobów, jakimi oni dysponują, wzmocnieniu ich woli działania. Spotkania takie przy różnej okazji organizowało 9 Operatorów. W ich ramach prowadzono diagnozę, informowano o programie, konsultowano zgłoszone wnioski, a także prowadzono szkolenia. Dodatkową wartością podobnych wydarzeń jest nie tylko lepsze poznanie środowiska, w którym działa Operator,

ale także zaświadczenie o jego aktywnej postawie. Wizyty te są również szansą na dotarcie do takich środowisk i podmiotów, które same z siebie nie miałyby szansy dowiedzieć się o Programie, ponieważ zlokalizowane są na peryferiach, nie mają rozbudowanej sieci kontaktów albo znajdują się w kiepskiej kondycji finansowo-programowej utrudniającej mobilność pracowników.

Giełdy i konferencje. Najliczniejsze, najbardziej spektakularne, wielowymiarowe, ale też kosztochłonne wydarzenia. W tym roku na ich organizację zdecydowało się 13 Operatorów (kolejny planuje podobne wydarzenie na początek 2017 r.). Giełdy i konferencje organizowano głównie jako wydarzenia inauguracyjne oraz podsumowujące realizację Programu w poszczególnych regionach. Program tego rodzaju spotkań obejmował zwykle kilka z następujących elementów: panele dyskusyjne, sesje posterowe i stoiska prezentujące inicjatywy edukacyjne, punkty informujące o środkach na działalność kulturalną, warsztaty, coaching i mentoring, inspirujące wykłady ekspertów z obszaru edukacji i kultury, prezentacje projektów i dobrych praktyk, omówienie wyników działań Operatorów, opracowywanie i prezentowanie manifestów środowisk edukacyjnych. Ważną funkcją giełd i konferencji, poza sieciowaniem środowiska i propagowaniem dobrych wzorców pracy edukacyjnej, jest również konfrontowanie osób doświadczonych i nowicjuszy, a także tego co lokalne – z danego regionu, z tym, co ponadlokalne.

Wystąpienia gościnne. W kilku przypadkach przedstawiciele Operatorów byli także proszeni o udział w wydarzeniach bezpośrednio niezwiązanych z Programem, a dotyczących szeroko rozumianej kultury czy polityk lokalnych. Istotnym efektem tego zaangażowania jest nie tylko promowanie Programu w nowych kontekstach, ale także wzmacnianie pracujących przy nim osób poprzez umożliwienie wykorzystania zdobytego doświadczenia do osobistego i zawodowego rozwoju.

Inne formy informowania i sieciowania. Duże znaczenie dla sieciowania i informowania ma także publikowanie materiałów, prowadzenie stron internetowych oraz współpraca Operatorów, które jednak rozpatrywane będą szerzej w kolejnych rozdziałach.

b) ilościowa charakterystyka wydarzeń informacyjnych i sieciujących

Powszechność. W mijającym roku, w całej Polsce zorganizowano 265 wydarzeń informacyjno-sieciujących o różnym charakterze (średnio 16 na województwo). Najczęściej były to spotkania informacyjne (39%), w drugiej kolejności – spotkania robocze, których głównym celem było zawieranie i umacnianie partnerstw oraz wspólne programowanie działań (21%). Konferencje, giełdy i podsumowania stanowiące 13% ogółu wydarzeń tylko nieznacznie wyprzedzają wizyty studyjne i wizje lokalne (12%). Spotkania realizowane w regionie, których celem była jakaś forma wsparcia (konsultacje wniosków, szkolenia i podobne) organizowano w 10% przypadków. 5% spotkań miało jeszcze inną formę.

Miejsca organizacji. Zdecydowaną większość (80%) spotkań organizowano w „terenie”, a więc poza siedzibą lokalnego Operatora Programu. W instytucjach kultury organizowano 81% wydarzeń, w instytucjach oświaty – 13%, w innych miejscach 6%. Analiza rozmieszczenia wydarzeń informacyjnych i sieciujących na mapie³ podpowiada, że odbywały się one w miejscowościach różnej wielkości – od wsi, poprzez małe i średnie, aż do dużych i wielkich miast; bez szczególnego uprzywilejowywania którejs z tych kategorii.

Okoliczności. Większość spotkań informacyjnych i sieciujących (56%) organizowano przed rozstrzygnięciem naboru na warsztaty/ regrantingu. Już po zakończeniu tych zadań zorganizowano kolejne 32% wydarzeń, a w trakcie trwania naborów na szkolenia i do konkursu – 12% (były to przede wszystkim konsultacje projektów w terenie). Zdecydowana większość wydarzeń (94%) była organizowana z inicjatywy lokalnego Operatora.

³ <https://goo.gl/w95X63> [27.12.2016].

Konwencja. Nieznaczna większość spotkań (56%) miała konwencję, którą można określić jako „informującą”, tzn. polegały one przede wszystkim na prezentacjach założeń Programu przez przedstawicieli lokalnego Operatora, po czym ewentualnie następowała dyskusja. Innym sposobem analizy konwencji spotkań (miękką miarą), jest ich podział na przekazujące reguły i założenia Programu (47%) oraz takie, które je praktykują (53%), a więc urzeczywistniają poprzez sam sposób ich prowadzenia⁴. Dodatkowo 63% wydarzeń informujących i sieciujących można określić jako monofunkcyjne, 37% realizowało bezpośrednio przynajmniej dwa cele Programu (najczęściej badania oraz szkolenia).

Uczestnicy. Zdecydowana większość spotkań (64%) miała międzysektorowy charakter, a więc gromadziła osoby działające w sektorze oświaty oraz kultury. Przedstawiciele władz i jednostek samorządu terytorialnego uczestniczyli w 23% wydarzeń. W 12% spotkań brali udział decydenci z instytucji kultury, jednostek oświatowych lub organizacji pozarządowych, w 35% byli to pracownicy wspomnianych podmiotów; bezwzględna większość wydarzeń (53%) gromadziła obie kategorie osób. Biorąc pod uwagę rodzaj powiązania z Programem- w 22% wydarzeń brały udział osoby w jakiś sposób wspierające jego realizację, w 60% - potencjalni uczestnicy, w pozostałych 18% spotykały się obie grupy Beneficjentów.

c) Modele

Podczas konwentu w Kielcach, na którym najwięcej rozmawialiśmy o sieciowaniu (większość lokalnych Operatorów była wówczas mocno zaangażowana w ten etap Programu), podsumowaliśmy dyskusję, wskazując na trzy modele sieciowania widoczne w regionalnych działaniach:

Pierwszy nazwaliśmy *modelem drzewa*. Operator działający w ten sposób nawiązuje relacje z pojedynczymi osobami lub instytucjami, wzmacnia współpracę, szkoli poprzez podejmowanie wspólnych działań w Programie, by następnie delegować na nie część swoich obowiązków, sprawiając, że tworzą one wokół siebie kolejne „drzewa” podmiotów, z którymi współpracują. Do najważniejszych zalet tego modelu należy: możliwość wykorzystania wydarzeń informująco-sieciujących jako szanse nabywania doświadczeń i umiejętności przez osoby zaproszone do ich współorganizacji, a także samopowielanie się efektów Programu – osoby, na które oddelegowano zadania same zaczynają działać w oparciu o promowane przezeń zasady. Model ten dobrze sprawdza się zwłaszcza w tych regionach, w których edukacja kulturowa nie ma ugruntowanego statusu, i gdzie trzeba zacząć od szkolenia osób, które w przyszłości mogłyby się zająć upowszechnianiem jego idei i założeń. Do wad modelu należy kosztocłonność (osobom „praktykującym” przy Programie trzeba poświęcić dodatkowy czas i środki, które nie zawsze przekładają się na „jakość” samych wydarzeń), a także łatwość wdrożenia jedynie w tych instytucjach, które kosztów organizacji wydarzeń nie rozliczają z wkładu własnego (pracy etatowych pracowników).

Drugim jest *model ramy*. Praca Operatora polega w tym przypadku przede wszystkim na tworzeniu okazji – kontekstów sprzyjających prezentowaniu tego, co robią osoby lub podmioty zajmujące się edukacją kulturową w regionie. Operator występuje więc w roli „impresaria”, który z jednej strony uwidzialnia różnorodne inicjatywy edukacyjne, a z drugiej pozwala nawzajem zobaczyć się osobom, które je realizują, prowokując tym samym zainteresowanie i współdziałanie pomiędzy nimi. Model ten jest stosunkowo prosty w realizacji – organizacja wydarzeń informująco-sieciujących w ten sposób, poza koniecznością znalezienia dobrego pretekstu i zadbania o sprzyjające okoliczności, nie nastręcza zbyt wielu trudności. Jego wad można upatrywać w powszechności – istnieje wiele instytucji i projektów działających w ten sposób, a także w braku wykorzystania usieciwiających i szkoleniowych potencji procesu organizacji wydarzeń czy też w groźbie centralizacji. Operator pełni w tym modelu rolę najważniejszego ogniwa, dysponenta „ramy”, bez którego trudno nawiązać relacje innym podmiotom.

⁴ Dla przykładu informują o celach Programu poprzez działanie – warsztat lub dyskusję grupową.

Ostatni model nazwaliśmy *rozchodzącymi się kręgami*. Nieco przypomina on *model drzewo*, bo sprowadza się do pracy z niewielką grupą podmiotów, które stają się ambasadorami Programu, propagując w swoich środowiskach edukację kulturową, ale też się nieco od niego różni. O ile *model drzewa* kładzie większy nacisk na zdolność zaangażowanych we współpracę podmiotów do samodzielnego działania, o tyle *model rozchodzących się kręgów* nastawiony jest raczej na budowanie trwałych zależności i w konsekwencji silniej akcentuje wzajemne powiązania pomiędzy poszczególnymi elementami sieci. Model ten sprzyja nawiązywaniu relacji ze profesjonalizowanymi podmiotami i gwarantuje największą skuteczność, ale zakłada też hierarchiczność relacji. Łatwiej go wdrożyć w regionach, które mają stosunkowo mocno zdefiniowany plan działania i silną sieć partnerów mogących go odtwarzać w skali subregionów. Gorzej sprawdza się natomiast w tych ośrodkach, które celowo pozostawiają swoim partnerom większą autonomię (także w definiowaniu środków realizacji Programu), albo tam, gdzie działalność edukacyjna bazuje raczej na sieci społeczników niż instytucji.

2. Materiały przygotowane na użytek działań informujących i siecujących

Przed rozstrzygnięciem naboru na lokalnych Operatorów programu BMK zainteresowanym instytucjom udostępniono schemat działań informacyjnych i siecujących. Dokument ten precyzował pożądane cechy i warunki realizacji tych zadań. Wskazano w nim między innymi, iż tworzona przez Operatorów sieć powinna być: niejednorodna – obejmować zarówno organizacje, jak i pojedyncze osoby; zdecentralizowana, a więc nie prowadzić do powstania silnych relacji hierarchicznych, zwłaszcza takich, która odtwarzałaby rywalizacyjny model prowadzenia działalności kulturalnej; pomostowa – łączyć różne sektory, ale także instytucje oraz organizacje pozarządowe; symetryczna, czyli zakładająca aktywność oraz zyski po wszystkich zaangażowanych stronach; transparentna – upowszechniająca zebrane kontakty wszystkim zainteresowanym; oraz otwarta na nawiązywanie nowych relacji. Schemat wskazywał też narzędzia pomagające osiągać wspomniane cele, rekomendując nacisk na nieklasyczne formy promocji (koncentracja na pracy „u podstaw” w miejsce gal i benefisów), podtrzymywanie relacji oraz prowokowanie odpowiednich okoliczności (nawiązywanie relacji w trakcie wspólnych prac nad realizacją elementów Programu, a nie tylko w efekcie podpisywania oficjalnych partnerstw). Kolejnym elementem wsparcia Operatorów w realizacji zadań informujących i siecujących był poświęcony tym zagadnieniom konwent, w trakcie którego wymieniano się pomysłami na ich skuteczne prowadzenie. Elementem wsparcia dla Operatorów jest również raport roczny z realizacji Programu przygotowany w atrakcyjnej formie graficznej. Dokument ten pełni rolę wizytówki BMK, wskazując na skalę i charakter efektów tegorocznych działań w regionach, a także „manuala”, który w przystępny sposób tłumaczy założenia, elementy i zasady działania Programu.

OCENA PRZEBIEGU DZIAŁAŃ INFORMUJĄCYCH I SIECIUJĄCYCH

Generalne uwagi na temat przebiegu działań informujących i siecujących

Operatorzy nie mieli większych problemów z realizacją tego elementu Programu. Z uwagi na specyfikę pierwszego roku realizacji BMK, uwaga koncentrowała się na spotkaniach informujących o Programie, najczęściej organizowanych poza siedzibą Operatorów. Wielu z nich wykorzystywało tę okazję również do poznawania środowiska, w którym mają działać, a także do dzielenia się wiedzą oraz nawiązywania partnerstw lokalnych. Trudności przysparzała konieczność objaśniania złożonych mechanizmów funkcjonowania Programu, tłumaczenia jego tytułu oraz pojęcia edukacji kulturowej, zwłaszcza gdy trzeba to było robić jedynie w oparciu o początkową dokumentację projektu. Cechą charakterystyczną tego elementu Programu jest również odmienność form, w jakich jest on realizowany przez poszczególnych Operatorów – część z nich dużo uwagi poświęcała na odwiedziny różnych instytucji działających w regionie, podczas gdy inni skupiali się raczej na organizacji dużych medialnych wydarzeń w siedzibie Operatora (rozsyłając wcześniej zaproszenia do podmiotów działających na terenie określonego województwa).

1. Organizacja działań informacyjnych i sieciujących

Mocne strony

Działalność informująco-sieciująca Operatorów realizowała cele Programu – udało się ją prowadzić w sposób, który łączy ze sobą środowiska i różne formy realizacji działań edukacyjnych; osoby inicjujące taką działalność i tworzące warunki dla jej rozwoju. W skali ogólnopolskiej widać też wyraźnie, że większość spotkań miała charakter „organiczny”, podporządkowany pozyskaniu uczestników i wspólnemu programowaniu działań, co nie oznacza, że brakowało takich, które skutecznie (także w sensie widoczności dla otoczenia) inaugurowałyby i podsumowywały realizację Programu w bieżącym roku. Wiele starań włożono także w promowanie programu w regionie. Co ważne, czyniono to w sposób, który nie tylko uobecniał ofertę Programu i eksponował instytucję lokalnego Operatora, ale także sprzyjał poznawaniu specyfiki i potencjału tkwiącego poza największymi miastami. Ważnym aspektem realizowanych działań informacyjnych i sieciujących była także ich systematyczność. Choć najwięcej z nich miało miejsce przed naborem na warsztaty i do konkursu, to wiele tego typu wydarzeń organizowano także w trakcie (i w związku) i po zakończeniu tych zadań. Prowadzenie działalności informującej i sieciujących nieprzerwanie powiększa grono osób potencjalnie zainteresowanych przyszłorocznymi działaniami, ale co równie istotne buduje taki obraz Programu, który nie sprowadza go jedynie do działalności szkoleniowej i konkursu dotacyjnego.

Mocną stroną tegorocznych działań informująco-sieciujących było także twórcze eksperymentowanie z koncepcją prowadzenia takich spotkań. Do inspirujących i wartościowych praktyk wypracowywanych przez Operatorów zaliczyć można chociażby: organizowanie podsumowań regrantingu w formie autokarowej „wycieczki” po miejscach związanych z realizacją projektów, w której uczestniczyli laureaci i wszyscy zainteresowani, zakończonej wspólną dyskusją nad rezultatami zrealizowanych działań; organizacja w trakcie giełdy projektów „gry miejskiej” związanej z ekspozycją prezentującą działania edukacyjne; zaproszenie i pomoc w przyjeździe na konferencję osób będących uczestnikami projektów finansowych w ramach regrantingu; prezentacja w trakcie spotkań podsumowujących efektów konkursów dotacyjnych w formie posterów, stoisk, występów „na żywo” i wystaw – zachęcająca do uczestnictwa w nich rodziców i opiekunów; wykorzystanie spotkań informujących i sieciujących jako okazji do prowadzenia szkoleń oraz badań (często w atrakcyjnej i angażującej formie warsztatowej); umieszczenie w programie spotkania podsumowującego wystąpienia przewodniczącego komisji na temat jej pracy oraz słabych i mocnych punktów zgłoszonych aplikacji; organizacja konferencji podsumowującej we współpracy z partnerami oświatowymi i w miejscu związanym z tym sektorem; inscenizowanie wydarzeń informujących i sieciujących poza budynkami instytucji, w miejscach, w których zainteresować one mogą także osoby postronne (np. w ramach miejskich festiwali lub w obiektach przestrzeni publicznej udostępnianych na działania społeczne); animowanie spotkań dotyczących diagnozy wykorzystujących uspołeczniający potencjał prowadzonych badań; zaangażowanie osób związanych z Programem w wydarzenia inicjowane poza nim – promowanie edukacji kulturowej i wykorzystanie zdobytych doświadczeń w trakcie konferencji branżowych, w trakcie obrad komisji konkursowych rozdzielających środki na działania w kulturze czy w dyskusjach o lokalnych politykach kulturalnych itp.

Słabe strony

Podstawową słabością działalności informującej i sieciującej są różnice w sposobach jej realizowania przez poszczególnych Operatorów. Co istotne, jak się wydaje, tylko częściowo można je wyjaśnić poprzez wskazanie na intensywność zadań, które trzeba było realizować w pierwszym roku trwania Programu, specyfiką regionalną lub nakładem starań włożonych w ten element Programu. Obawy budzi raczej formuła przyjmowana przez niektórych Operatorów. Mamy tu na myśli przede wszystkim koncentrację na wybranych częściach województwa z pominięciem pozostałych, a także nacisk kładziony na duże medialne wydarzenia organizowane przede wszystkim w dużych miastach. Słabością bywa także zbyt pasywny charakter spotkań informujących o Programie, polegający głównie na przygotowaniu prezentacji, czego efektem może być zniechęcenie bądź znużenie

uczestników, utrata szansy na pozyskanie znaczącej wiedzy o regionie, a także kreowanie niekorzystnego wizerunku BMK („jedynym zyskiem z udziału w spotkaniu jest szansa na otrzymanie grantu, którą jednak okupić trzeba uczestnictwem w obowiązkowych warsztatach”).

2. Materiały przygotowane na potrzeby działań informujących i sieciujących

Mocne strony

Ogólna charakterystyka zrealizowanych wydarzeń informujących i sieciujących świadczy o tym, że przygotowany schemat pozwalał zorientować się w celach oraz podstawowych warunkach realizacji tych zadań. Również spotkania Operatorów poświęcone sieciowaniu sprzyjały wymianie doświadczeń i dobrych praktyk. Pierwsze reakcje przekonują również, że dużą pomocą w informowaniu o Programie, jego skali i efektach będzie przygotowany raport roczny – zdejmujący z Operatorów obowiązek omawiania wszystkich szczegółów Programu podczas spotkań, proponujący wspólne wyjaśnienie jego kluczowych elementów i założeń, a także ilustrujący ich zasadność w praktyce (poprzez przywołanie dokumentacji wizualnej z tegorocznych zadań).

Słabe strony

Pomimo opisu bazowych założeń schemat nie prezentował konkretnych przykładów angażujących form informowania czy technik sieciujących, co mogło być przyczyną trudności, jakie mieli niektórzy Operatorzy z urzeczywistnieniem zawartych w nim zaleceń. Podstawową słabością spotkań poświęconych sieciowaniu był moment toczonych dyskusji – większość Operatorów mogła już tylko nieznacznie korygować wcześniej przyjęte założenia i plany. Również przygotowywany raport – z przyczyn obiektywnych – ukazuje się dopiero pod koniec pierwszego roku realizacji Programu, a więc można będzie z niego skorzystać dopiero w kolejnych edycjach.

REKOMENDACJE

1. Konieczne wydaje się kontynuowanie starań, by strategię informowania i sieciowania w większym stopniu opierały się o przedstawione wyżej modele *drzewa* lub *rozchodzących się kręgów*. Chodzi więc o takie ich planowanie, by sprzyjały one nawiązywaniu relacji, które mogą się rozwinąć także poza Programem, samopowielając jego efekty. Wydaje się, że tylko takie podejście umożliwi, z jednej strony, inicjowanie następnych sieci relacji oraz promowanie Programu w środowiskach, w których był on dotąd nieobecny, z drugiej – pielęgnowanie kontaktów, które już udało się nawiązać. Upowszechnianiu modeli *drzewa* i *rozchodzących się kręgów* może sprzyjać oddelegowanie lub uczynienie współodpowiedzialnymi za realizację zadań związanych z Programem osób, które dotychczas uczestniczyły w jego poszczególnych elementach w charakterze beneficjentów lub pasywnych partnerów.

2. Należy opracować i wdrożyć rozwiązania pozwalające na utrwalanie tworzonych sieci współdziałania. Powinny one zakładać kontynuowanie i intensyfikowanie kluczowej współpracy z lokalnymi samorządami, instytucjami kultury i oświaty. Zadanie to powinno być w kolejnych latach łatwiejsze w realizacji, ponieważ będzie można przedstawić nie tylko założenia Programu, ale i jego pierwsze efekty. Równie istotne jest zagospodarowanie energii osób, które nie otrzymały finansowania, a wykazują chęć dalszego uczestnictwa w Programie – konieczne jest poszukiwanie przestrzeni, które im to umożliwią. O pomoc w utrwaleniu sieci zainicjowanych w środowisku oświatowym warto też poprosić aktywnych i już włączonych w Program nauczycieli oraz osoby łączące świat kultury i oświaty, którzy mogą wystąpić w roli jego ambasadorów. We wszystkich tych staraniach pomocne może się okazać uwidzialnienie tworzonych sieci (np. praca nad mapami podmiotów zajmujących się edukacją w regionie), a także promocja materiałów podsumowujących (w tym raportu rocznego) wśród dotychczasowych uczestników Programu.

3. Potrzebne wydaje się też zintensyfikowanie wymiany wiedzy między Operatorami, tak, by w większym stopniu upowszechnić dobre praktyki wykorzystujące aktywizujące metody oraz diagnostyczny i szkoleniowy potencjał spotkań informujących i sieciujących. Jednym z rozwiązań, które może temu sprzyjać, jest próba budowa „wspólnego” kalendarza kluczowych działań tego rodzaju, tak by w miarę możliwości ich daty się na siebie nie nakładały i by Operatorzy z różnych województw mogli w nich uczestniczyć.

4. Warto również dokładać starań, by doświadczenie i pomysły osób związanych z Programem stały się bardziej widoczne dla otoczenia, powiększając tym samym jego informujące i sieciujące efekty. Pomocny w tym może się okazać raport roczny. Warto wykorzystać również kanały i wydarzenia organizowane przez NCK. Wreszcie, wszyscy Operatorzy mogą wymieniać się informacjami o ciekawych wydarzeniach powiązanych z Programem tematycznie, a także polecać się wzajemnie w roli prelegentów, prowadzących warsztaty, prezentujących projekty etc.

WSTĘP

Warsztaty i szkolenia w programie BMK pełnią centralną rolę, która wynika nie tylko z ich usytuowania w kontinuum zadań składających się na Program, ale także z mnogości celów przez nie realizowanych. Do najważniejszych spośród nich należą:

- kształtowanie wśród uczestników Programu umiejętności potrzebnych do planowania działań oraz przygotowywania projektów edukacyjnych, skutecznego aplikowania w konkursach regrantingowych, a także uczenie metod prowadzenia takich działań, które podniosą jakość, różnicowanie i dostępność oferty edukacyjnej w regionach;
- przygotowanie uczestników do poszukiwania partnerów i składania przemyślanych propozycji w konkursie regrantingowym. Jednym z ważniejszych ustaleń tegorocznej diagnozy, realizowanej za pomocą ogólnopolskiej ankiety internetowej, jest to mówiące o mocno indywidualistycznym charakterze procesu poszukiwania inspiracji. Rzadko kiedy przebiega on w grupie zróżnicowanych osób i poza macierzystą instytucją. W rezultacie, zmniejsza się szansa na konfrontacje z doświadczeniami innych edukatorów oraz uczulanie na własne braki. Warsztaty w BMK stanowią płaszczyznę wymiany inspiracji oraz doświadczeń, a dzięki temu sprzyjają poszukiwaniu skutecznych rozwiązań, np. problemów związanych z niedoborem środków na prowadzenie działań edukacyjnych czy osób nimi zainteresowanych;
- budowanie mostów między sektorami – cel ten, obecny we wszystkich elementach Programu, w sposób szczególny realizowany jest w trakcie warsztatów, w ramach których spotykają się osoby pracujące w oświacie, kulturze lub łączące w swoich aktywnościach obie te sfery. Wspólne dyskusje i wymiana doświadczeń pozwala poznać wzajemne realia pracy i doświadczenia, czego skutkiem jest nie tylko możliwość lepszego planowania działań edukacyjnych, ale także budowanie wiedzy bez uprzedzeń i stereotypów, będących jedną z istotniejszych barier oddzielających na co dzień sektor oświaty i kultury;
- w szerszym wymiarze warsztaty i szkolenia pełnią ważną funkcję integrującą, zachęcają do nauki nowych umiejętności i wzmacniają środowiska z utrudnionym dostępem do oferty szkoleniowej, np. pracowników instytucji zlokalizowanych z dala od dużych miast, którzy dodatkowo nie mogą liczyć na jakiegokolwiek formy wsparcia procesu nabywania umiejętności niezbędnych w pracy edukacyjnej. Sieciujący aspekt warsztatów jest o tyle istotny, że – co również wiemy z badań diagnostycznych – różne typy instytucji dysponują różnymi potencjałami, których połączenie ułatwiałoby realizację pożądanых celów, a jednak dokonuje się rzadko;
- warsztaty posiadają też ważną funkcję diagnostyczną. Inaczej niż w trakcie sytuacji sprowokowanych badaniem, obserwując warsztaty mamy okazję analizować, jak postawy i potrzeby ujawniają się w trakcie realizacji wspólnych zadań oraz dyskusji. Warsztaty stanowią też okazję, by prowadzić bardziej konwencjonalne badania ankietowe czy dyskusje grupowe. Powiązanie warsztatów z diagnozą, a zarazem Programem, ma także inny wymiar – tematyka i forma warsztatów powinna się opierać na wiedzy, empirycznie ugruntowanej i wywiedzionej z diagnozy, a dotyczącej potencjałów oraz deficytów edukacji kulturowej w regionie.

Dokonując oceny tegorocznych aktywności szkoleniowych prowadzonych przez Operatorów, warto wziąć pod uwagę następujące czynniki określające ich przebieg:

- Ponieważ etap badań diagnostycznych w pierwszym roku realizacji Programu rozpoczynał się jednocześnie z projektowaniem i ogłaszaniem naboru na warsztaty, trudno było w praktyce realizować bardzo ściśle zależności pomiędzy tymi dwoma aspektami Programu. Wyniki badań diagnostycznych w pełnym wymiarze będzie można wykorzystać w planowaniu przyszłorocznej edycji warsztatów. Cykl realizowany w roku mi-

nionym opierał się na wiedzy i doświadczeniach zgromadzonych przez Operatorów przy okazji innych, niezwiązanych z Programem, działań oraz na schematach dostarczonych im przed rozpoczęciem Programu.

- Różnicowane doświadczenia i potencjał lokalnych Operatorów w zakresie prowadzenia szkoleń. Wśród instytucji prowadzących Program znajdują się takie, które mają rozwinięte działy edukacji, długą tradycję metodyczną i są kojarzone z tą działalnością, a co za tym idzie doskonale orientują się w trendach tego rodzaju aktywności oraz mają rozwinięte sieci kontaktów ułatwiające jej prowadzenie, jak i te, które specjalizowały się dotąd w innych obszarach działalności kulturalnej. W konsekwencji części z nich ułożenie programu warsztatów czy kontakty z prowadzącymi je szły sprawnie, inni uczyli się tego w trakcie trwania Programu. Co ważne, jak wielokrotnie wspominaliśmy, podejmowanie tego typu starań rozwijających instytucje Operatora w kierunkach dotychczas mało przez niego eksplorowanych traktować należy w kategoriach zysków, nie przeszkód na drodze realizowanych przez niego celów.
- Różne potrzeby i postawy wobec szkoleń w regionach. Województwa uczestniczące w Programie znacznie się między sobą różnią, nie tylko wielkością, tradycją, infrastrukturą, stosunkiem terenów zurbanizowanych do wiejskich, ale także nakładami na kulturę. To z kolei rodzi odmienny stosunek wobec oferty szkoleniowej. Tam, gdzie łatwiej o środki na działalność edukacyjną, z większym zrozumieniem podchodzi się do konieczności zdobycia dodatkowej wiedzy, która pozwalałaby o nie skutecznie aplikować i efektywnie je spożytkować. Są jednak i takie miejsca w Polsce, gdzie problemy z uzyskiwaniem finansowania na podstawową działalność – częściowo słusznie – skutkują myśleniem, że problemem nie jest brak wiedzy, ale pieniędzy, a co za tym idzie – niechęcią do podnoszenia kwalifikacji. Co więcej, niedofinansowanie instytucji kultury w biedniejszych regionach sprawia też, że trudno wygospodarować środki na delegacje umożliwiające uczestnictwo w – nawet darmowych – warsztatach. Wreszcie skutkiem tych różnic są także mniej lub bardziej rozwinięte „sektory edukacyjne”. W województwach dotujących kulturę na wyższym poziomie istnieje więcej podmiotów specjalizujących się w tej działalności, zwłaszcza poza instytucjami kultury. W regionach, gdzie środków na kulturę jest mniej, mniej jest także podmiotów świadczących podobne usługi, ponadto częściej funkcjonują one jako „firmy szkoleniowe” niż społeczne działania organizacji pozarządowych, co znacznie utrudnia dostęp do nich i skutkują specyficznym sposobem realizacji.
- Długotrwały i wymagający proces nawiązywania partnerstw. W pierwszym roku trwania Programu czyniono intensywne starania, by inicjować i umacniać relacje pomiędzy Operatorem a innymi instytucjami działającymi w regionie. Był to niezbędny element realizacji działań warsztatowych, informacyjno-sieciujących oraz regrantingowych. Ustanawianie tego typu partnerstw z przedstawicielami sfery oświaty (przede wszystkim kuratoriami, ośrodkami metodycznymi) było bardzo utrudnione z uwagi na zmiany i napięcia, które towarzyszą planowanej reformie edukacji. Łatwo zrozumieć, że nauczyciele i jednostki organizujące ich prace mają w tym okresie inne priorytety.
- Oceniając przebieg działalności warsztatowej i szkoleniowej, trzeba sobie także zdawać sprawę, że jest ona bogatsza niż dane będące punktem wyjścia poniższych analiz. W ich obręb zostały bowiem włączone tylko te warsztaty, które były bezpośrednio powiązane z regrantingiem, gdy tymczasem wielu lokalnych Operatorów kontynuowało działalność szkoleniową już po rozstrzygnięciu konkursów finansujących projekty. Warsztaty były także integralnym elementem innych zadań. Realizowano je na przykład w ramach giełd projektów czy spotkań integracyjnych. W kilku województwach prowadzono także szkolenia przez Internet (e-learning), animowano lokalne grupy współpracy oraz fora dyskusyjne. Bywało też, że pewne szczególne tematy, związane chociażby z diagnozą, ewaluacją czy budżetowaniem działań intensywnie były obecne dopiero na etapie wspierania przez Operatora merytoryczną opieką projektów nagrodzonych w konkursie regrantingowym.

1. Cykle warsztatowe

a) tematyka – przekrój i powszechność

Tematy cykli warsztatowych proponowane przez lokalnych Operatorów można uporządkować w następujące bloki zagadnień:

- **myślenie projektowe** – planowanie i realizacja przedsięwzięć metodą projektową, w tym diagnoza potrzeb i ewaluacja procesu, a także finansowanie i promocja działań;
- **współpraca** – zarządzanie procesem grupowym oraz tworzenie partnerstw, relacje międzysektorowe i z otoczeniem;
- **program BMK i jego reguły** – założenia i warunki udziału w Programie, także w konkursie dotacyjnym;
- **metody identyfikacji i rozbudzania potencjałów** – animacja jednostek, instytucji, środowisk;
- **techniki pracy w środowisku szkolnym** – zajęcia powiązane z realiami programowymi oraz infrastrukturalnymi placówek oświatowych, które trzeba uwzględnić, planując działania w szkole, z uczniami i we współpracy z nauczycielami;
- **przygotowywanie aktywnego uczestnika kultury** – edukacja kulturowa, a więc uspołecznianie poprzez kulturę;
- **metody i ćwiczenia z pracy twórczej oraz kształcenia kompetentnego odbiorcy** – edukacja kulturalna i artystyczna;
- **metody społecznej interwencji** – identyfikacja, adresowanie lub rozwiązywanie problemów społecznych, przede wszystkim za pomocą działań w przestrzeni publicznej;
- **inne.**

Analiza programów i abstraktów poszczególnych zajęć ujawnia raczej akcenty, pomija natomiast fakt, że niektóre treści mogły się w nich pojawiać mimochodem, niezależnie od tego, że nie wyartykułowano ich w opisie. Mając to na uwadze, w skali ogólnopolskiej najczęściej uwagi przykładano do *myślenia projektowego* (28% tematów), nieco mniej popularne były także *metody pracy twórczej oraz kształcenia kompetentnego odbiorcy* (24%). Istotnie mniej miejsca poświęcano zagadnieniom *współpracy* (12%), *technikom pracy w środowisku szkolnym* (9%), *programowi BMK i jego regułom* (8%), *przygotowaniu aktywnego uczestnika kultury* (8%) czy *metodom identyfikacji i rozbudzania potencjałów* (7%). *Metody społecznej interwencji* oraz *inne* tematy pojawiały się bardzo rzadko (po 2%).

Istnieje jeszcze inny sposób analizy powszechności poszczególnych zagadnień warsztatowych: zbadanie, w ilu województwach były one w ogóle (także w ramach zajęć fakultatywnych) w sposób bezpośredni obecne. I tak, ponownie najszerzej obecne było *myślenie projektowe* (14/16 województwa). Treści związane ze *współpracą* pojawiały się w 13 województwach, zaś *metody pracy twórczej i kształcenia kompetentnego odbiorcy* – w 12. W 9 województwach zajmowano się też *technikami pracy w środowisku szkolnym*, a także *przygotowaniem aktywnego uczestnika kultury*. *Metody identyfikacji i rozbudzania potencjałów* obecne były w trakcie warsztatów w 8 województwach, a *program BMK i jego reguły* – w 7, zaś *metody społecznej interwencji* w 5. *Inne* zagadnienia poruszano w trakcie warsztatów w 4 województwach.

Koherentność. Wiele ze wspomnianych kategorii tematycznych warsztatów sytuuje się blisko siebie pod względem merytorycznym, co sprawia, iż możliwe jest zredukowanie ich liczby tak, by przy okazji sprawdzić komplementarność poszczególnych cykli szkoleniowych. Dzięki temu działaniu wyodrębniono trzy bazowe tematy szkoleń, odpowiadające różnym kompetencjom, których przekazania wymagają cele Programu.

Pierwszym z nich jest: *planowanie i obsługa projektu*. Drugim – *metody edukacyjne*. Trzecia grupa zagadnień wiąże się ze *współpracą*. Optymalny cykl warsztatowy powinien zawierać komponenty należące do każdego z tych trzech bloków tematycznych. Analiza tegorocznych programów szkoleń prowadzonych przez Operatorów ujawnia, że było tak w 9 województwach, w pozostałych zaś brakowało odwołania do któregoś z trzech wskazanych tu komponentów warsztatów.

b) prowadzący

W całej Polsce odbyły się 294 warsztaty, które poprowadziło 130 osób. Wśród nich było 62% kobiet i 38% mężczyzn. Najczęściej szkolącymi były osoby prowadzące własną działalność edukacyjną, artystyczną (w tym twórcy ludowi), współpracujące z różnymi podmiotami, często także zatrudnione w instytucjach kultury (43%). 38% prowadzących jest związanych z organizacjami pozarządowymi, a 35% – z instytucjami kultury. Na uczelniach wyższych lub w jednostkach naukowych pracuje 18% z nich. 13% prowadzących ma własną działalność – firmy szkoleniowe i badawcze. Z placówkami oświatowymi, wychowawczymi oraz ośrodkami doskonalenia nauczycieli związanych jest 6% autorów tegorocznych warsztatów. Jednostki samorządu terytorialnego reprezentuje 3%, 2% jest członkami nieformalnych grup i kolektywów, a ze spółdzielni lub przedsiębiorstwami społecznymi związanych jest 2% prowadzących. Co istotne, prawie połowa prowadzących (49%) zawodowo związana jest przynajmniej z dwoma z powyższych podmiotów.

Uczestnicy warsztatów mieli szansę spotkać się średnio z 6 różnymi prowadzącymi szkolenia. Warsztaty w ogromnej większości wypadków były prowadzone przez jedną osobę, najczęściej pochodzącą spoza instytucji lokalnego Operatora (87% przypadków). Poza miastem, w którym działa Operator, pracuje 54% prowadzących warsztaty. 65% osób prowadziło warsztaty w regionie, z którego pochodzi. W 26% przypadków warsztaty były prowadzone przez osoby spoza województwa. Istotną kategorią prowadzących (8%) były osoby, które realizują działalność zawodową w kilku województwach. O próbie wykorzystania Programu do poszukiwania oraz popularyzowania osób, które prowadzą działalność w regionie, świadczy także – ponieważ zaskakujący – fakt, że wśród autorów warsztatów realizowanych w ramach BMK było dosłownie kilka osób prowadzących je w więcej niż w jednym województwie.

c) uczestnicy

W warsztatach wzięło udział 1230 uczestników „unikalnych” (większość brała udział w całych cyklach, a więc uczestniczyła w przynajmniej kilku jednostkach szkoleniowych), średnio po ok. 20 osób na warsztat. Wśród nich było 84% kobiet. Uczestnicy reprezentowali ok. 800 różnych podmiotów. Najwięcej spośród nich pracuje na co dzień w publicznych oraz prywatnych placówkach oświatowych i wychowawczych (36%). Drugim najczęściej reprezentowanym typem podmiotów były instytucje kultury (30%). Na dalszych miejscach sytuują się: organizacje pozarządowe i podobne (15%), inny rodzaj podmiotu (9%), przedsiębiorstwa prywatne (4%). Poniżej 2% wskazań uzyskały następujące typy podmiotów: inne publiczne instytucje, urzędy i jednostki samorządu terytorialnego, uczelnie wyższe i jednostki naukowe, niesformalizowane grupy osób, spółdzielnie i przedsiębiorstwa społeczne, a także organizacje kościelne i wyznaniowe.

Analiza przestrzennego rozkładu⁵ podmiotów reprezentowanych przynajmniej raz w trakcie warsztatów dostarcza następujących wniosków. Po pierwsze, w warsztatach brali udział uczestnicy z regionu, tj. pochodzący z różnych części województw⁶. Po drugie, podmioty obecne reprezentowane w warsztatach zlokalizowane są (zarejestrowane) w ośrodkach różnej wielkości – od wsi i miasteczek, poprzez małe i średnie, do dużych i wielkich miast.

⁵ Mapę można obejrzeć pod linkiem: <https://goo.gl/KauByy> [27.12.2016].

⁶ W poszczególnych województwach wygląda to nieco odmiennie, co jest pochodną przyjętej formuły warsztatów, o czym będzie mowa w dalszej części raportu.

d) miejsce i logika czasowa

Warsztaty prowadzono w 51 miejscowościach. 15 z nich to największe lub bardzo istotne w regionie ośrodki miejskie (13 to siedziby lokalnych Operatorów). Wśród pozostałych najwięcej jest miast powiatowych, które dopełniają miasteczka i wsie. Jeden lokalny Operator zainicjował cykl, który można określić jako „kroczący” – kolejne warsztaty odbywały się w różnych miejscach, najczęściej w siedzibach partnerów. Zdecydowana większość warsztatów (cykli), także tych organizowanych poza stolicami województw, odbywała się jednak w jednej miejscowości, choć bywało, że w różnych znajdujących się w niej instytucjach (warsztaty ze sztuki współczesnej w lokalnej galerii, teatralne – w teatrze etc.). Biorąc pod uwagę typy instytucji, warsztaty odbywały się przede wszystkim w instytucjach kultury (siedziba Operatora), relatywnie często pojawiają się lokalne centra wspierania organizacji pozarządowych, rzadziej miejsca związane z tematyką warsztatów czy prowadzącymi (radio, akademia, siedziby NGO). Warsztaty nie odbywały się w instytucjach związanych z sektorem oświaty.

Warsztaty miały różną logikę czasową. Biorąc pod uwagę wszystkie zrealizowane szkolenia – zarówno te obowiązkowe, jak i te fakultatywne, dla jednej i wielu grup – najczęściej spotykano się w konwencji weekendowej/dwudniowej (38%), na kilka godzin (29%) lub na cały dzień (28%); 5% spotkań trwało od dwu i pół do trzech dni. 67% spotkań warsztatowych kumulowało w trakcie jednego zjazdu kilka obszarów tematycznych.

e) formuła

Zdecydowana większość Operatorów (13) posługiwała się jakimiś kryteriami naboru, rekrutując uczestników na warsztaty. Wśród wymienianych jako pierwsze, a więc tych z największą wagą, najczęściej wskazywano: geograficzny obszar działania uczestników (4 na 16), wstępny pomysł na działanie i partnerstwo (4/16), wykonywany zawód (3/16); po jednym Operatorze wybrało jako kryterium naboru zobowiązanie zgłaszającego do udziału w konkursie, doświadczenie i inne. Dwóch Operatorów „predefiniowało” obszar, z którego pochodzą uczestnicy warsztatów, organizując cykle w różnych powiatach/ instytucjach, z założenia dla osób działających w tych okolicach⁷.

Poszczególne cykle różniły się między sobą również elastycznością. Pierwszym z jej wymiarów jest możliwość fakultatywnego wyboru przez uczestników zajęć, w których będą brali udział. Różnice w konwencji warsztatów w poszczególnych województwach praktycznie uniemożliwiają dokonywanie liczbowych porównań, ale jakościowa analiza wskazuje, że większość zajęć miała charakter obligatoryjny, również w tym sensie, że jeśli ktoś od początku wybrał pewną ścieżkę szkoleniową, to nie mógł już jej później zmienić. Dwóch-trzech lokalnych Operatorów podzieliło cykl na dwie części (obligatoryjną, dotyczącą myślenia projektowego i współpracy oraz fakultatywną, dotyczącą metod/ obszarów, typu śpiew, literatura, sztuka współczesna itp.). Jeden z Operatorów pozostawił zupełną dowolność – warunkiem uczestnictwa w konkursie był wybór jakiejś części zajęć z proponowanej listy. Drugim wymiarem elastyczności programu był wpływ uczestników na jego konstruowanie. Dwóch Operatorów uwzględniło taką możliwość, przy czym jeden cały program zajęć ustalił zgodnie z artykułowanym zapotrzebowaniem uczestników, a drugi precyzował w ten sposób jedynie część fakultatywną. Trzecim wymiarem elastyczności programu szkoleń były różnice między cyklami oferowanymi dla różnych grup w regionie. Ten sam cykl warsztatowy dla kilku grup realizowało 6 Operatorów, warsztaty dla jednej grupy rocznicowo realizowało 5 Operatorów, różne cykle dla różnych grup pojawiły się w 3 województwach. W pozostałych województwach stosowano jakieś rozwiązania pośrednie.

⁷ Warto zwrócić uwagę, że konsekwencją takiej decyzji jest nie tylko większa regionalizacja warsztatów, ale także homogeniczność uczestniczących w nich grup – spotykają się przede wszystkim osoby z tych samych okolic, co ułatwia utrzymywanie relacji po zakończeniu warsztatów, ale też ogranicza mnogość przekazywanych doświadczeń, wiedzy i wzorców.

Średnia długość cyklu oferowanego dla jednej grupy średnio wynosiła około 4 i pół dnia (przy założeniu że realizowano 8 godzin warsztatów dziennie). Występowały tu jednak duże dysproporcje: od 13 dni dla jednego cyklu w jednym z województw, do jednodniowych warsztatów wielo- lub monotematycznych w kilku innych regionach. Najczęściej cykl trwał w sumie 3-5 dni (8 przypadków), po 4 Operatorów realizowało cykle dłuższe (powyżej 6 dni) i krótsze (1-2 dni).

Analiza dokumentacji wizualnej zajęć wskazuje, że wszyscy Operatorzy stawiali raczej na wykorzystanie w trakcie warsztatów metod aktywizacyjnych. Należały do nich przede wszystkim: drama, studia przypadków, odwołanie do doświadczeń biograficznych, praca w grupach, moderowane dyskusje, spacer architektoniczne, współtworzenie, analiza przykładów, odwołanie do własnych pomysłów na działania i inne. W trakcie warsztatów pojawiały się także prelekcje, pokazy materiałów oraz części wykładowe.

Większość Operatorów regulowała kwestię obecności (12). Prawie wszędzie udział w warsztatach był jednym z warunków uczestnictwa w konkursie regrantingowym, dlatego pojawiały się listy obecności. Skrajnie różne były jednak wymagania z tym związane – w niektórych województwach trzeba było być minimum na 75% zajęć w cyklu, w innych by uzyskać prawo złożenia aplikacji wystarczyło być obecnym jednego dnia.

f) modele

Analiza dokumentacji warsztatów organizowanych przez poszczególnych Operatorów ujawnia istotne różnice w rozumieniu ich roli i celów, których się oczekuje. Wyodrębnić można dwa typy idealne⁸.

Pierwszy model można określić mianem *intensywnego*. Warsztaty realizowane w jego obrębie zakładają, że ta sama grupa ludzi będzie się spotykać przynajmniej przez kilka dni, cykl będzie szansą doświadczenia wszystkich aspektów działania edukacyjnego, duży nacisk jest też kładziony na współpracę, integrację oraz nawiązywanie partnerstw, a sam regranting traktowany jest jako element procesu warsztatowego. Do głównych minusów warsztatów realizowanych intensywnie można zaliczyć przede wszystkim: wąską grupę uczestników, obowiązkowy charakter spotkań, duża potencjalność konfliktów.

Na drugim kontynuum znajdują się *model ekstensywny*. Od opisanego wcześniej różni go przede wszystkim wielu unikalnych uczestników i prowadzących, wiele tematów do wybrania i różnorodne kompetencje, które można pogłębiać, a także dobrowolność uczestnictwa, krótsze, tańsze i prostsze w realizacji cykle oraz luźny związek z regrantingiem (rolą warsztatów jest w zasadzie konsultowanie pomysłu, który planuje się zgłosić do konkursu). Do głównych minusów tego modelu należą: brak silnych relacji z Operatorem oraz mniejsza szansa na sieciowanie i współpracę.

2. Materiały szkoleniowe

Część Operatorów (6) opracowała na potrzeby warsztatów materiały szkoleniowe. Wśród nich znajduje się w pełni profesjonalnie przygotowany podręcznik do projektowania i realizacji działań z dziećmi, w przystępny sposób przybliżający założenia edukacji w tej kategorii wiekowej, a także prowadzący przez kolejne etapy – od diagnozy, przez grupy odbiorcze i cele animacji, aż do jej metod. Kolejny Operator przygotował podręcznik metodyczny prezentujący działania edukacyjne w różnych obszarach (edukacji medialnej, muzealnej, sztuk wizualnych, literatury), np. opisanych przez autorów wybranych inicjatyw. Trzy kolejne publikacje podsumowują efekty regrantingu, przedstawiając w systematyczny sposób zrealizowane projekty i łącząc je – w jednym przypadku – z akcjami z całej Polski, prezentowanymi w ramach lokalnej Giełdy Projektów, albo – w innym regionie – z wprowadzeniem do działań edukacyjnych realizowanych w warunkach szkolnych (zagadnienia podstawy programowej, prawne, a także finansowanie z samorządu dla podobnych projek-

⁸ Po pierwsze, „idealność” nie oznacza tu efektywności, po drugie – żadne z tych typów w wersji „czystej” nie wystąpił, cykle proponowane we wszystkich województwach lokowały się gdzieś po środku, bliżej lub dalej od jednego z typów.

tów). W jednym z województw powstały też publikacje metodyczno-diagnostyczne, w których autorytety w dziedzinie edukacji oraz animacji przedstawiają krytycznie i twórczo założenia i metody diagnozy oraz prowadzenia projektów, sytuując jednocześnie te działania w szerszym kontekście społecznym. Jeden Operator zebrał i udostępnił na swojej stronie internetowej materiały szkoleniowe tworzone na użytek warsztatów. Kolejnych dwóch regularnie zamieszcza relacje z warsztatów na kanale YouTube. Warto wspomnieć – choć więcej będzie o tym mowy w części raportu poświęconej promowaniu – że część stron internetowych lokalnych odsłon Programu również zawiera działy poświęcone inspiracjom metodycznym.

3. Materiały wspierające prowadzenie warsztatów i działań szkoleniowych

Przed rozpoczęciem Programu opracowano schemat przygotowania i prowadzenia szkoleń oraz warsztatów. Poza wskazaniem na role oraz miejsce warsztatów w Programie, dokument ten krótko precyzował, jakie kwestie warto rozważyć od etapu opracowania programu i regulaminu warsztatów, poprzez wybór osób prowadzących i dokumentujących szkolenia, popularyzację informacji i ogłoszenie naboru, rekrutację, realizację cyklu warsztatów, aż do podsumowania i rekomendowania rozwiązań na następną edycję szkoleń oraz upowszechnienie ich efektów. Działalności warsztatowej (oraz regrantingowi) poświęcony został również konwent Operatorów, który odbył się w Olsztynie. Rozmowy w trakcie tego spotkania rozpoczęły się od prezentacji wstępnych zbiorczych analiz dokumentacji warsztatowej, a także pokazania przez przedstawicieli Operatorów rozwiązań przyjętych w poszczególnych regionach; zorganizowano również warsztat i dyskusję, których celem było wypracowanie optymalnej formuły szkoleń (czas, miejsce, cykliczność czy modułowość, sposoby naboru, relacja z regrantingiem i inne).

OCENA PRZEBIEGU DZIAŁAŃ WARSZTATOWYCH I SZKOLENIOWYCH

Generalne uwagi na temat przebiegu działań warsztatowych i szkoleniowych

Analiza dostępnych materiałów przekonuje, że organizacja cykli warsztatowych nie przysporzyła Operatorom większych trudności. Warsztaty zrealizowano w sposób zasadniczo odpowiadający funkcjom, które przypisano temu elementowi Programu. Jednocześnie występują duże różnice w przyjętej formule – część Operatorów postawiło na intensywną pracę z tą samą grupą osób przez dłuższy okres, a część zrealizowała cykl w formie intensywnego kursu przygotowawczego do złożenia aplikacji w programie lub zbioru zajęć do wyboru. W warsztatach widać też koncentrację na metodach edukacyjnych oraz technikach pracy, co odbywa się kosztem celów i założeń edukacji kulturowej.

1. Uwagi na temat przebiegu cykli warsztatowych realizowanych przez Operatorów

Mocne strony

Prowadzone warsztaty w wysokim stopniu odpowiadały celom Programu. Po pierwsze, tematyka i metody prowadzenia zajęć w wysokim stopniu korespondowały z założeniami Programu oraz z leżącym u jego podstaw rozumieniem edukacji kulturowej. Istotne z tej perspektywy są także starania operatorów, by warsztaty prowadzić tak, by umożliwiły uczestnikom kontakt z miejscami kultury, środowiskami artystycznymi czy z samym procesem twórczym (służyło temu ich prowadzenie w teatrach, muzeach czy innych instytucjach kultury, a także umożliwianie doświadczania procesu twórczego, a nie tylko jego efektów). Po drugie, szkolenia istotnie łączyły różne sektory (m.in. oświaty, kultury, organizacji pozarządowych), ale też środowiska (osoby pracujące na co dzień w różnych częściach regionu, w miejscowościach różnej wielkości). Warsztaty nie miały też charakteru jednorazowego, ale raczej cykliczny, co z kolei pozwala zainicjować procesy grupowe i utrwała nawiązywane relacje. Po trzecie, proces warsztatowy powiązany był z regrantingiem – ułatwiał znalezienie partnerstw, kształtował niezbędne kompetencje projektowe, był warunkiem udziału w konkursie dotacyjnym. Po czwarte, w warsztatach uczestniczyły także osoby z utrudnionym dostępem do oferty

szkoleniowej – pracujące w miejscach oddalonych od centrum regionów (ich udział w warsztatach ułatwiały budżety na zwroty kosztów przejazdu i noclegów, oferowane przez niektórych Operatorów). Po piąte, proces warsztatowy odkrywał regionalny potencjał edukacyjny – chodzi nie tylko o miejsca i środowiska zlokalizowane poza miastami wojewódzkimi, ale także o dobór prowadzących.

Mocną stroną procesu warsztatowego jest także jego dokumentacja. Duża część Operatorów zatrudniła do tego zadania profesjonalnych fotografów, dzięki temu łatwiej teraz wymieniać się doświadczeniami z realizacji tego zadania, a także komunikować jego cele i formy przyszłym potencjalnym uczestnikom Programu.

Słabe strony

Najsłabszą stroną warsztatów są dysproporcje między regionami, których nie da się wytłumaczyć lokalną specyfiką czy potrzebami. Uśrednione wyniki przedstawione wyżej w wielu miejscach maskują skrajne podejścia, np. w niektórych regionach cykl trwa kilkanaście, w innych zaledwie jeden dzień; czasem uczestnicy mają szanse poznać wielu prowadzących, także spoza regionu, innym razem wszystkie warsztaty prowadzi grono tych samych dwóch osób.

Problemem w tym roku było także niedoreprezentowanie sfery oświaty wśród prowadzących⁹. Jeśli połączyć to ze wskazaniem, że nauczyciele zazwyczaj nie uczestniczyli też w programowaniu cyklu szkoleń, same zajęcia nie odbywały się w miejscach kojarzonych z oświatą, a wśród ich uczestników nauczyciele stanowili najliczniejszą grupę zawodową, to łatwiej zdać sobie sprawę z ryzyka, przed którym stajemy. Program może przyczyniać się do umacniania stereotypu, jakoby większość „problemów” z edukacją kulturową miała swoje źródło po stronie oświaty. Nauczyciele występują również w Programie w biernej roli szkolonych przez aktywnych animatorów i edukatorów ze świata kultury. Co więcej, brak ujęcia perspektywy nauczycieli w programie szkoleń sprawia także, że relatywnie mało jest w nich treści wprost odnoszących się do realiów szkoły.

Trzecią najpoważniejszą słabością warsztatów są niedostatki korespondencji pomiędzy poszczególnymi szkoleniami, ale też ich zazębianie się z innymi elementami Programu. Wszystkie tematy, które pojawiały się na warsztatach realizowanych przez poszczególnych Operatorów są istotne i adekwatne, ale czasem pojawiają się problemy dotyczące akcentów i reprezentowania pewnych treści. Po pierwsze, jeśli uznać, iż planowanie projektu, metody edukacyjne i współpraca to trzy obszary tematyczne, które są kluczowe dla Programu, to wszystkie warsztaty w jakiejś formie powinny je uwzględniać. Po drugie, zauważalna jest pewna rozbieżność pomiędzy kompetencjami kształconymi podczas warsztatów (a przynajmniej wyrażanymi w ich opisach) a formami oceny projektów zgłoszonych w ramach regrantingu. W tych pierwszych akcent kładzie się raczej na metody i myślenie projektowe, podczas gdy organizujący konkurs i oceniający zgłoszone propozycje największą wagę przykładają do komponentu społecznego, a więc do realności współpracy, dobrego zdiagnozowania grup adresatów, solidarnościowego wymiaru działań, uruchamiania potencjałów etc.

2. Uwagi na temat materiałów szkoleniowych tworzonych przez Operatorów

Mocne strony

Ważny jest już sam trud tworzenia takich materiałów, stanowiących podsumowanie i utrwalenie efektów cyklu warsztatowego w formie dającej się upowszechniać, a także pozwalającej konfrontować lokalne doświadczenia z tymi pochodzącymi z innych regionów. Warto też podkreślić, iż zdecydowana większość materiałów przygotowanych przez Operatorów ma nie tylko dobry poziom merytoryczny, ale także atrakcyjną formę graficzną oraz jest udostępniana w formie cyfrowej, co ułatwia ich dystrybucję.

⁹ Wspomniany wyżej wynik (6% szkolących to praktykujący nauczyciele) niepokoi tym bardziej, że większość z nich prowadziła zajęcia w ramach jednego cyklu, u tego samego Operatora.

Słabe strony

Podobnie jak z innymi materiałami podsumowującymi i promującymi lokalne działania, tak w tym przypadku pojawia się ryzyko braku ich utożsamiania z Programem realizowanym w całej Polsce. Ewentualność taka martwi nie tyle z powodów promocyjnych, ile raczej merytorycznych. Tworzone regionalnie materiały powinny stanowić inspirację (choćby dla aplikujących w konkursie dotacyjnym) także w województwach, w których nie powstawały.

3. Uwagi na temat materiałów opracowanych na potrzeby wspierania badań diagnostycznych prowadzonych przez Operatorów

Mocne strony

Materiały dotyczące planowania i realizacji warsztatów podpowiadały, jak organizować ten proces. Konwent poświęcony tej tematyce spełnił zakładaną rolę – ujawnił różnice w podejściu do warsztatów i uzasadnił ich źródła, ale jednocześnie wskazał na konieczność poszukiwania pewnego wspólnego punktu odniesienia tak, by wysiłek lokalnych Operatorów miał szansę zaowocować systemową zmianą.

Słabe strony

Opracowane materiały powstały relatywnie późno, bo po rozstrzygnięciu konkursu, kiedy wszyscy Operatorzy mieli już z grubsza opracowany pomysł na organizację procesu warsztatowego i szkoleniowego. Przygotowany schemat nie dostarczał też wiedzy o prowadzących. Z jednej strony celem tego rozwiązania była niechęć do odgórnego (a więc i wybiórczego) tworzenia listy rekomendowanych osób, a też nikt z Operatorów nie zgłaszał takiego zapotrzebowania. Z drugiej strony zrealizowane cykle warsztatowe uczyły na konieczność wskazania alternatyw, tradycji edukacyjnych nieobecnych w regionach.

REKOMENDACJE

1. Należy rozważyć przyjęcie wspólnego zbioru generalnych zasad towarzyszących realizacji warsztatów. Rozwiązanie to było wstępnie dyskutowane z lokalnymi Operatorami w trakcie konwentu w Olsztynie. Ustaliliśmy, że wśród tych zasad powinna pojawiać się zwłaszcza konieczność prowadzenia intensywnego i obowiązkowego warsztatu wstępnego dla potencjalnych uczestników Programu, a prezentującego jego ideę, kwestie związane z edukacją kulturową oraz akcentującego potrzebę współpracy między sferą edukacji i kultury. Pozostałe warsztaty metodyczne mogą mieć charakter fakultatywny w tym sensie, iż uczestnicy mogą wybrać rodzaj zajęć wedle swoich potrzeb i planów. Ustalanie tematyki warsztatów powinno się odbywać na podstawie diagnozy przeprowadzonej przez Operatorów, przy jednoczesnym niesprowadzaniu warsztatów do „koncertu życzeń” uczestników, bo grozi to utratą tożsamości przez samego Operatora i przekształca szkolenia w świadczoną przez niego „usługę”. Przyjęliśmy też, że optymalna formuła szkoleń to taka, która odzwierciedla cały proces pracy edukacyjnej oraz uczy poszczególnych jego elementów: od pracy projektowej, przez metody pracy edukacyjnej, a kończąc na procesach komunikacyjnych i usieciwiających. Dostrzegliśmy też konieczność położenia silniejszego nacisku na wykorzystywanie warsztatów jako narzędzia sieciującego i przygotowującego do pisania wniosków konkursowych.
2. Warto konsultować program warsztatów ze środowiskami nauczycielskimi, starać się też zapraszać ich przedstawicieli do prowadzenia warsztatów. Relacje te można wykorzystać do kontynuacji starań, by certyfikować proces udziału w cyklu szkoleniowym.
3. Konieczne jest dbanie o to, by działania szkoleniowe obejmowały swoim zasięgiem cały region. W trakcie olsztyńskiego konwentu pojawiły się wskazania na różne sposoby realizacji tego celu: koncentracja na wybranych powiatach w danym roku, a następnie przenoszenie działalności szkoleniowej do kolejnych w

następnych latach trwania Programu; silniejsze zaangażowanie partnerów w przygotowanie i prowadzenie warsztatów; warsztaty „kroczące”, organizowane za każdym razem w innym miejscu; zabezpieczenie środków na pokrycie kosztów delegacji dla uczestników spoza miejscowości, gdzie prowadzone są szkolenia; wykorzystanie tegorocznych absolwentów w cyklu szkoleń w charakterze „ambasadorów” idei Programu itd. Tego rodzaju starania warto intensyfikować szczególnie na regionach będących „białymi plamami”, a więc tam, skąd nikt nie brał udziału w tegorocznym cyklu warsztatowym¹⁰. Wspomniana regionalizacja może również oznaczać takie planowanie i prowadzenie działalności warsztatowej, by wspólnie z partnerami rozpoznawać nie tylko deficyty, ale i dowartościowywać potencjały lokalnie.

4. Potrzebna jest też intensywniejsza współpraca między poszczególnymi województwami. Istotnym jej wymiarem może być tworzenie listy prowadzących oraz tematów warsztatów, a także zapraszanie uczestników warsztatów/ regrantingu do wzięcia udziału w kolejnym cyklu w charakterze prowadzących. Warto przy tym zauważyć, iż w przyszłym roku tego rodzaju współdziałanie będzie znacznie łatwiejsze – wszyscy Operatorzy dysponują doświadczeniami po pierwszym cyklu warsztatowym, którymi mogą się wymieniać, większość z nich opracowała też materiały szkoleniowe, których dystrybucja jest dobrym pretekstem do takiej współpracy. Wymianie wiedzy i doświadczeń wyniesionych z prowadzonych działań szkoleniowych sprzyjać może także zmiana konwencji relacjonowania warsztatów na blogu Programu. Warto rozważyć zaproszenie (uwzględnienie w umowie) do udziału w opisie dokumentacji prowadzących, co może wpłynąć na wzrost autentyzmu, pogłębienie lub po prostu zaoferuje możliwość spojrzenia na prezentowane treści z dodatkowej perspektywy.
5. Zasadne jest mocniejsze wykorzystanie diagnostycznego potencjału warsztatów. Warsztaty stanowią doskonałą okazję do prowadzenia badań diagnostycznych. Co więcej, kilkoro Operatorów pracowało w tym roku nad formułą prowadzenia diagnozy w działaniu (np. warsztatu diagnostycznego), które to doświadczenia można będzie szerzej wykorzystać do planowania badań w innych regionach.
6. Konieczne jest projektowanie kanałów i materiałów „zbierających” w jednym miejscu materiały szkoleniowe tworzone przez poszczególnych Operatorów. Rozważenia i przedyskutowania wymaga formuła relacji między podobnymi środkami a mediami tworzonymi lokalnie przez Operatorów – czy treści miałyby się dublować, różnicować etc. Takim kanałem może być chociażby powiązane z blogiem Programu konto w internetowej aplikacji ISSUE (dla publikacji), pomocne może być także udostępnienie Operatorom profesjonalnego kontaktu na Vimeo, umożliwiające wgrywanie treści bez większych ograniczeń. Warto też rozważyć ogólnopolską publikację zawierającą materiały z różnych regionów, tym bardziej, że dysponujemy bardzo dobrą ich dokumentacją.
7. Ważne jest dopracowywanie technikaliów związanych z organizacją procesu warsztatowego. Pierwszym elementem, na który warto zwrócić uwagę, są opisy szkoleń oraz poszczególnych warsztatów, drugim – logika czasowa organizowanych spotkań.

¹⁰ <https://goo.gl/TkyW8b> [27.12.2016].

WSTĘP

Konkursy dotacyjne prowadzone przez Operatorów w ramach programu Bardzo Młoda Kultura pełnią następujące funkcje:

- podnoszenie kompetencji kadr realizujących działania edukacyjne. Cel ten realizowany jest przede wszystkim przez rozmaite formy wsparcia (tutoringu), udzielane twórcom projektów przez organizatora konkursu – lokalnych Operatorów Programu. Kompetencje zdobywa się również poprzez realizację działań, będących szansą utrwalenia i powiększenia umiejętności kształtowanych w trakcie warsztatów; zwłaszcza w przypadku osób, dla których konkursy te stanowią pierwszą okazję do planowania i wcielania w życie pomysłów przez siebie działań edukacyjnych. Regranting jest także przestrzenią wymiany kompetencji pomiędzy wnioskującymi pochodzącymi z różnych sektorów, którzy na użytek złożenia aplikacji konkursowej powinni zawrzeć partnerstwo;
- podnoszenie jakości, zróżnicowania oraz dostępności oferty edukacyjnej. W założeniu konkursy mają dotować najlepsze inicjatywy edukacyjne i w ten sposób upowszechniać dobre praktyki w tym zakresie. Ponieważ wśród osób realizujących zadania znajdują się i takie, które nie startowały dotąd bądź nie uzyskiwały dofinansowania w innych konkursach, istnieje szansa, że u podstaw projektowanych działań legną nowe doświadczenia i pomysły. Celem konkursu w ramach Programu jest także wspieranie inicjatyw niedoreprezentowanych w innych konkursach dotacyjnych, przede wszystkim tych, które realizowane są poza dużymi ośrodkami miejskimi. W rezultacie dobra jakościowo i bezpłatna oferta edukacyjna dostępna ma być w większym wymiarze dla mieszkańców wsi, miasteczek, małych i średnich miast, a czasem dla mieszkańców dzielnic dużych i wielkich miast z utrudnionym dostępem do kultury;
- rozwijanie sieci współpracy między różnymi podmiotami działającymi lokalnie. Warunkiem uczestnictwa w konkursie jest nawiązanie partnerstwa międzysektorowego. Premiowane jest także zaplanowanie działań w sposób uwzględniający podmioty i instytucje działające w okolicy miejsca realizacji zadań. Reguła ta zachęca do nawiązywania i utrwalania lokalnych sieci kontaktów i współdziałania. Potencjał „sieciowania” obecny jest także podczas tutoringu oraz obrad jury. Do udziału w obu tych zadaniach warto zapraszać osoby nie tylko kompetentne, ale i takie, których przekonanie do idei Programu wspomogłoby tworzenie koalicji na rzecz edukacji kulturowej;
- upowszechnianie dobrych praktyk „grantowych”. Konkursy dotacyjne w programie „Bardzo Młoda Kultura” różnią się od innych przede wszystkim rodzajem relacji łączących organizatora konkursu z aplikującymi. Rozbudowany tutoring na etapie pisania wniosków oraz realizacji działań umożliwia transmisję wiedzy, pomoc i informacje zwrotne, które pomagają tworzyć i prowadzić wartościowe inicjatywy edukacyjne. W założeniu konkursy te powinny być także przystępne i upowszechniane w środowiskach z utrudnionym dostępem do oferty grantowej. Wszystkie te rozwiązania powinny sprzyjać maksymalizacji szansy na uzyskanie dotacji osobom, które mają wartościowe pomysły na działanie edukacyjne, ale nie są „obyte” z językiem grantowym. Upowszechnianiu dobrych praktyk sprzyja także prowadzenie konkursów w sposób rzetelny i transparentny.

Dokonując oceny procedur i rezultatów tegorocznych konkursów dotacyjnych, organizowanych przez Operatorów, warto wziąć pod uwagę następujące czynniki określające ich przebieg, a także rolę, jaką odegrały one w realizacji wskazanych wyżej funkcji tego zadania:

- napięty harmonogram działań. Pierwszy rok Programu był bardzo intensywny i wymagający. Operatorzy musieli wdrożyć się w jego reguły, nawiązywali pierwsze relacje między sobą, mieli obowiązek realizacji rozbudowanych działań badawczych, informacyjnych i sieciujących. Dodatkowo, kilka pierwszych miesięcy zajęło samo rozstrzygnięcie konkursu na lokalnych Operatorów Programu, aktualizacja wniosków oraz podpisywanie umów. Wszystko to sprawiło, że na organizację konkursów dotacyjnych, a także tutoring zwycięskich projektów zostało niewiele czasu – zdecydowanie mniej, niż będzie można temu zadaniu poświęcić w kolejnych latach trwania Programu;
- niewielkie lub brak jakichkolwiek doświadczeń u większości lokalnych Operatorów w zakresie organizacji konkursów dotacyjnych. Należy pamiętać, że regranting nie jest powszechną praktyką wśród polskich instytucji kultury. W rezultacie przeważająca część lokalnych Operatorów pierwszy raz organizowała tego typu przedsięwzięcia – uczyła się reguł opracowywania dokumentacji konkursowej i procedur oceny złożonych wniosków. Co istotne, nie należy tego faktu traktować jako słabości uczestniczących w Programie instytucji, zupełnie odwrotnie – jako zainicjowanie trudnego procesu, który w przyszłości może uczynić z nich regionalnych liderów;
- Upowszechniony zwyczaj traktowania konkursów dotacyjnych jedynie jako źródła pozyskiwania środków. Specyfika konkursów w ramach Programu polega także na tym, że stanowią one integralny element, zwieńczenie innych zadań, a nie cel sam w sobie. W rezultacie lokalni Operatorzy sporo wysiłku musieli włożyć w objaśnianie tej idei zarówno wnioskującym, jak i osobom zaangażowanym w wyłanianie zwycięskich inicjatyw.
- Regranting w pilotażowej, ograniczonej formie. Pierwszy rok Programu, co zostało już wyżej wspomniane, koncentrował się na promocji jego lokalnych odłonek, poszerzaniu i umacnianiu sieci partnerów, diagnozie oraz na wypracowywaniu szczegółowych rozwiązań. Mając to na względzie, regulamin Programu przewidywał, że na regranting można było przeznaczyć ograniczoną ilość środków (procent dotacji), która wzrosła w kolejnych latach, umożliwiając realizację większej liczby inicjatyw i jeszcze bardziej rozbudowany tutoring. Innymi słowy, regranting w pełni rozwinie się dopiero w kolejnych latach.

PRZEBIEG KONKURSÓW DOTACYJNYCH- PODSTAWOWE INFORMACJE

1. Formuła regrantingu

a) powiązanie z warsztatami

Praktycznie wszystkie konkursy były mocno powiązane z warsztatami. Jedynie w jednym z województw w konkursie na równych zasadach uczestniczyć mogli wszyscy chętni. W 13 regionach propozycje mogli składać tylko uczestnicy warsztatów (choć najczęściej w partnerstwach z osobami, które w warsztatach nie uczestniczyły). W dwóch przypadkach uczestnictwo w warsztatach premiowane było dodatkowymi punktami¹¹, które mogła zdobyć aplikacja składana przez tego typu osoby.

Większość konkursów rozpisywanych było po warsztatach, w 4 przypadkach zapis na konkurs był jednocześnie zapisem na warsztaty, w których pracowano na wstępnych pomysłach na działania. W jednym województwie zorganizowano warsztat wstępny, po którym odbył się pierwszy etap konkursu, wyłaniający grupę uczestników dalszego cyklu warsztatowego, po którym następował rozstrzygający etap regrantingu. Te różnice motywowane były tyleż merytorycznie, co logistycznie – czasem lokalny Operator był w stanie rozpo-

¹¹ Stanowiącymi maksymalnie 5 i 20% możliwych do zdobycia punktów.

część działania na tyle późno, że nie było czasu na prowadzenie cyklu warsztatowego przed naborem do regrantingu.

b) partnerstwa

Wszystkie regulaminy precyzowały kwestię partnerstw. Jeden Operator dopuszczał możliwość złożenia aplikacji przez zespoły z tego samego sektora, jeśli w samo przedsięwzięcie wydatnie zostaną zaangażowane podmioty z innego sektora. Wszystkie partnerstwa miały być dwuosobowe, z wyjątkiem województwa, gdzie do przedstawicieli sektora oświaty i kultury miał dołączyć także przedstawiciel NGO.

c) regionalizacja

Zaproponowany schemat realizacji regrantingu nie precyzował kwestii wprowadzania rozwiązań premiujących działania realizowane poza dużymi miastami, a także w różnych częściach województwa. Zakładano, że nie będzie to potrzebne przy rozbudowanym wsparciu dla piszących wnioski oraz szeroko dystrybuowanej informacji o konkursie. Tropem tym podążyła zdecydowana większość Operatorów (13). Jedynie dwóch Operatorów wyłączyło z możliwości ubiegania się o środki przez podmioty działające w stolicy regionu. Kolejny Operator stosował parytet (dodatkowe punkty), uprzywilejowujący wnioski na działania w miejscach z utrudnionym dostępem do kultury.

Regulaminy nie określały też przestrzennego ulokowania projektów, tak aby były one realizowane równomiernie w całym regionie. Jedynie trzech Operatorów starało się ten aspekt regulować na poziomie reguł konkursu, wydzielając osobne pule na poszczególne subregiony lub czyniąc warunkiem udziału w konkursie uzyskanie rekomendacji od któregoś z partnerów działających w różnych częściach województwa.

d) liczba dotowanych przedsięwzięć i wielkość dotacji

Nie wszyscy Operatorzy ograniczali w regulaminie minimalną czy maksymalną liczbę przyznanych dotacji. Ci, którzy się na to decydowali, podejmowali skrajnie różne wybory – zakładana liczba przyznawanych dotacji wynosiła od 4 do nawet dwudziestu kilku. Co istotne, dysproporcje te w niewielkim stopniu da się wytłumaczyć wysokością budżetu pozostającego do dyspozycji poszczególnych lokalnych Operatorów.

Liczba przyznawanych dotacji wiązała się o wiele mocniej z zakładanym dofinansowaniem dla poszczególnych projektów. 3 z 13 ośrodków z góry zdefiniowało precyzyjną kwotę, o którą można się ubiegać. Pozostali Operatorzy proponowali „widełki” lub podawali maksymalną kwotę dofinansowania (7 przypadków) możliwego do otrzymania w konkursie. Najniższa określona przez regulamin konkursu kwota dotacji wahała się od 500 zł do 6 tys. zł (najczęściej oscylując wokół 5 tys.). Jeśli zaś chodzi o kwoty maksymalne (wszyscy je zdefiniowali w regulaminach), to zwykle ustalano je w okolicach 8-10 tys. zł. W dwóch województwach można się było ubiegać maksymalnie o 5 tys. zł, a w dwóch kolejnych o kilkanaście tysięcy.

Jeden z lokalnych Operatorów wprowadził w regulaminie podział na „małe” i „duże” granty. W tej pierwszej grupie planowano finansować 6-7 projektów za maksymalnie 5 tys. zł, w drugiej – 2 projekty za maksymalnie 15 tys. zł.

e) formy tutoringu

Istotną formą wsparcia w planowaniu i pisaniu projektów był podział konkursu na etapy. Prawie połowa lokalnych konkursów regrantingowych miała charakter jednoetapowy, połowa dwuetapowy, a w jednym wypadku można mówić o połączeniu obu tych formuł – odbył się jeden etap, ale wcześniej zespoły składające wnioski przechodziły cykl warsztatowy, w trakcie którego dużo miejsca poświęcano pracy nad projektami/aplikacjami, będącymi podstawą rekrutacji do warsztatów. W przypadku dwuetapowych konkursów relacja

między pierwszą a drugą częścią polegała zwykle na składaniu uproszczonego wniosku, który następnie był konsultowany przez ekspertów z regionu, a przekazane uwagi pomagały doprecyzować/ poprawić wniosek przed zasadniczym rozstrzygnięciem. Zdarzały się też przypadki, w których trudno wskazać na wspierającą funkcję dzielenia konkursu na etapy – rolą pierwszego etapu było bowiem jedynie wyłonienie (selekcja) najlepszych wniosków, które były procedowane w zasadniczej części konkursu (funkcją takiego rozwiązania jest w zasadzie jedynie usprawnienie pracy jury).

Jeszcze na etapie pisania wniosków więcej niż połowa Operatorów deklarowała w regulaminie wsparcie w planowaniu projektów i sporządzaniu aplikacji konkursowych. Polegało ono na konsultacjach telefonicznych, mailowych, bezpośrednich, a także na organizacji specjalnego warsztatu poświęconego przygotowaniu do udziału w konkursie. 7 Operatorów nie umieściło w regulaminach takich informacji. Tego rodzaju tutoring wypełniał poniekąd role wskazane wyżej, dlatego stosowano go najczęściej tam, gdzie konkurs był jednoetapowy.

Zdecydowana większość Operatorów (11) nie podawała w regulaminie precyzyjnych informacji o przewidzianej formie wsparcia dla realizatorów zwycięskich inicjatyw. Ci, którzy to robili, oferowali pomoc w doprecyzowaniu wniosków (2), przydzielenie opiekuna (3), wizyty studyjne i inne (2). Jeśli chodzi o propozycje dla osób, które nie będą miały szansy zrealizować swoich działań z budżetu BMK – nikt nie zawarł w regulaminie informacji, że po rozstrzygnięciu konkursu przedstawi dla nich jakąś ofertę. Jednocześnie trzeba zaznaczyć, że przedstawiony schemat realizacji regrantingu nie precyzował tych zagadnień, a także że – mimo nieobecności tej możliwości w regulaminie – przynajmniej kilku Operatorów realizowało wsparcie dla osób, które nie otrzymały dofinansowania w konkursie regrantingowym. Wsparcie to przybierało różne formy – finansowanie części z „odrzuconych” projektów z zaoszczędzonych środków albo ze środków własnych będących w posiadaniu instytucji, przedstawienie rekomendacji jury i pomoc w dopracowaniu wniosków tak, by mogły być składane w innych konkursach, a także organizacja dodatkowych warsztatów z diagnozy i myślenia projektowego. Nie dysponujemy danymi pozwalającymi wskazać, ilu Operatorów przekazywało uczestnikom konkursów dodatkowe uwagi uzasadniające punktację, także tę będącą podstawą odrzucenia wniosków.

f) modele

Podobnie jak to było w przypadku warsztatów, także w regrantingu można wyodrębnić dwa skrajne modele jego rozumienia i realizacji. Przestrzeń pomiędzy nimi stanowi kontinuum, w którym mieszczą się formy realizacji regrantingu w poszczególnych regionach, znajdujące się bliżej jednego bądź drugiego bieguna.

Pierwszy model można określić jako *aktywizujący*. Najwięcej uwagi przywiązuje się w nim do wyrównywania szans, dawania narzędzi i możliwości działania tym, którzy dotąd nie mieli ku temu okazji. Zamierzenie to realizuje się poprzez intensywne przygotowanie do konkursu w trakcie warsztatów i konsultacji. Sama aplikacja w konkursie postrzegana jest jako zwieńczenie tego procesu. Model aktywizacyjny zakłada także intensywną opiekę nad realizacją projektu. Rezultatem organizowania konkursów w ten sposób jest poszerzenie sieci aktywnych podmiotów i współdziałania, nowe konwencje pracy, ale też kosztowność obsługi i konieczność odrzucania dobrych projektów realizowanych przez już aktywne podmioty.

Na przeciwnym biegunie sytuuje się *model wspierający*. U jego podstaw leży założenie, że najważniejsze jest wspieranie już aktywnych podmiotów i wzmocnianie już istniejących sieci – głównie poprzez dostarczanie środków pozwalających im działać. Służy temu sposób organizacji konkursu, który jest jednoetapowy i otwarty dla wszystkich. System wsparcia dla realizujących projekty (tutoring) jest raczej doraźny. Model ten wiąże się też ze sprawniejszą realizacją i większą jakością preferowanych w ramach programu BMK sposobów myślenia o edukacji. W konsekwencji realizuje się relatywnie więcej przedsięwzięć o wyższym poziomie merytorycznym. Stosowanie tego modelu do konkursów regrantingowych wiąże się też jednak z kosztami, do któ-

rych należą przede wszystkim: powielanie istniejących sieci działania i brak możliwości ich poszerzenia, ryzyko sprowadzenia programu BMK do poziomu kolejnego programu dotacyjnego, słabsze relacje z Operatorem, niechęć wobec warsztatów i usieciowienia.

2. Sposób konstrukcji formularza aplikacji

a) podstawowe sekcje formularza

Opis partnerstwa. Formularze przygotowane przez wszystkich lokalnych Operatorów miały poświęcone temu zagadnieniu pola. Informacje, których oczekiwano od wnioskujących, to m.in.: miejsce pracy wnioskujących (we wszystkich formularzach), wskazanie za co będą w projekcie odpowiadać partnerzy (13/16 formularzy); w połowie przypadków w tej sekcji znalazło się też miejsce na opis dotychczasowych profesjonalnych doświadczeń wnioskujących.

Opis inicjatywy. Wszystkie formularze zachęcały do opisanie celów i planowych działań, do ich skosztorysowania, a także do przedstawienia spodziewanych rezultatów. Tylko połowa Operatorów *explicite* wymuszała wpisanie uzasadnienia (takiego pola brakowało także w formularzu wzorcowym) konieczności realizacji projektu, o którego sfinansowanie starano się w ramach konkursu.

b) zgodność formularza z kryteriami z regulaminu

Wszystkie formularze były zasadniczo zgodne z kryteriami wyrażonymi w regulaminach (tam, gdzie je podawano), ale zaledwie w 5 przypadkach zgodność tę należy uznać za zupełną – pola w formularzu w sposób bezpośredni pokrywały wszystkie obszary mające być podstawą oceny wniosku. W 8 przypadkach obecne były raczej niewielkie różnice. W formularzu pojawiają się pola, które wedle kryteriów z regulaminu niekoniecznie muszą być oceniane, a także odwrotnie: w regulaminie obecne są kryteria, do których nie ma odwołania w formularzu aplikacji konkursowej.

3. Zasady konstruowania i praca jury

a) wykorzystanie kart oceny

Mimo że nie było takiego obowiązku, większość Operatorów konstruowała karty oceny wniosków, którymi posługiwali się jurorzy. W różnej formie (formularz wordowski lub tabele w excelu) posługiwano się nimi w 13 konkursach. W pozostałych przypadkach proces oceny nie był standaryzowany w ten sposób. Tylko jeden z Operatorów nie przedstawił ani karty oceny, ani nie zawarł w regulaminie jej kryteriów – były one wypracowywane na początku spotkania jury.

b) obszary podlegające ocenie

Po zrekodowaniu kryteriów oceny wniosków konkursowych obowiązujących we wszystkich województwach¹² można wyodrębnić trzy obszary, które podlegały ocenie w całej Polsce.

- *ocena merytoryczna*, obejmująca¹³ oryginalność, interdyscyplinarność, adekwatny dobór metod, spójność koncepcji oraz zgodność z ideą konkursu;
- *ocena społeczna*, w której mieściły się m.in.: uwzględnienie potrzeb i możliwości uczestników, zaangażowanie zasobów lokalnych, aktywne metody pracy, potencjał animacyjny, realność i zakres part-

¹² Przyjęte przedziały punktowe zostały przeliczone na procenty (w stosunku do sumy wszelkich punktów możliwych do uzyskania w danym konkursie), by umożliwić porównywanie między regionami.

¹³ Szczegółowe kryteria nie są takie same we wszystkich województwach, tzn. nie wszędzie wszystkie były brane pod uwagę, ale ich zgrupowanie umożliwiło porównywanie „akcentów” pomiędzy konkursami.

nerstwa międzysektorowego, trwałość projektu, przewidziana dokumentacja i promocja efektów, a także brak cech oferty komercyjnej.

- *ocena organizacyjna*, w tym: racjonalny budżet i realny harmonogram, wkład własny, kompetencje osób zaangażowanych w projekt, zaplanowana ewaluacja.

W przypadku dwóch województw pojawiała się też punktacja za udział w warsztatach.

c) ogólny profil konkursu

Obliczenie średnich wartości możliwych do uzyskania w poszczególnych, wyżej wskazanych obszarach w skali ogólnopolskiej podpowiada, że zrealizowany konkurs można określić jako „wyraźnie społeczny” w tym znaczeniu, że to właśnie ocena tego komponentu (kultura i sztuka jako narzędzie uspołeczniania) była najważniejsza dla ostatecznej punktacji wniosku (54%). Na drugim miejscu sytuowała się ocena merytoryczna¹⁴ (25%), na końcu ocena organizacyjna – 19% („inne” to ok. 1,5%). Ten ogólny („uspołeczniony”) charakter konkursu daje się obserwować również w skali poszczególnych regionów, ponieważ taki profil miało aż 9 z 16 konkursów (patrzac na kryteria oceniania), dalszych 5 można określić jako zbalansowane, ale z nachyleniem społecznym; w jednym regionie kryteria sugerują konkurs zbalansowany z przewagą komponentu merytorycznego (wedle znaczenia opisanego wyżej).

d) waga kryteriów szczegółowych u różnych Operatorów

Rozpatrywanie kwestii szczegółowych należy zacząć od dwóch uwag wstępnych. Po pierwsze, trzeba mieć w pamięci, że konkursy pozostawały w różnych, określonych przez poszczególnych operatorów, relacjach względem warsztatów, form tutoringu, miały również w każdym województwie nieco odmienną formułę. Po drugie, w poszczególnych regionach kryteria konkursu były formułowane z różnym stopniem szczegółowości. Dlatego też celem poniższych uwag jest raczej wskazanie na listę możliwości, jakie stwarza określony sposób realizacji konkursu, nie zaś krytyka przyjętych przez operatorów rozwiązań dotyczących oceny wniosków konkursowych.

Ocena merytoryczna. Uśredniając wyniki z poszczególnych województw, kryteria w tym obszarze oznaczały 25% „wartości punktowej” całego wniosku – w jednym województwie ocena merytoryczna była *explicite* nieobecna, w 2 regionach stanowiła 40% oceny. W ramach „oceny merytorycznej” mieściły się następujące kryteria szczegółowe:

- **oryginalność projektu** (innowacyjność, wartość artystyczna, niesztampowość itp.), kryterium obecne w 7/15¹⁵ województw i stanowiące średnio 12%¹⁶ ogólnej oceny wniosku (max. 17%);
- **interdyscyplinarność** (wielomodalność, międzyśrodowiskowość), kryterium obecne w 4/15 województw i stanowiące średnio 12% oceny końcowej wniosku (max. 20%);
- **adekwatny dobór metod** (ich atrakcyjność, dopasowanie do wieku, rezultatów, uwzględniających rozwój projektu-proces), kryterium obecne w 10/15 województw i stanowiące średnio 12% końcowej oceny wniosku (max. 20%);
- **spójność koncepcji** (w tym: ogólny opis projektu), kryterium obecne w 5/15 województw i stanowiące średnio 10% końcowej oceny wniosku (max. 17%);

¹⁴ Specyfiką omawianego konkursu jest również brak całkowitej rozłączności oceny merytorycznej i społecznej lub inaczej – przenikanie się tych wymiarów.

¹⁵ W Wielkopolsce nie było karty oceny, ani kryteriów w regulaminie, dlatego tego województwa nie uwzględniamy w obliczeniach.

¹⁶ Wartość (tu i dalej) obliczana dla regionów, które korzystały z tego kryterium.

- **zgodność z ideą BMK** (i pochodne, z lokalnymi emanacjami Programu): kryterium obecne w 4/15 województw i stanowiące średnio 9% końcowej oceny wniosku (max. 15%).

Ocena społeczna. Obecna we wszystkich kartach/kryteriach ocen, w skali ogólnopolskiej, stanowiła średnio 55% możliwej do zdobycia punktacji wniosku (min. 35%, max. 69%, mediana 57%). W jej skład wchodziły następujące kryteria szczegółowe

- **uwzględnienie potrzeb i możliwości lokalnej zbiorowości** (w tym: diagnoza, zasadność działań, rozpoznanie grup odbiorczych): kryterium obecne w 8/15 województw i stanowiące średnio 16% (max. 25%);
- **zaangażowanie zasobów** (w tym: podmiotów i społeczności lokalnej): kryterium obecne w 7/15 województw i stanowiące średnio 10% końcowej oceny wniosku (max. 12%);
- **aktywne metody pracy** (w tym: opierające się o talenty i kreatywność uczestników, rozwijające je, budujące aktywną i twórczą postawę wobec świata, elastyczne – podążające za uczestnikami, podatne na zmiany): kryterium obecne w 5/15 województw i stanowiące średnio 16% końcowej oceny wniosku (max. 28%);
- **potencjał animacyjny** (w tym różne formy uspołeczniania – inkluzywność, wyrównywanie szans, budowanie kapitału pomostowego, rozwój kompetencji społecznych, wielopokoleniowość, „społeczna odpowiedzialność” projektu): kryterium obecne w 9/15 województw i stanowiące średnio 17% końcowej oceny wniosku (max. 50%);
- **realność i zakres partnerstwa międzysektorowego** (w tym: jakość, świeżość, związek z sektorami, rozplanowanie w sposób partnerski i maksymalizujący potencjały – synergiczny): kryterium obecne w 12/15 województw i stanowiące średnio 17% końcowej oceny wniosku (max. 33%);
- **trwałość projektu:** kryterium obecne w 5/15 województw i stanowiące średnio 14% końcowej oceny wniosku (max. 20%);
- **przewidziana dokumentacja/ promocja efektów:** kryterium obecne w 3/15 województw i stanowiące średnio 12% końcowej oceny wniosku (max. 14%);
- **brak cech oferty komercyjnej:** kryterium obecne w 4/15 województw i stanowiące średnio 11% końcowej oceny wniosku (max. 17%).

Ocena organizacyjna. Obszar punktowany w 14/15 województw, średnio stanowił 19% oceny końcowej wniosku (max. 37%). W jego ramach znalazły się następujące kryteria:

- **racjonalny budżet** (adekwatny i dobrze oszacowany): kryterium obecne w 14/15 województw i stanowiące średnio 12% końcowej oceny wniosku (max. 20%);
- **realny harmonogram** (logistyka, adekwatność do budżetu): kryterium obecne w 8/15 województw i stanowiące średnio 8,25% końcowej oceny wniosku (max. 17%).
- **wkład własny/ wykorzystanie zasobów** (umiejętność wykorzystania zasobów własnych, partnerskich i lokalnych): kryterium obecne w 3/14 województw i stanowiące średnio 8% końcowej oceny wniosku (max 10%);
- **zaplanowana ewaluacja:** punktowana minimalnie w jednym ośrodku.

e) **miejsce na uwagi na kartach ocen**

W kartach oceny wniosków przygotowanych przez operatorów umieszczono trzy rodzaje komentarzy będących formą wsparcia dla aplikujących, a także ułatwieniem dla oceniających. Pierwszym są legendy, a więc odpowiedzi, na co zwracać uwagę, oceniając projekt w danej kategorii (szczególnie przydane, gdy kategorie są ogólne i o dużym możliwym przedziale wartości, np. 0-50). Karty oceny przygotowane w trzech woje-

wództwach posiadały takie podpowiedzi. Drugą formą komentarzy jest konieczność uzasadnienia oceny (całościowej bądź w odniesieniu do danej sekcji), pomocna nie tylko na etapie negocjacji ocen, ale też w komunikacji z aplikującymi. Rozwiązanie to zastosowało ośmiu operatorów. Trzecią formą komentarzy są dodatkowe uwagi i rekomendacje – 7 Operatorów pozostawiało na nie miejsce w opracowanych przez siebie kartach oceny.

f) skład jury¹⁷

Liczebność. W obradach jury brało udział w sumie 71 oceniających wnioski, w tym zaledwie kilka się powtórzało (oceniało wnioski w więcej niż jednym województwie). Najczęściej (5 przypadków) w jury zasiadało 5 osób, w czterech wypadkach – 4, w dalszych czterech – 3, w pozostałych trzech – 6 osób. Oczywiście składy komisji konkursowych często były szersze – poza osobami, które oceniały wnioski, w jury obecni byli także przedstawiciele lokalnego Operatora (w charakterze osób pomagających przeprowadzać obrady), a także inne podmioty.

Międzysektorowość. Sumarycznie, wśród oceniających wnioski widać zdecydowaną przewagę reprezentantów sfery kultury (55%), na dalszych miejscach znaleźli się przedstawiciele oświaty, szkolnictwa wyższego oraz jednostek samorządu terytorialnego. W składzie każdego lokalnego jury był przynajmniej jeden przedstawiciel kultury; przedstawiciel oświaty pojawiał się w 8 województwach, w połowie konkursów wnioski oceniały osoby związane z uczelniami wyższymi, w 6 województwach oceniał je przedstawiciel władz, przy czym w 2 przypadkach tego typu osoby zdominowały pod względem liczbowym składy jury.

Niezależność oceny. Bez względu na to, wśród oceniających wnioski 85% stanowiły osoby niezwiązane z instytucją organizującą konkurs. Przedstawiciele organizatora konkursu oceniali wnioski w 5 województwach – przy czym zwykle w komisji stanowili mniejszość, a w żadnej zaś nie mieli przewagi.

Miejsce zamieszkania osób oceniających wnioski. W skali ogólnopolskiej około połowa osób zasiadających w komisjach konkursowych pochodziła z tego samego miasta, co instytucja Operatora. W dwóch przypadkach w jury były wyłącznie osoby działające w „mieście operatorskim”. W 4 przypadkach wszyscy oceniający wnioski byli spoza „miasta operatorskiego”. Większość członków lokalnych komisji konkursowych pochodziła z regionu organizatora konkursu (55%). W 4 przypadkach wszyscy punktujący byli spoza regionu, w 3 wszyscy z regionu, w którym działa Operator.

Zapraszanie osób z Programu do udziału w jury. W skali ogólnopolskiej w komisjach konkursowych uczestniczyło 35% osób bezpośrednio związanych z Programem (koordynatorów), a kiedy wyliczyć z tego grona przedstawicieli organizatora konkursu oceniających „u siebie”, takich osób było 23%. Zapraszanie do oceny jednostek związanych z koordynacją BMK (w tym wspierających ogólnopolską koordynację Programu) w innych ośrodkach praktykowane było w 9/16 województw. W ocenie wniosków poza swoim „macierzystym” regionem brało udział 14 osób związanych z Programem, reprezentujących 8 instytucji operatorskich. W czterech wypadkach zapraszano po jednej osobie związanej z BMK, w 3 po dwie, w jednym wypadku „punktowało” 4 koordynatorów reprezentujących różnych Operatorów.

¹⁷ Analizie podlegał tylko drugi etap konkursu (tam, gdzie organizowano dwa).

4. Informowanie o wynikach konkursu

a) tworzenie protokołów

Pomimo braku takiego wskazania w schemacie, protokoły po zakończeniu konkursu przygotowano w 13 z 16 województw. W dwóch wypadkach tworzono listę rankingową, w ramach jednego konkursu nie powstał ani protokół, ani lista rankingowa.

b) treść protokołów

Lokalne protokoły powstałe po zakończeniu konkursu różniły się między sobą. Prawie wszystkie (w oryginalnej, pełnej postaci) zawierały skład jury. Część z nich zawierała informację o afiliacjach oceniających (kim, skąd są, z jakimi podmiotami są związani na co dzień). W 10 protokołach można było dowiedzieć się, jaka była liczba poddawanych ocenie aplikacji konkursowych. Połowa protokołów zawierała informację o punktacji przyznanej zwyciężkiemu projektowi, zaś 6 protokołów zawierało informację o liczbie punktów przyznanych tym wnioskowi, których autorzy nie uzyskali dofinansowania. Połowa protokołów informowała o kwotach przyznanych dotacji (wśród niepodających tych informacji były także ośrodki, w których kwota dotacji była ustalona z góry, w regulaminie). Kryteria oceny dołączano do protokołu w 4 przypadkach. Większość protokołów nie dostarczała też wiedzy na temat miejsc, w których planuje się realizację zwyciężkich inicjatyw. Niemal we wszystkich protokołach brakowało też informacji o projektach odrzuconych z powodów formalnych (zwykle umieszcza się je na końcu listy rankingowej, z odpowiednią adnotacją w miejscu punktacji). Jak już wspomniano, materiały przekazane Operatorom w formie schematów nie precyzowały kwestii tworzenia protokołów.

c) udostępnianie protokołów

Wszyscy Operatorzy tworzący protokoły udostępniali je na swoich stronach internetowych, spośród nich 7 udostępniało pełne wersje protokołów (np. załączając „skan”), zaś 8 zamieszczało ich fragment – zwykle listę zwyciężkich wniosków.

5. Zwycięskie projekty edukacyjne

a) miejsca realizacji działań

W całej Polsce sfinansowano 172 projekty, średnio prawie 10 projektów na województwo. Blisko 30% z tego typu przedsięwzięć zakładało prowadzenie działań w więcej niż jednym miejscu. W sumie działania planowano realizować w 212 miejscowościach (w 13% z nich odbywały się przynajmniej dwa projekty¹⁸). Zdecydowana większość miejsc, w których realizowano działania to wsie (46%) oraz miasteczka do 20 tys. mieszkańców (20%). W dużych (100-250 tys. mieszkańców) i wielkich miastach (powyżej 250 tys. mieszkańców) realizowano 20% działań sfinansowanych w ramach konkursów regrantingowych. Najmniej licznie reprezentowane były małe i średnie miasta – stanowiły 14% ogółu miejsc, gdzie realizowano przedsięwzięcia dofinansowane w konkursie.

¹⁸ Sytuacja ta dotyczyła przede wszystkim dużych i wielkich miast, obejmowała także przypadki wizyt w zlokalizowanych w ich obrębie instytucjach kultury, będących częścią przedsięwzięć dziejących się głównie na wsiach (np. wyjazd do kina w Przemyślu był kulminacją wydarzeń w ramach Dyskusyjnego Klubu Filmowego, animowanego w jednym z podkarpackich miasteczek).

b) pomysłodawcy i partnerzy w przedsięwzięciach

W przygotowanie zwycięskich wniosków grantowych zaangażowało się 227 osób¹⁹. Wśród nich przeważały osoby z sektora kultury (32%), na drugim miejscu znaleźli się przedstawiciele instytucji oświatowych (21%), osoby reprezentujące organizacje pozarządowe stanowiły 20% zgłaszających, w 13% trudno określić miejsce pracy wnioskujących, zaś resztę aplikujących stanowiły podmioty prywatne i niezależni edukatorzy. Wśród wnioskujących zaznacza się zdecydowana przewaga kobiet, stanowiących 76% ogółu aplikujących.

We wnioskach grantowych pojawiły się informacje o 389 partnerach biorących udział w przygotowywanych projektach. W 71% wniosków pojawiał się partner oświatowy, w 31% z sektora kultury (czasem więcej niż jedna instytucja), w 34% wniosków w roli partnerów występowały zrzeszenia lub inne instytucje lokalne. Brak partnerów, poza obowiązkowym dla konkursu partnerstwem międzysektorowym, można było zaobserwować tylko w 4% aplikacji.

c) zakładani odbiorcy działań

W 70% wniosków grantowych planowano działania dla nastolatków (12-18 lat), w 62% projektów bezpośrednimi odbiorcami były dzieci (3-11 lat), 19% wniosków proponowało działania dla młodzieży (18-30 lat), dorośli, jako odbiorcy projektów, występowali w 14% wniosków, dokładnie tak samo jak osoby starsze (powyżej 60. roku życia). Dotowane w ramach konkursów regrantingowych działania najrzadziej adresowano do małych dzieci (do 3 lat) – tego typu projekty stanowiły 2% sfinansowanych projektów. W 44% przedsięwzięć działania adresowano do więcej niż jednej kategorii wiekowej. 14% działań pomyślanych zostało jako międzypokoleniowe.

Biorąc pod uwagę sytuację egzystencjalną, 95% wniosków zakładało realizację działań adresowanych do „normalsów” (oczywiście nie zawsze określanych w ten sposób wprost), 26% do osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. W żadnym wniosku – przynajmniej wprost – nie deklarowano chęci realizacji działań edukacyjnych, których bezpośrednimi uczestnikami byłyby osoby w jakiś sposób uprzywilejowane. Pod kątem zróżnicowań w poziomie uzdolnień podobnie prawie wszystkie (95%) projekty zakładały działania z „normalsami”, 6% wniosków ujmowało w działaniach osoby z dysfunkcjami, tyle samo kierowało swoją ofertę do osób uzdolnionych. Współpracę między różnymi kategoriami jednostek, podobnie jak w przypadku grup wiekowych, projektowano w 42% wniosków, 50% nie artykułowało takiego zamiaru, w przypadku 8% wniosków trudno to określić na podstawie opisu.

Zakładana liczba odbiorców. Najczęściej działania planowano dla grup do 30 osób (48%), 30-50-osobowa grupa bezpośrednich uczestników pojawiała się w 14% wniosków, działania dla 50-100 osób projektowano w 9% wniosków, powyżej 100 – w 11%, w 18% wniosków brakuje informacji pozwalających oszacować liczebność docelowej grupy odbiorców bezpośrednich. Jeśli zaś chodzi o odbiorców pośrednich: grupa do 30 osób zakładana była w 18% wniosków, najczęściej (48%) liczbę odbiorców pośrednich szacowano na 30-50 osób, 50-100 osobowa grupa występowała w 13% wniosków, powyżej 100 osób w 9%. Liczebność odbiorców pośrednich trudno było oszacować w 12% wniosków.

¹⁹ Formularze wniosków były bardzo zróżnicowane, niekiedy partner z drugiego sektora wpisywany był jako drugi wnioskujący, innym razem jako „partner”. Aż 80% wniosków ma tylko jednego wnioskującego, co nie oznacza, że tak mało było partnerstw (były wymogiem we wszystkich konkursach).

d) charakterystyka projektów²⁰

Zwycięskie inicjatywy zakładały wykorzystanie rozmaitych dziedzin tworzenia. Najczęściej – w 65% projektów – obecne były sztuki wizualne (film, fotografia, malarstwo, grafika, itd.), sztuki performatywne (teatr, cyrk, performance) wpisano w 38% projektów, literatura pojawiała się w 22% projektów, działania miejskie (akcje, happeningi, street art) obecne były w 14% projektów, rzemiosło (tkactwo, garncarstwo, koronkarstwo, kowalstwo) wykorzystywano w 6% projektów, nowe media (gry, aplikacje) pojawiały się w 30% projektów, zaś inne dziedziny tworzenia występowały w 30% projektów. Co istotne, w 49% przypadków, planowano działania, które łączyły przynajmniej dwie dziedziny tworzenia.

Ponad połowę (56%) zwycięskich projektów można określić jako regionalne w tym znaczeniu, że zakładały jakąś formę nawiązania do tradycji (34%) bądź innych przejawów tego, co lokalne (49%). Regionalizm ten wcale nie wykluczał otwarcia na to, co współczesne – około 1/3 przedsięwzięć, w których istotną rolę odgrywały nowe media (33% ogółu projektów) odwoływała się też do tradycji. Zjawisko to można dostrzec również, zestawiając projekty nawiązujące do tradycji z takimi dziedzinami tworzenia, jak gry, aplikacje, smartphoto czy rejestrowanie dźwięków – 1/3 „innovacyjnych” dziedzinowo przedsięwzięć inspirowała się w jakiś sposób tradycją.

e) cele i metody pracy

Edukacja artystyczna rozumiana jako przygotowanie twórców była jednym z celów w 85% wniosków, przygotowanie aktywnego uczestnika kultury/ społecznianie (edukacja kulturowa) zakładano w 39% wniosków, twórcy 35% aplikacji grantowych stawiali na przygotowanie odbiorców (edukacyjna kulturalna), w 16% wniosków obecne były cele animacyjne, a więc identyfikacja i rozbudzenie lokalnych potencjałów; w 13% wniosków chodziło o rozwiązanie problemu społecznego, w 9% celem była rozrywka. 77% wniosków realizuje przynajmniej dwa ze wspomnianych celów.

Prawie wszystkie (97%) projekty zakładają wykorzystanie metody warsztatowej, ponad połowa (53%) planuje współtworzenie jako podstawową metodę pracy, w 14% wniosków znajdują się lekcje (w tym muzealne). Podobną popularnością cieszą się dyskusje (14%), zaś wykłady i prelekcje planuje się w 9% projektów. Z danych tych wynika jednocześnie, że praktycznie wszystkie projekty zakładają posłużenie się przynajmniej dwoma formami pracy. Przywołane wyniki sugerują organiczną pracę opartą raczej na procesie i kameralnych działaniach. Nie dziwi zatem, że prawie wszystkie wnioski zakładają działania długotrwałe (94%), 5-cykliczne, 1% – jednorazowe.

f) materiały opracowane na potrzeby wspierania konkursów dotacyjnych prowadzonych przez Operatorów

Podstawową pomocą dla lokalnych Operatorów przygotowujących się i prowadzących regranting był schemat, który zamieszczono na stronie Programu jeszcze przed rozstrzygnięciem konkursu. W dokumencie tym zawarty został opis idei konkursów regrantingowych, a przede wszystkim wskazanie, że ich celem nie jest tylko zwiększanie liczby działań edukacyjnych w regionie, ale podnoszenie jakości, zróżnicowania i dostępności tej oferty oraz kształcenie kompetencji edukatorów, a także zagęszczanie lokalnych sieci wsparcia dla edukacji kulturowej. W schemacie wskazywano również na kluczowy warunek konkursu, jakim jest partnerstwo międzysektorowe, a także rekomendowano dwuetapowy charakter konkursów. Zaproponowano również przykładowe obszary, które powinny podlegać ocenie w powiązaniu z celami konkursu oraz wskazano na zadania aplikującego i organizatora na poszczególnych etapach jego trwania. Schematowi towarzyszyły przykładowy regulamin oraz formularz wniosku, które mogły stać się (i rzeczywiście stawały się) inspiracją dla Operatorów tworzących na własne potrzeby podobne dokumenty.

²⁰ Syntetyczne opisy projektów zrealizowanych w 2016 r. w oparciu o środki pozyskane w ramach konkursów regrantingowych można znaleźć w Aneksie tego raportu.

1. Generalne uwagi na temat przebiegu konkursów dotacyjnych

Organizacja regrantingu budziła bodaj największe obawy wśród lokalnych Operatorów, czego wyrazem była ilość czasu poświęcana na dyskusowanie na ten temat podczas wstępnych spotkań informacyjnych (także tych przed rozstrzygnięciem konkursów na Operatorów). Analiza dokumentów przekonuje jednak, że Operatorzy poradzili sobie z tym zadaniem bardzo dobrze – tworzone w regionach procedury odpowiadają zaproponowanym schematom i celom Programu, podobnie jak wyłonione dzięki nim inicjatywy. Zasadnicze wątpliwości mogą budzić, podobnie jak w przypadku warsztatów, skrajne różnice w podejściach do tego elementu Programu. Niektórzy Operatorzy realizowali konkurs w sposób przypominający impresariat (czasem konwencjonalnych) inicjatyw edukacyjnych, podczas gdy inni kładli nacisk na ścisłą i głęboką współpracę między organizatorem konkursu i laureatami. Różnice te mogą jeszcze urosnąć w przyszłym roku i utrudnić realizowanie systemowych celów w ogólnopolskiej skali, a także rozmywać tożsamość BMK.

2. Uwagi na temat formuły regrantingu

Mocne strony

Bez wątplenia najmocniejszą i zarazem kluczową zaletą przyjętej przez lokalnych Operatorów formuły organizacji regrantingu było jej powiązanie z ideą Programu. Relację tę widać zarówno w silnym związku konkursu dotacyjnego z procesem warsztatowym, w wyeksponowaniu warunku partnerstwa jako kryterium uprawniającym do stanięcia w konkursie czy w proponowaniu ubiegającym się o dotację różnych form wsparcia ze strony Operatora. Istotną wartością są także próby uprzyśpieszenia konkursu przez większość Operatorów. Mieszczą się w nich starania, by regulamin konkursu był wyczerpujący, ale jednocześnie napisany klarownym językiem i miał przejrzysty układ. Kluczowe jest także dołączanie do regulaminu załączników wyjaśniających dodatkowe kwestie (np. wzór formularza, karty oceny wniosku, sprawozdania z realizacji, umowy współpracy, wytyczne do tworzenia projektów edukacyjnych i inne) mogące mieć znaczenie dla przygotowania aplikacji konkursowej.

Słabe strony

Do słabych stron zaliczyć można brak doprecyzowania kryteriów oceny w regulaminie (wzorowane na przykładowym regulaminie z pilotażu projektu), a także kwestii wkładu własnego. Oczywiście nie jest niczym złym promowanie myślenia o tym, w jaki sposób aplikujący mogą wesprzeć działanie własną pracą czy dysponowanym sprzętem, ale trzeba uważać, by same terminy były precyzyjnie zdefiniowane, inaczej mogą dezorientować osoby, które nie składały do tej pory wniosków. Mając na uwadze troskę o zróżnicowane grono aplikujących, należy rozważyć również oczekiwanie (obecne w jednym regionie), by aplikujący wykazał się we wniosku wkładem finansowym – w praktyce może to bowiem premiować instytucje, które szukają dofinansowania istniejącej już oferty edukacyjnej.

Innym rozwiązaniem, które może przeszkadzać w realizacji celów Programu, ale przede wszystkim spowolnić proces wyłaniania zwycięskich inicjatyw, jest „mechaniczne” ustalanie ostatecznej ilości dofinansowanych projektów oraz ich kwot już w regulaminie. Można sobie bowiem wyobrazić sytuację, w której komisja oceniająca wnioski uzna pewne pozycje w tych najlepszych aplikacjach za przeszacowane lub merytorycznie nieuzasadnione. Zblokowanie, o którym mowa wyżej, nie pozwala wówczas na zmniejszenie dotacji i przeznaczenie zaoszczędzonych środków na wsparcie kolejnego projektu. Biorąc pod uwagę prawdopodobne intencje stojące za tym rozwiązaniem, lepiej rozważyć wpisanie w regulamin minimalnej liczby zrealizowanych projektów, widełek kwotowych i wysokości budżetu przeznaczanego na finansowanie projektów. Można też przyjąć zasadę, że budżetów zwycięskich projektów nie redukuje się o większe kwoty niż – przykładowo –

15%, tak, by uniknąć pokusy finansowania wszystkich zgłoszonych do konkursu inicjatyw, nawet za cenę radykalnych cięć w budżetach.

3. Uwagi na temat sposobu konstrukcji formularza aplikacji

Mocne strony

Podobnie jak w formule regrantingu, również w przypadku formularzy największą ich zaletą pozostaje adekwatność wobec celów Programu oraz starania, by proces opisywania pomysłu uczynić możliwie przystępnym. Mając na uwadze ten drugi cel, szczególnie pomocne są następujące rozwiązania stosowane w niektórych regionach: pytania pomocnicze, tabele pomagające budować kosztorys oraz harmonogram, określanie spodziewanej liczby znaków, umieszczanie na wstępie do aplikacji zachęcającej preambuły (precyzujących intencje – chodzi o dobry pomysł, można pisać własnym językiem) i inne.

Słabe strony

Ryzykownym pomysłem jest prośenie w formularzu o „wrażliwe” dane: PESEL, numer dowodu etc. Oczywiście ułatwia to przygotowywanie późniejszych umów, ale jednocześnie konieczne jest też przestrzeganie prawa dotyczącego ochrony danych osobowych, nie mówiąc już o tym, że może wzbudzać obawy niektórych aplikujących.

Warto też zwrócić uwagę na niebezpieczeństwa oczekiwania, by opis projektu uwzględniał szczegółowe informacje na temat planowanych działań (np. konkretny adres, pod którym będą realizowane zadania). Wnioskującym czasem trudno jest je precyzyjnie określić przed rozpoczęciem przedsięwzięcia.

4. Uwagi na temat zasad konstruowania i pracy jury

Mocne strony

Proces oceny był wystandaryzowany i rzetelny, składy niezależne od Operatora oraz kompetentne. Mimo braku takiego (wyartykułowanego) obowiązku zdecydowana większość lokalnych Operatorów tworzyła karty oceny, które odnosiły się do kryteriów upowszechnianych w regulaminie. Same kryteria nie tylko odpowiadały założeniom Programu, ale też twórczo rozwijały te obecne w schemacie. Ich przykładem mogą być: kształtowanie krytycznej, aktywnej postawy wobec świata; upowszechnianie dokumentacji z prawem do dalszego wykorzystania; wyrównywanie szans w dostępie do kultury; większa liczba partnerów (nie wnioskodawców); plan współpracy maksymalizujący efekt synergii; procesowość/ procesualność projektu; podmiotowość uczestników; potencjał szeroko rozumianego rozwoju projektu; dowartościowanie udziału w warsztatach (jeśli nie było obowiązkiem); punktowanie rozmowy/ konsultacji między etapami (na ile uwzględniono/ przemyślano przekazane uwagi).

Słabe strony

Choć zjawisko to należało do rzadkości, to trzeba zwrócić uwagę na to, że niektóre ze stosowanych kryteriów były zbyt ogólne, inne zaś nie miały charakteru rozłącznego. Zdarzały się również komisje oceniające wnioski, w których nie było przedstawicieli sektora oświaty.

5. Uwagi na temat sposobu informowania o wynikach konkursu

Mocne strony

Zdecydowana większość lokalnych Operatorów tworzyła protokoły i udostępniała je na stronach internetowych konkursu, co czyniło proces wyboru zwycięskich przedsięwzięć edukacyjnych transparentnym i niebudzącym wątpliwości.

Słabe strony

W niektórych protokołach brakowało istotnych informacji, np. punktacji, co mogło stawać się powodem nieporozumień i wątpliwości wśród składających aplikacje konkursowe.

6. Uwagi na temat zwycięskich inicjatyw

Mocne strony

Analiza statystyczna wniosków, które otrzymały dofinansowanie, ujawnia, że wyłonione inicjatywy sprzyjają rozwijaniu sieci relacji. Sfinansowane w ramach konkursu przedsięwzięcia opierają się na międzysektorowych partnerstwach, a ich charakter sprzyja zaangażowaniu lokalnej społeczności.

Prowadzony konkurs z dużym prawdopodobieństwem przyczynił się również do poszerzenia grona osób zwykle uczestniczących w edukacji kulturowej i propagował jej egalitarne rozumienie (w tym: wykorzystanie aktywizujących metod edukacyjnych upodmiotowiających uczestników i zwiększenie dostępu do oferty różnorodnym kategoriom jednostek). Potwierdzają tę tezę chociażby dane o lokalizacji zwycięskich inicjatyw, ich odbiorcach, a także obecność stosownych kryteriów na kartach oceny wniosków.

Mocną stroną tegorocznego konkursu była również różnorodność zrealizowanych w jego obrębie działań. Choć można mówić o pewnej przewadze sztuk wizualnych, to jednak trzeba dostrzec także istotną obecność innych dziedzin tworzenia, a także gotowość do ich łączenia w obrębie jednego projektu. Optymizmem napawa także twórcze wykorzystanie lokalnej tradycji i zasobów.

Istotną, choć nieprzewidzianą funkcją konkursu dotacyjnego było także ukorzenienie instytucji lokalnych w społeczności (wsparcie przedsięwzięć, które pomagają zdiagnozować jej lokalne potrzeby, eksperymentować z nowymi formami działań), a także wykorzystanie regrantingu jako szansy stażowej/ praktyk dla przyszłych animatorów etc.

Słabe strony

Największą słabością tegorocznej edycji konkursów regrantingowych było niedoreprezentowanie małych i średnich miast, jeśli chodzi o realizowane w nich działania finansowane w ramach BMK.

7. Uwagi na temat współdziałania Operatorów w trakcie regrantingu

Mocne strony

Docenić należy praktykę relatywnie częstego zapraszania przedstawicieli Operatorów z innych regionów do udziału w Jury. Chodzi tu nie tylko o aspekt sieciujący tego typu inicjatyw, ale także o ten kompetencyjny – dzięki niemu koordynatorzy wymieniają się przecież wiedzą, wzajemnie się inspirują, zaczynają ze sobą współpracować.

Słabe strony

Zapraszanie do udziału w jury było (wedle dysponowanej przez nas wiedzy) najpowszechniejszą praktyką współpracy pomiędzy operatorami, rzadziej zaś zapraszano się wzajemnie do konsultowania projektów grantowych czy wymieniano się tworzonymi przez siebie dokumentami związanymi z Programem (na forum podzielił się nim bodaj jeden Operator).

8. Uwagi na temat materiałów opracowanych na potrzeby wspierania konkursów dotacyjnych prowadzonych przez Operatorów

Mocne strony

Podstawowa wartość przygotowanego schematu oraz przykładowych regulaminów i formularzy polegała na tym, że pomagały przygotować te dokumenty w poszczególnych województwach (zwłaszcza ośrodkom, które miały mniejsze doświadczenie z konkursami grantowymi).

Słabe strony

Ryzykowne okazywało się przekładanie dokumentów przygotowanych przed rozpoczęciem Programu na regulaminy i inne dokumenty konkursowe używane przez lokalnych operatorów. W przygotowanych materiałach brakowało także wzorów karty oceny wniosków oraz przykładowego protokołu, a także rekomendacji, iż ten ostatni należy przygotować i upowszechniać po zakończeniu konkursu.

REKOMENDACJE

1. Rozważenie wprowadzenia w regulamin konkursów zapisów określających miejsca, w których mają być prowadzone dotowane projekty edukacyjne (np. wykluczenie dużych i wielkich miast, równomierne rozłożenie projektów w całym województwie, zwiększanie szans projektów składanych w małych i średnich miastach etc.). Jednocześnie tego typu parytety powinny wykorzystywać zasoby dużych miast – można w tym celu skorzystać z mechanizmów zaproponowanych w województwie mazowieckim (osoby z Warszawy mogły aplikować tylko na działania realizowane poza stolicą) oraz podlaskim (dofinansowanie działań na terenie Białegostoku, o ile są one istotnym elementem zadań realizowanych w regionie). Projektowane mechanizmy nie powinny też odbić się na jakości wybieranych inicjatyw – doświadczenia tego roku wskazują, że najlepszym sposobem na równomierną alokację projektów w całym regionie są partnerstwa z instytucjami działającymi w różnych częściach województwa oraz organizowanie tam spotkań sieciujących i informacyjnych. Rozważając konkretne rozwiązania, warto pamiętać o obszarach, w których Program w tej formie był dotychczas nieobecny²¹.
2. Warto już teraz sprecyzować, na jakich warunkach możliwych jest udział tegorocznych uczestników warsztatów i beneficjentów konkursów grantowych w kolejnych edycjach tych działań.
3. Zasadne wydaje się wyeliminowanie skrajnych podejść do wysokości i liczby wspieranych projektów – groźących przemianą programu w „kolejny” program dotacyjny (wsparcie kilkudziesięciu projektów z konieczności ogranicza tutoring, może premiować eventy i podmioty instytucjonalne szukające dofinansowania istniejącej oferty).
4. Doprecyzowania wymagają obowiązki laureatów oraz organizatora w trakcie i po rozstrzygnięciu konkursu. Wśród inspirujących przykładów z tegorocznych konkursów można wspomnieć: obowiązek dokumentowania działań przez laureata (także wypełniania przez niego standardowego formularza do opisu dokumentacji), konieczność jego uczestnictwa w spotkaniach podsumowujących, konieczność dopre-

²¹ Mapa z zaznaczonymi miejscami, w których odbywały się tegoroczne działania w ramach projektów wyłonionych w regrantingu dostępna jest pod adresem: goo.gl/KxnV4v [27.12.2016].

cyzowania zwycięskich wniosków na bazie rekomendacji przekazanych przez jury. Obowiązki organizatora polegają na wyartykułowaniu planowanych form wsparcia (konsultacje telefoniczne, punkt konsultacyjny, specjalny warsztat, konsultacje w terenie etc.), także dla osób, które nie otrzymają dofinansowania.

5. Potrzebne jest uporządkowanie relacji między poszczególnymi dokumentami (regulamin, formularz, kryteria i karta oceny) – zarówno wewnątrz regionu, jak i między regionami. W pierwszym przypadku chodzi o większą i bardziej bezpośrednią korespondencję między regulaminem, formularzem, kryteriami i kartami oceny. W drugim przypadku przyjęcie wspólnej bazowej struktury dla wspomnianych dokumentów – takich, które dopuszczają regionalne zróżnicowanie, ale też na bazie wspólnych doświadczeń proponują pewne ogólne reguły. Uzasadnieniem takiego rozwiązania jest przekonanie, że istnieją pewne obszary opisu projektów oraz kryteria ich oceny (nie tylko wymiary, ale i waga), które są kluczowe dla Programu i powinny być obecne we wszystkich konkursach. Co więcej, przedstawiona wyżej analiza dowodzi, że istnieje pewien wspólny sposób myślenia o programie, który mógłby posłużyć za oś konstrukcyjną takich materiałów. Dodatkowym uzasadnieniem takiego rozwiązania byłoby ułatwienie porównywania wyników konkursów między sobą, a także pewna standardowa ilość informacji zbieranych od ich uczestników.
6. Ważne jest również uporządkowanie ról wypełnianych przez poszczególne osoby zasiadające w komisjach oceniających wnioski. Zmiany te mogłyby polegać przede wszystkim na przedefiniowaniu ról przedstawicieli jednostek samorządu lokalnego oraz Operatora w trakcie obrad. Ci pierwsi powinni raczej dostarczać wiedzy oceniającym (uczestniczyć w obradach, móc odpowiadać na pytania, np. o dany powiat czy gminę i działające tam instytucje), niż sami oceniać. Ci drudzy powinni oceniać wnioski (jednoosobowa reprezentacja Operatora w jury nie daje mu przewagi, a jednocześnie zwiększa prawdopodobieństwo, że proces oceny będzie zgodny z założeniami Programu).
7. Warto zadbać o większe podobieństwo składów komisji oceniających w poszczególnych województwach, w szczególności zaś o bardziej znaczącą obecność przedstawicieli oświaty w komisjach oraz o silniejszą reprezentację instytucji działających w tym samym regionie, ale poza miastem, z którego wywodzi się Operator.
8. Wydaje się, że warty upowszechnienia jest także zwyczaj zapraszania do oceny wniosków koordynatorów Programu z innych województw.
9. Sugerujemy również, by wszędzie stosować karty oceny, by karty te zbudowane były na bazie precyzyjnie zdefiniowanych kryteriów, którym towarzyszą „legandy”, a także by miały miejsce na uzasadnienie/komentarze do oceny, które później można przekazać wszystkim aplikującym.
10. Konieczne są dalsze prace nad uprzystępnieniem konkursu. Po pierwsze, mając świadomość, że konstruowanie regulaminu konkursu dotacyjnego w ogromnym stopniu rzutuje na postrzeganie Programu, a także pamiętając o szczególnym charakterze regrantingu w ramach Programu, warto zadbać o to, by język używany w poszczególnych dokumentach był czytelny i pozbawiony urzędniczego żargonu. Po drugie, warto w ramach specjalnych warsztatów konsultować wstępne wersje aplikacji grantowych z tymi, którzy są ich autorami tak, by upewnić się, że wszystko jest czytelne, a także by w ten sposób powiększyć podmiotowość uczestników konkursu. Po trzecie, refleksji wymaga celowość dalszego posługiwania się kryteriami typu „zgodność z celami BMK”, „założenia edukacji kulturowej”, „brak cech oferty komercyjnej”, które mogą być niezrozumiałe dla uczestników. Warto poszukać określeń precyzyjniej sugerujących, na jakich projektach zależy Operatorom oraz sprawdzić czy merytorycznie nie powielą one innych, już wykorzystywanych kryteriów. Po czwarte, warto zaprosić tegorocznych laureatów do poprowadzenia części przyszłorocznych warsztatów, podzielenia się swoimi doświadczeniami. Pomoże to osobom niedoświadczonym poznać konkurs, a jednocześnie stanowi to kolejną formę wzmocnienia/ szansę współpracy z osobami realizujący inicjatywy w tym roku.
11. Warto rozważyć także inne formy wsparcia dla tegorocznych laureatów konkursów, utrwalające nawiązane relacje, a także zwiększające szanse kontynuowania zainicjowanych działań. Wśród nich mogą się

znaleźć: informowanie o innych ofertach szkoleniowych oraz konkursach dotacyjnych (w tym pomoc w konstruowaniu aplikacji), poparcie w rozmowach z lokalnymi władzami i zarządzającymi instytucjami kultury oraz oświaty (także poprzez przekazywanie na bieżąco materiałów świadczących o efektach i postępach w realizacji Programu), włączenie w prace nad programowaniem i realizacją działań związanych z BMK w kolejnych latach, propozycja/ wsparcie w opisie doświadczeń wyniesionych z projektu (choćby w formie publikowanej na blogu relacji, wykorzystujących istniejący formularz opisu dokumentacji).

WSTĘP

W tej części raportu ewaluacyjnego opisujemy podejmowane przez Operatorów działania mające na celu promowanie programu „Bardzo Młoda Kultura”. Dodatkowo koncentrujemy się tu tylko na tych aktywnościach, które miały charakter informacyjny, nie zaś sieciujący (wizyty studyjne, spotkania sieciujące, giełdy pomysłów), ponieważ te ostatnie opisywane są wcześniej w części zatytułowanej *Działania informujące i sieciujące Operatorów*. Działania promocyjne, będące przedmiotem uwagi w tej części raportu są o tyle istotne, że nie tylko zależy od nich zainteresowanie Programem i chęć uczestnictwa w nim, ale są one też środkami jego komunikowania na zewnątrz, a więc odpowiadają za wizerunek BMK.

Zanim przejdziemy do opisu oraz oceny działalności promocyjnej Operatorów, warto zwrócić uwagę na następujące kwestie mogące mieć wpływ na przebieg tych aktywności w poszczególnych regionach:

- po pierwsze, Operatorzy działający w poszczególnych regionach znacznie różnią się widzialnością, w tym sensie, że wśród nich są zarówno instytucje znane nie tylko w całej Polsce i na świecie, jak i te znane tylko we własnym regionie. Pociąga to za sobą konieczność wkładania mniej lub bardziej intensywnego wysiłku niezbędnego do tego, by promować Program, by stać się zdolnym do przyciągnięcia uwagi mediów i szerszej publiczności;
- po drugie, poszczególne województwa znacznie różnią się pomiędzy sobą stopniem, w jakim rozwinięty jest w nich system medialny (zwłaszcza jeżeli chodzi o obecność w nich lokalnych, starych mediów – lokalnej prasy, radia, telewizji), co również wpływa na możliwość efektywnego promowania Programu. Te odrębności zaciera oczywiście egalitarny dostęp do nowych mediów, ale nie znosi jej zupełnie.
- po trzecie, zróżnicowanie Operatorów BMK objawia się również w mniej lub bardziej rozwiniętej „kulturze wizualnej”, świadomości jej znaczenia, aktualnie obowiązujących trendów określających jej wysoką jakość, a także w obecności lub braku obecności w przeszłych działaniach profesjonalnych aktywności o charakterze promocyjnym. Ten aspekt wpływa z kolei na odrębności strategii działań popularyzujących projekt, na ich jakość, a co za tym idzie – efektywność.

PRZEBIEG DZIAŁAŃ PROMOCYJNYCH – PODSTAWOWE INFORMACJE

W trakcie mijającego roku Operatorzy podejmowali następujące działania mające na celu promowanie Programu w swoich regionach:

1. **Tworzenie identyfikacji wizualnej projektu** – w przypadku trzech Operatorów brakuje spójnej identyfikacji projektu (w tym logotypów i innych znaków pozwalających wyodrębnić lokalną odmianę BMK spośród innych przedsięwzięć realizowanych przez Operatora), w przypadku dwu Operatorów identyfikacja ta sprowadzała się do zaprojektowania logo lokalnej odmiany BMK. Pozostali Operatorzy posługiwali się spójną identyfikacją wizualną, której podporządkowany był projekt strony internetowej, wydawnictw oraz materiałów promocyjnych.
2. **Strony internetowe** – w przypadku każdego z Operatorów istnieje strona internetowa, na której można znaleźć podstawowe informacje na temat Programu, osób, które go realizują w regionie, lokalnych partnerów Operatora. Strony zawierają też informacje na temat działań podejmowanych w ramach Programu oraz dokumentację przedsięwzięć zrealizowanych w jego ramach. W przypadku kilku Operatorów mamy do czynienia ze stronami bardzo rozbudowanymi pod względem zawartości: zamieszczono na nich materiały szkoleniowe, sprawozdania z wizyt studyjnych, materiały audio oraz wideo, treści tworzone przez uczestników regrantingu, a także informacje o badaniach oraz ich wyniki w postaci raportów itd. W dwu przypadkach strona Programu jest podstroną platformy należącej do Operatora, w pozosta-

tych przypadkach są to osobne strony internetowe zaprojektowane i stworzone wyłącznie na potrzeby BMK. Na wszystkich stronach internetowych zamieszczono też logotypy BMK oraz NCK. Strony internetowe, w większości przypadków, są regularnie aktualizowane.

3. **Media społecznościowe** – wszyscy Operatorzy wykorzystują w działaniach promocyjnych media społecznościowe, przy czym połowa z nich korzysta z profili swoich instytucji, połowa zaś stworzyła osobne profile przeznaczone wyłącznie do informowania o programie BMK. Media społecznościowe wykorzystywane są przede wszystkim, by informować potencjalnych uczestników o nadchodzących wydarzeniach realizowanych w regionie, ale również po to, by zdawać relacje z tych, które się odbyły, a także do popularyzowania materiałów przygotowanych przez poszczególne instytucje. Jako środek promowania Programu używano też wspólnego hasztaga: #bardzomlodakultura, dzięki czemu w trakcie używania mediów społecznościowych materiały dotyczące BMK, a pochodzące z różnych regionów Polski były dostępne w jednym miejscu.
4. **Narzędzia bezpośrednie (plakaty, ulotki, foldery, materiały promocyjne)** – w przypadku większości Operatorów opracowano tego rodzaju materiały i posługiwano się nimi do realizacji dwu celów: po pierwsze, do informowania o poszczególnych wydarzeniach mających odbyć się w ramach Programu, po drugie jako środek wzmacniania przekazywanych w ich trakcie informacji i wiedzy.
5. **Materiały prasowe** – w trakcie analizy zawartości sieci zidentyfikowaliśmy też informacje prasowe dotyczące BMK zamieszczane przez lokalne gazety oraz czasopisma. W wypadku 14 Operatorów tego rodzaju materiałów było ponad 10, w przypadku 2 Operatorów liczba ta mieściła się pomiędzy 5 a 10. Analiza zawartości tych artykułów wskazuje, iż media informowały w dosyć regularny sposób o wszystkich aspektach Programu (najczęściej zaś pojawiały się informacje o ogólnych założeniach Programu, działalności szkoleniowej oraz regrantingu), zaś tylko w przypadku jednego województwa uwagę dziennikarzy przykuł wyłącznie regranting prowadzony przez lokalnego Operatora.
6. **Materiały telewizyjne** – informacje o projekcie pojawiały się również w lokalnych przekazach telewizyjnych. W przypadku 8 Operatorów tego typu materiały miały charakter epizodyczny, incydentalny, w przypadku jednego – regularny, zaś działania pozostałych Operatorów nie zostały odnotowane w lokalnych programach telewizyjnych.
7. **Materiały radiowe** – informacje o projekcie pojawiały się również w audycjach radiowych. W przypadku czterech Operatorów materiały tego rodzaju miały charakter regularny, towarzyszyły rozwojowi Programu, w przypadku ośmiu Operatorów – audycje radiowe na temat BMK pojawiły się sporadycznie i raczej na początku Programu, zaś w przypadku czterech Operatorów brak tego rodzaju materiałów.
8. **Własne materiały wideo promujące Program.** Większość Operatorów (14 spośród 16 instytucji tego typu) przygotowało też własne materiały wideo, które dystrybuowane są przez popularne media społecznościowe albo przez kanały Operatorów na YouTube. Materiały te są albo wizytówkami Programu i lokalnego Operatora, albo prezentują projekty zrealizowane w ramach regrantingu, albo zawierają wypowiedzi osób biorących udział w warsztatach i działaniach szkoleniowych.

1. **Generalne uwagi na temat przebiegu działań promocyjnych.** Działania o charakterze promocyjnym nie przysporzyły Operatorom szczególnych trudności, co pozwala wnioskować, iż instytucje te tego rodzaju aktywności niejednokrotnie podejmowały. Jednocześnie, jak pokażemy poniżej, nie wszystkie aspekty promocji zostały zrealizowane w sposób w pełni satysfakcjonujący. Problematyczne dla niektórych Operatorów okazało się tworzenie spójnych identyfikacji wizualnych oraz prowadzenie stale aktualizowanych, atrakcyjnych stron internetowych.
2. **Ocena przebiegu działań promocyjnych**

Próbując dokonać oceny działań promocyjnych Operatorów, chcielibyśmy zwrócić uwagę na to, co uznajemy za mocną stronę tych aktywności i na to, co można określić mianem słabości.

Mocne strony

Większość Operatorów stosuje jednocześnie zróżnicowane narzędzia promocyjne, wykorzystujące zarówno stare, jak i nowe media, co zwiększa szanse na docieranie z informacjami na temat Programu do różnorodnych kategorii jednostek i nie wyklucza z tego procesu żadnej z nich.

Większość Operatorów bardzo starannie przygotowuje i narzędzia, i materiały promocyjne, dbając zarówno o wysokiej jakości formę, jak i treść. Oznacza to, iż Operatorzy zdają sobie sprawę z tego, jak kluczową rolę ma do odegrania ten aspekt ich działań.

Cieszy również wielość materiałów prasowych, telewizyjnych oraz radiowych, która została opublikowana w efekcie działań Operatorów, a także to, iż większość z tych przekazów prezentuje Program w sposób całościowy, nie koncentrując się wyłącznie na jakimś pojedynczym aspekcie. Świadczy to o dużym zainteresowaniu Programem, ale jest też owocem działań, które go promują, a które zostały podjęte przez Operatorów.

Słabe strony

Spójność wizerunku BMK jako całościowego programu. Ponieważ każdy z lokalnych Operatorów realizuje go pod nieco inną nazwą, może to rodzić poczucie, iż w każdym z województw urzeczywistniane jest odrębne przedsięwzięcie edukacyjne. Problem ten łagodzi to, że Operatorzy systematycznie informują w swoich materiałach o statusie swoich aktywności, nie pojawiły się też takie materiały promocyjne, na których nie ma logotypu BMK i NCK.

W przypadku kilku przynajmniej Operatorów strony internetowe (i inne materiały promocyjne) nie zostały przygotowane z należytą starannością – czasami razi ich archaiczność, nieprzemyślany layout, brak redakcji zamieszczanych na tych stronach informacji oraz opracowań. Podobne zastrzeżenie można postawić wobec braku obecności odrębnej identyfikacji wizualnej w przypadku kilku Operatorów – informacje, które nie zostają wyodrębnione przez ramę, jaką ona stanowi, giną wśród tych dotyczących innych aktywności podejmowanych przez instytucje pełniące role regionalnych Operatorów.

W przypadku kilku Operatorów słabością działań promocyjnych jest brak stałej i regularnej aktualizacji informacji umieszczanych na stronach internetowych i to pomimo tego, że Operator podejmuje, i to często bardzo intensywnie, kolejne działania w ramach Programu. Ta słabość sprawia, iż oglądając tego rodzaju strony internetowe, odnosi się wrażenie, że w ramach Programu niewiele się dzieje, albo że się on zakończył.

1. Należy podjąć działania uwspólniające Program pod względem wizerunkowym, ale jednocześnie dbać również o to, by nie utracić przy tym tego, co jest jego niewątpliwą wartością oraz celem, a więc jego różnorodności. Chodziłoby więc przede wszystkim o mocniejsze niż dotychczas wyeksponowanie, iż działania lokalnych Operatorów, realizowane w poszczególnych regionach Polski, są częścią większej całości, jaką jest BMK. Dobrym rozwiązaniem tego problemu jest również bardziej systematyczne używanie przez poszczególnych Operatorów hasztaga #bardzomlodakultura – pozwala on bowiem zobaczyć w trakcie korzystania z mediów społecznościowych działania podejmowane w różnych województwach jednocześnie.
2. Należy poprawić jakość działań promocyjnych niektórych Operatorów – przede wszystkim zadbać o lepszą jakość stron internetowych, materiałów przekazywanych potencjalnym uczestnikom Programu. Są one wizytówką BMK, a więc powinny trzymać się obowiązujących w tego typu komunikacji standardów.
3. Warto dbać o systematyczną aktualizację stron internetowych lokalnych Operatorów związanych z Programem, bo ich zawartość zaświadcza o tym, iż rozwija się on dynamicznie, że w jego ramach niezwykle dużo się dzieje, że jest on atrakcyjny dla bardzo różnorodnych grup odbiorców.
4. Warto również upowszechniać dobrą praktykę realizowaną jednak przez nielicznych Operatorów, a polegającą na popularyzowaniu działań analogicznych podmiotów funkcjonujących w innych województwach. Nie tylko prowadzi to bowiem do zacieśnienia współpracy i więzi pomiędzy Operatorami, ale jest też doskonałą okazją do transferu wiedzy i doświadczeń z jednego regionu do innego, a także popularyzuje Program jako całość, urzeczywistnianą w całej Polsce.

WSTĘP

W założeniach programu „Bardzo Młoda Kultura” bardzo silnie zaakcentowana została konieczność współpracy pomiędzy podmiotami, będącymi regionalnymi Operatorami. Jej celem miało być nie tylko wzajemne inspirowanie się, wymiana doświadczeń czy wspólne rozwiązywanie problemów, na jakie napotymano w trakcie urzeczywistniania poszczególnych zadań składających się na Program, ale również próba wykorzystywania tego typu współdziałania do konstruowania najbardziej optymalnych form wspierania edukacji kulturowej w Polsce, wypracowywanie w dyskusji pomiędzy osobami reprezentującymi lokalnych Operatorów w poszczególnych województwach schematu systemowych rozwiązań, które mogłyby zostać wykorzystane na poziomie ogólnopolskim. Jedną z zasad Programu jest więc *glokalność*. Program jest co prawda realizowany na poziomie lokalnym, ale jego efektem powinno być również wypracowywanie rozwiązań, które można wykorzystywać nie tylko w każdym z regionów, ale też jako podstawę udoskonalenia wsparcia dla edukacji kulturowej w Polsce.

Przystępując do oceny tego aspektu BMK, należy mieć na uwadze następujące okoliczności zewnętrzne, które wpływają na współdziałanie w kulturze i edukacji w naszym kraju:

- podobnie, jak w innych rozwiniętych krajach dominującym modelem działania jest rywalizacyjny indywidualizm, który mocno wspierany jest przez konieczność konkurowania o ograniczone zasoby, co owocuje niezdolnością do współpracy. Pomimo tego, że problem ten jest nieobecny w relacjach pomiędzy Operatorami, to jednocześnie podmioty te funkcjonują w takiej kulturze, która jest silnie nim nasycona, co utrudnia współdziałanie;
- pierwszy rok funkcjonowania Programu to przede wszystkim czas wzajemnego poznawania się przez Operatorów oraz uczenia się, iż współpraca jest efektywnym środkiem rozwiązywania dylematów i problemów, przed którymi każdy z nich staje z osobna, ale też tych, które związane są z BMK jako całością. Mówiąc jeszcze inaczej, w mijającym roku wypróbowywano raczej różnorodne formy współdziałania niż konsekwentnie stosowano jedną z nich;
- osobnym problemem określającym charakter współdziałania pomiędzy Operatorami jest, z jednej strony, to, iż działają one w nieco odmiennych kontekstach, określonych przez specyfikę społeczno-kulturowo-ekonomiczną województw, z drugiej zaś to, że reprezentują one odmienne rodzaje instytucji – wśród nich są zarówno podmioty o długoletniej tradycji dysponujące wypracowywanymi przez lata schematami działania, jak i nowe, progresywne instytucje; domy i centra kultury, muzea i podmioty-hybrydy łączące w swoich działaniach aktywności badawcze, animacyjne, prezentacyjne. Te dwa aspekty sprawiają, iż Operatorzy w poszczególnych województwach dysponują nieco innymi zasobami, są inaczej osadzeni w systemie instytucjonalnym, mierzą się z odmiennymi problemami w codziennej aktywności. Odmienności te są czymś niezwykle pozytywnym, jeżeli chodzi o możliwość sprawdzenia różnorodnych form wspierania edukacji kulturowej czy też określania, jakiego rodzaju podmioty są najbardziej do tego predysponowane. Jednocześnie i z dosyć oczywistych powodów różnice te znacznie utrudniają ponadregionalną współpracę.

PRZEBIEG WSPÓŁPRACY POMIĘDZY OPERATORAMI – PODSTAWOWE INFORMACJE

Dotychczasowe formy współpracy pomiędzy Operatorami programu „Bardzo Młoda Kultura” realizowały się poprzez następujące formy:

1. Udział w konwentach i spotkaniach organizowanych przez NCK, w trakcie których uczestniczący w nich przedstawiciele Operatorów wymieniaли się doświadczeniami, prezentowali swoje dokonania, zastanawiali się nad najlepszymi sposobami realizacji poszczególnych aspektów programu, radzili sobie nawza-

jem, jak przezwyciężać napotymane problemy. W trakcie tych spotkań pracowano również warsztatowo nad znajdowaniem optymalnych rozwiązań dylematów, z którymi się borykano urzeczywistniając Program w poszczególnych województwach.

2. Wymiana informacji w obrębie zamkniętego forum internetowego, stworzonego na stronach NCK.
3. Mniej sformalizowane formy współpracy polegające na wymianie informacji dotyczących osób, które warto zapraszać do realizacji warsztatów i szkoleń, czy też sposobów prowadzenia badań diagnostycznych, a także na wzajemnym zapraszaniu siebie w roli członków jury konkursowych czy też osób uczestniczących w lokalnych spotkaniach sieciujących w roli prowadzących panele itd.
4. Współpraca polegała również na próbie stworzenia wspólnych programów badawczych w ramach BMK, a dotyczących pozyskiwania informacji na temat środowiska nauczycielskiego. Idea tego rodzaju badań, zaproponowana przez katowicki RIK, choć konsultowana przez poszczególnych Operatorów podczas poznańskiego konwentu poświęconego badaniom diagnostycznym, nie wyszła na razie poza fazę koncepcyjną, ale być może uda się zrealizować to przedsięwzięcie w kolejnych latach trwania Programu.

OCENA PRZEBIEGU WSPÓŁPRACY POMIĘDZY OPERATORAMI

1. Generalne uwagi na temat współpracy pomiędzy operatorami

Program nie tylko zachęca do współdziałania pomiędzy Operatorami, ale również tworzy do tego okazje o charakterze formalnym, jak i narzędzia do tego typu współpracy. W mijającym roku korzystano z nich przede wszystkim po to, by lepiej wzajemnie się poznawać, niż intensywnie ze sobą współdziałać. Nie mogło być inaczej, bo każdy rodzaj takiej współpracy wymaga czasu, rozpoznania swoich zasobów i tego, co mają do zaproponowania inni, określenia zasad wymiany i tego, czego po niej oczekujemy. Dlatego też liczymy na to, że po ustanowieniu w tym roku przez Operatorów tych ram współpracy, w kolejnych latach będzie ona bardziej efektywna i ścisła.

2. Ocena współdziałania pomiędzy operatorami

Próbując dokonać oceny tegorocznej współpracy pomiędzy Operatorami, chcielibyśmy zwrócić uwagę na to, co uznajemy za jej mocną stronę i to, co można określić mianem słabości tego współdziałania.

Mocne strony

Bardzo istotne jest, by podkreślić, iż większość Operatorów wyrażała otwarte zainteresowanie tym, co robią inne tego rodzaju podmioty obecne w Programie. Nie istniały też bariery w otwartym dzieleniu się informacjami oraz sposobami działania, które zostały wypracowane w poszczególnych regionach, a z których mogliby skorzystać inni. W trakcie spotkań Operatorów panowała też bardzo dobra atmosfera, którą interpretujemy jako wyraz świadomości, iż każdy z nich jest współodpowiedzialny nie tylko za rozwój Programu w swoim województwie, ale też Programu jako całości.

Konwenty jako forma współdziałania pomiędzy Operatorami okazały się też istotnym narzędziem korygującym działania poszczególnych Operatorów, okazją do określenia swojego miejsca w programie, jakości realizowanych zadań w konfrontacji z tym, co działo się w innych województwach. Jak się wydaje, optymalna formuła konwentów, oparta na połączeniu prezentowania działań poszczególnych Operatorów z pracą warsztatową została wypracowana podczas konwentu w Olsztynie.

Współpraca pomiędzy poszczególnymi Operatorami była niezwykle ważna dla tych spośród nich, którzy mają niewielkie doświadczenia z edukacją kulturową – dzięki niej możliwe bowiem stało się transferowanie wiedzy, doświadczeń, gotowych rozwiązań z tych ośrodków, które dysponują tego rodzaju zasobami, do tych, które cierpią z powodu ich deficytów.

Słabe strony

Słabością forum internetowego jako narzędzia współpracy pomiędzy Operatorami było to, że o ile bardzo dobrze sprawdzało się ono w roli środka komunikacji pomiędzy NCK a Operatorami, o tyle już porozumiewanie się za jego pośrednictwem pomiędzy tymi ostatnimi miało ograniczony i incydentalny charakter.

Ogólnopolskie konwenty nie zawsze spełniały swoją rolę aktywizatora współpracy, ponieważ poszczególni Operatorzy byli w ich trakcie mniej lub bardziej aktywni, chętniej lub mniej chętnie dzieli się swoimi doświadczeniami. Dodatkowo, zwłaszcza w pierwotnej postaci, w trakcie konwentów zbyt dużo czasu poświęcano na prezentowanie działań poszczególnych Operatorów, nie starczało go zaś na dyskusję, na mniej lub bardziej formalne rozmowy.

Nie wypracowano dotąd takiej formuły współpracy, która miałaby charakter głębszy niż tylko wymiana doświadczeń i wspólne rozwiązywanie problemów. Chodzi tu przede wszystkim o wzajemne wykorzystywanie kompetencji i doświadczeń innych Operatorów w codziennych działaniach realizujących Program w danym regionie (tworzenie wspólnych list rekomendujących prowadzących szkolenia, dokumentów konkursowych, wymiana materiałami etc.)

REKOMENDACJE

1. Konieczne wydaje się być zachęcanie do tego, by poszczególni Operatorzy częściej korzystali z możliwości zapraszania osób reprezentujących analogiczne podmioty działające w innych województwach w roli konsultujących projekty zgłoszone w ramach regrantingu, ekspertów oceniających wnioski w tych konkursach, jako uczestników giełd projektów edukacyjnych oraz panelistów w ramach organizowanych konferencji czy osób prowadzących warsztaty. Tego rodzaju wymiana będzie służyć nie tylko lepszemu poznawaniu się, ale również intensyfikacji współpracy pomiędzy Operatorami.
2. Zasadne wydaje się być podtrzymanie idei ogólnopolskich konwentów Operatorów, realizowanych dwa/trzy razy do roku, ale również przemodelowanie ich formuły, w taki sposób, aby odpowiadała ona etapowi, na jakim znajduje się aktualnie Program. Ponieważ większość problematycznych kwestii związanych z jego urzeczywistnieniem została rozwiązana w tym roku, kolejne konwenty powinny być poświęcone sposobom utrwalania dotychczasowych jego efektów, pracy nad agregacją wiedzy i doświadczeń zgromadzonych w trakcie lokalnych działań w postaci ogólnopolskich rozwiązań wspierających edukację kulturową czy też tworzenia bardziej uniwersalnych narzędzi diagnostycznych, pracy z osobami, które nie zostały jeszcze objęte Programem. Szczególną rolę w ramach tego rodzaju spotkań powinna odgrywać współpraca ze środowiskiem nauczycielskim, a także badania diagnostyczne nakierowane na lepsze poznawanie jego specyfiki. Warto również w taki sposób przemodelować konwenty, aby miały one charakter raczej warsztatowy niż konferencyjny.
3. Warto zwrócić uwagę na to, że bardzo efektywną formą współdziałania pomiędzy Operatorami może stać się współtworzenie przedsięwzięć, które opierają się na zgromadzonej przez nich dotychczas wiedzy oraz na doświadczeniach, a więc np. nad wspólnymi wydawnictwami, w których prezentowane są najbardziej dojrzałe i wartościowe przedsięwzięcia edukacyjne realizowane w ramach Programu w poszczególnych województwach; nad wspólnymi przedsięwzięciami diagnostycznymi czy też nad zbudowaniem wspólnej bazy osób prowadzących warsztaty i szkolenia, itd.
4. Warto pracować nad zbudowaniem mechanizmu, który uczyniłby zróżnicowane instytucje będące Operatorami, bardziej komplementarnymi. Zasadne wydaje się nam dla przykładu, przygotowanie przez poszczególnych Operatorów oferty warsztatowej lub szkoleniowej, z której mogłyby skorzystać instytucje działające w innych województwach oraz wymienienia się pomiędzy Operatorami tego typu kompetencjami na zasadzie symetrycznej, barterowej współpracy.

WSTĘP

W tej części raportu poddajemy ocenie działania ewaluacyjne realizowane przez Operatorów. Nie przedstawimy tu jednak wniosków, które płyną z tych analiz, ale raczej koncentrujemy się na tym, w jaki sposób zostały one zrealizowane, jakich narzędzi używano w ich trakcie, a także na tym, czy sformułowane w ich trakcie wnioski przydatne są w korygowaniu przebiegu Programu w kolejnych latach jego trwania.

Ewaluacja i autoewaluacja stanowią istotną część programu „Bardzo Młoda Kultura”, opierającego się na cykliczności działań oraz na ich ciągłym doskonaleniu w oparciu o wiedzę uzyskiwaną przez Beneficjentów podczas wykonywania poszczególnych zadań. Coroczny raport autoewaluacyjny, do którego składania zobowiązuje Beneficjentów regulamin, jest zwięźczeniem działań ewaluacyjnych, które jednak się do niego nie ograniczają. Ewaluacja powinna towarzyszyć wszystkim kluczowym zadaniom realizowanym w ramach Programu, zaś jej podstawowym celem w ramach Programu jest:

- udzielenie odpowiedzi na pytanie, czy w określonym regionie udało się urzeczywistnić podstawowe cele Programu zakładane podczas przystępowania do jego realizacji;
- wskazanie na te aspekty tegorocznych działań Operatora, które warto w kolejnych latach kontynuować w niezmienionej postaci oraz na te, które wymagają korekt oraz poprawek;
- stwarzanie pretekstów do urefleksyjnienia przez Operatora własnych działań podejmowanych w ramach Programu, w taki sposób, by stawał się on bardziej świadomy jego celów i idei leżących u jego podstaw;
- stwarzanie dodatkowych pretekstów do realizacji działań sieciujących oraz uwięziwiających. Realizacja badań ewaluacyjnych jest doskonałą okazją do rozmów i dyskusji na temat Programu z jego uczestnikami, do poznawania ich postaw i oczekiwań czy też do zawiązywania nowych form partnerstw.

Przystępując do opisu przebiegu działań ewaluacyjnych oraz autoewaluacyjnych, warto zwrócić uwagę na następujące kwestie mogące mieć wpływ na ich przebieg:

- w przypadku większości Operatorów nie podejmowano dotąd kompleksowych badań ewaluacyjnych, co (podobnie jak w przypadku analiz diagnostycznych) wymusiło sięgnięcie po pomoc profesjonalnych zespołów badawczych (najczęściej tych samych, które realizowały badania diagnostyczne);
- podobnie jak w przypadku badań diagnostycznych, również w tym wypadku tradycja prowadzenia tego rodzaju analiz jest w naszym kraju bardzo wątpliwa, a dodatkowo mamy do czynienia z bardzo powszechną niechęcią do poddawania się ocenie, na podstawie której doskonalone są nasze działania;
- ewaluacja zazwyczaj traktowana jest po macoszemu, jako wymagany regulaminami aspekt programów dotacyjnych, nie zaś jako szansa na udoskonalenie własnych działań czy też jako pretekst do dyskusji nad przedsięwzięciami, które udało się urzeczywistnić.

PRZEBIEG BADAŃ EWALUACYJNYCH I AUTOEWALUACYJNYCH REALIZOWANYCH PRZEZ OPERATORÓW

W tej części prezentujemy ogólne uwagi na temat przebiegu badań ewaluacyjnych zrealizowanych przez Operatorów.

1. Organizacja i przebieg badań ewaluacyjnych. Ważnym aspektem badań ewaluacyjnych jest ich systematyczny i ciągły charakter pozwalający na towarzyszenie przez tego rodzaju analizy kolejnym zadaniom realizowanym w trakcie Programu. Wymaga to od Operatora zaplanowania badań ewaluacyjnych przed przystąpieniem do

ureczywistniania innych aktywności oraz sporządzenia jasnego i klarowanego schematu tego rodzaju analiz precyzyjnie definiującego cele postępowania badawczego. Większość Operatorów należycie wywiązała się z tego zadania, ale w przypadku 5 spośród nich brakuje jasno wyeksplikowanego schematu postępowania ewaluacyjnego, w przypadku 3 podmiotów nie zostały też w sposób jasny i klarowny określone cele prowadzonych badań ewaluacyjnych, zaś w przypadku 4 brak jest przekonujących dowodów na to, iż badania ewaluacyjne realizowane były w sposób systematyczny²².

2. Użyta w trakcie badań ewaluacyjnych metodologia. Istotnym czynnikiem odpowiedzialnym za efektywność ewaluacji jest dobór odpowiednich narzędzi jej prowadzenia. Większość Operatorów świadoma celów tego badania oraz różnorodności koniecznych do zrealizowania pomiarów efektywności realizacji Programu stosowała rozbudowane pakiety narzędzi. Do najbardziej popularnych ich zestawów należało łączenie badań ilościowych (ankiety ewaluacyjne, analiza dokumentów mierzących frekwencję) z tymi o charakterze jakościowym (obserwacja, dyskusje, rozmowy kierowane, wywiady grupowe, analiza materiałów zastanych). Wśród narzędzi stosowanych przez Operatorów znalazły się również: warsztaty oraz spotkania ewaluacyjne i autoewaluacyjne; kupony ewaluacyjne, zbieranie oczekiwań itd. W przypadku czterech operatorów w raportach ewaluacyjnych nie wskazano na narzędzia, za pomocą których zbierane były informacje potrzebne do dokonania oceny efektywności realizacji Programu.

3. Raporty ewaluacyjne. Wszyscy Operatorzy dostarczyli raporty ewaluacyjne. Jednocześnie były to dokumenty bardzo różniące się pomiędzy sobą na każdym do pomyślenia poziomie: poczynając od ich objętości (od 19 do kilkuset stron); struktury (niektóre z raportów pozbawione były tak podstawowych informacji, jak metodologia badań ewaluacyjnych, opisy użytych narzędzi, rekomendacje i wnioski); sposobu ich sporządzenia (niektóre z nich zostały bardzo starannie przygotowane, inne robią wrażenie stworzonych w pośpiechu dokumentów roboczych).

4. Materiały przygotowane na potrzeby prowadzenia badań ewaluacyjnych. Przed rozpoczęciem Programu opracowano bardzo szczegółowy schemat prowadzenia badań ewaluacyjnych, wyjaśniający, czym są tego rodzaju analizy, jaki jest ich cel, jakiego rodzaju działania Operatorów powinny podlegać tego typu analizie, a także to, w jaki sposób prowadzić tego rodzaju badania. Schemat wraz z rozległym opisem został umieszczony na stronach internetowych NCK. Jak wskazuje analiza raportów ewaluacyjnych dostarczonych przez Operatorów, część z nich bardzo drobiazgowo trzymała się zaproponowanej formuły ewaluacji, część zaś potraktowała ją w sposób niezwykle fakultatywny.

OCENA BADAŃ EWALUACYJNYCH I AUTOEWALUACYJNYCH REALIZOWANYCH PRZEZ OPERATORÓW

Generalne uwagi na temat przebiegu badań ewaluacyjnych przez Operatorów

Badania ewaluacyjne, podobnie zresztą jak diagnostyczne, przysporzyły Operatorom problemów. Jak sądzimy, większość z nich wynika z tego, że instytucje te nie prowadziły dotąd tego rodzaju analiz, a także z tego, iż liczba zadań, którą mieli oni w tym roku do zrealizowania, uniemożliwiła efektywne urzeczywistnianie analiz tego rodzaju. Bardziej problematyczne jest jednak to, że w przypadku niektórych Operatorów, choć mamy do czynienia z raportami ewaluacyjnymi, nie do końca jasne jest, na jakiej podstawie je sporządzono, ponieważ brakuje jasno wyeksplikowanych metod prowadzenia ewaluacji, określenia wskaźników mierzących efektywność poszczególnych zadań realizowanych w ramach BMK, opisu narzędzi, które zastosowano, by przeprowadzić tego rodzaju badania. Ten problem jest o tyle istotny, że to wyniki ewaluacji stawać się powinny jedną z najważniejszych podstaw określania zmian, jakie powinny mieć miejsce w kolejnych edycjach BMK.

²² Czasami wszystkie wskazane tu problemy obecne są w działaniach tego samego Operatora.

1. Organizacja i przebieg badań ewaluacyjnych

Mocne strony

W przypadku większości Operatorów ewaluacja miała charakter ciągły, została zaplanowana jako systematycznie realizowane działanie podporządkowane jasno wyeksplikowanemu schematowi postępowania, zawierającemu precyzyjnie zdefiniowane cele analiz oraz wskaźniki pozwalające mierzyć lub określać skuteczność realizacji Programu.

Słabe strony

Schematy działań ewaluacyjnych stosowane przez poszczególnych Operatorów były bardzo zróżnicowane, co znacznie utrudnia porównywanie skuteczności realizacji Programu w poszczególnych województwach.

W przypadku od 3 do 5 Operatorów brakuje jasno określonych schematów prowadzenia ewaluacji (lub innych elementów pozwalających na ocenę tego, jak proces ten został zrealizowany), co rodzi podejrzenia, iż ten aspekt ich działań nie został należycie zrealizowany i wymaga znaczących korekt w kolejnych latach.

2. Użyta w trakcie badań ewaluacyjnych metodologia

Mocne strony

Większość Operatorów w sposób bardzo świadomy i dobrze dostosowany do specyfiki mierzonych w trakcie ewaluacji efektów poszczególnych aspektów Programu stosuje różnorodne narzędzia ewaluacyjne i to najczęściej ułożone w całościowe, spójne pakiety. Cieszy również stosowanie innowacyjnych narzędzi badań ewaluacyjnych, choć są one tu wykorzystywane zdecydowanie rzadziej niż w badaniach diagnostycznych.

Słabe strony

W przypadku niektórych Operatorów (a dokładnie czwórki spośród nich) brakuje jasnego wskazania na stosowane narzędzia ewaluacyjne, czego konsekwencją jest opracowanie raportów, których wiarygodność może budzić zastrzeżenia.

3. Raporty ewaluacyjne

Mocne strony

Większość Operatorów przygotowała dokumenty zawierające ocenę dotychczasowych działań w ramach BMK nawet wówczas, gdy nie zawierają one jasno sprecyzowanych wniosków czy rekomendacji, ale pozwalają na ich sformułowanie w przyszłości. Oznacza to, że dostarczone dokumenty ewaluacyjne będą również przydatne w planowaniu przyszłorocznych działań operatorów.

Słabe strony

W przypadku niektórych Operatorów raporty ewaluacyjne do złudzenia przypominały proste sprawozdania z realizacji kolejnych etapów realizacji Programu, bez próby dokonania oceny uzyskanych rezultatów czy sformułowania rekomendacji dotyczących koniecznych form modyfikowania sposobu urzeczywistniania go w kolejnych latach. Z kolei w wypadku przynajmniej kilku operatorów mamy do czynienia z bardzo kompletnymi raportami ewaluacyjnymi obejmującymi określenie celów tego rodzaju badań, przyjętych wskaźników mierzenia efektywności realizacji poszczególnych celów, z jasno wyeksplikowaną metodologią, wnioskami oraz rekomendacjami. Nie do końca jasne są przyczyny tych odrębności, bo w regionach, z których uzyskaliśmy sprawozdania, nie zaś raporty ewaluacyjne, najczęściej działały profesjonalne zespoły badawcze, zaś wszyscy Operatorzy dzięki

schematom badań ewaluacyjnych dostarczonych przed rozpoczęciem Programu byli świadomi tego, jakie oczekiwania wiążą się z tym aspektem ich działań. Być może odrębności te mają swoje źródło w braku czasu w tegorocznej edycji BMK, wynikającego z faktu, iż w tym roku Program został zainaugurowany, rozpoczął się dosyć późno i nie na wszystko, czego w jego ramach oczekiwano, starczyło już pomysłów i energii. Być może jednak podstawowym źródłem tych różnic jest jednak przyzwyczajenie instytucji będących Operatorami do ewaluowania swoich działań w określony sposób lub doświadczenia, jakie wyniosły one z innych programów dotacyjnych, w których podmioty te brały dotąd udział

4. Materiały przygotowane na potrzeby prowadzenia badań ewaluacyjnych

Mocne strony

Materiały przygotowane na potrzeby Programu, a wyjaśniające sposoby prowadzenia badań ewaluacyjnych dla części Operatorów okazały się bardzo przydatnym narzędziem wykorzystywanym w planowaniu tego rodzaju analiz w swoim regionie. Wykorzystywano nie tylko ogólny schemat ewaluacji, ale również realizowano w sposób szczegółowy wszystkie określone w nim kroki badawcze. Część Operatorów również w bardzo twórczy sposób go rozwijała.

Słabe strony

Schemat badań ewaluacyjnych zaproponowany przed rozpoczęciem Programu przez część operatorów nie tylko został zignorowany, ale na jego miejsce nie zaproponowali oni własnej procedury realizacji tego typu analiz. W efekcie raporty ewaluacyjne części Operatorów przypominają raczej sprawozdania niż dokumenty zawierające ocenę efektywności działań podjętych w ramach Programu oraz wnioski i rekomendacje określające, jakie zmiany wprowadzać do kolejnych edycji BMK. Zdecydowaną słabością przygotowanych materiałów był też brak precyzyjnego konspektu raportu ewaluacyjnego, który powinni złożyć lokalni Operatorzy, co zaowocowało zbyt daleko posuniętą różnorodnością tego typu dokumentów spływających z poszczególnych województw.

REKOMENDACJE

1. Warto w kolejnych latach realizacji Programu zadbać o zorganizowanie warsztatu dla Operatorów uczącego czym jest ewaluacja, jak ją prowadzić oraz jakie są jej cele i sposoby jej wykorzystywania w działaniach edukacyjnych. Warsztat ten mógłby zostać przeprowadzony przez przedstawicieli tych Operatorów, którzy z tego zadania wywiązali się w sposób perfekcyjny, a powinien być on z kolei obowiązkowych dla tych podmiotów, które – jak wskazują dostarczone przez nie raporty ewaluacyjne – nie posiadały jeszcze umiejętności prowadzenia tego rodzaju analiz.
2. Konieczne wydaje się stworzenie na potrzeby badań ewaluacyjnych w kolejnych latach bardziej precyzyjnego konspektu raportu ewaluacyjnego, w taki sposób, by Operatorzy byli bardziej świadomi tego, jakich działań oraz informacji oczekuje się od nich w odniesieniu do tego aspektu ich aktywności w ramach Programu.
3. Konieczne wydaje się popularyzowanie zwyczaju prowadzenia działań ewaluacyjnych w odniesieniu do wszelkich aktywności podejmowanych w kulturze przez podmioty instytucjonalne. Ocena efektów tegorocznych analiz tego rodzaju zrealizowanych przez Operatorów w przypadku kilku spośród nich wskazuje, iż badania tego rodzaju wciąż należą do rzadkości.
4. Warto rozważyć budowę wspólnego narzędzia pozwalającego ewaluować przedsięwzięcia realizowane w ramach konkursów dotacyjnych. Stanowią one często jedyną okazję, kiedy w Programie uczestniczą docelowi adresaci działań edukacyjnych – dzieci, młodzież oraz ich opiekunowie. Warto ją wykorzystać także do diagnozowania potrzeb i potencjałów tej grupy Beneficjentów.
5. Warto w większym stopniu wykorzystywać do celów bieżącej ewaluacji gromadzoną dokumentację wizualną. Powinna ona stanowić nie tylko materiał archiwalny, dowód realizacji zadań czy narzędzie promocji, ale przede wszystkim jedno ze źródeł informacji o sposobach realizacji Programu. Pomocne jest również zapo-

znawanie się z dokumentacją tworzoną przez innych Operatorów (za pośrednictwem bloga), po to, by uczu-
lać się na wielość możliwych form realizacji zadań w ramach Programu (metody edukacyjne wykorzystywa-
ne w ramach warsztatów, techniki sieciujące w ramach giełd i konferencji, angażujące formy prowadzenia
diagnozy etc.).

ARKUSZ KODOWY WYDARZEŃ INFORMUJĄCYCH I SIECIUJĄCYCH²³

Nazwa kategorii	Instrukcja	Wydarzenie 1
Województwo	wpisać nazwę województwa	
Nazwa wydarzenia	wpisać nazwę wydarzenia	
Typ spotkania	robocze – 1; informacyjne – 2; wizyta studyjna/wizja lokalna – 3; coaching mentoring – 4; giełdy i konferencje – 5; inne – 6	
Miejscowość	wpisać nazwę miejscowości, w której odbywało się spotkanie	
Nazwa instytucji	wpisać nazwę instytucji, w której odbywało się spotkanie	
Adres instytucji	wpisać adres instytucji, w której odbywało się spotkanie	
Związek z instytucją Operatora	spotkanie w siedzibie Operatora – 1; „w terenie” – 2	
Rodzaj instytucji	oświata – 1; kultura – 2; inne – 3	
Opis uczestników spotkania	opis słowny dostarczony przez Operatorów	
Międzysektorowość spotkania (uczestnicy)	spotkanie sektorowe – 1; międzysektorowe – 2	
Obecność przedstawicieli władzy i samorządu	nie – 1; tak – 2; brak danych – 0	
Obecność osób kierujących instytucjami/organizacjami	decydenci – 1; pracownicy – 2; obie kategorie – 3; brak danych – 0	
Związek uczestników z Programem	osoby wspierające (partnerzy, członkowie zespołów) – 1; uczestnicy – 2; obie kategorie – 3; brak danych – 0	
Data organizacji spotkania	Wpisać datę, np.. 14.04.2016	
Moment organizacji spotkania (w stosunku do rozstrzygnięcia listy osób uprawnionych do udziału w konkursie)	przed rozstrzygnięciem – 1; w trakcie naborów – 2; po rozstrzygnięciu – 3	
Inicjatorzy spotkania	z inicjatywy Operatora – 1; udział gościnny – 2	
Opis celów spotkania	opis słowny dostarczony przez Operatorów	
Cele spotkania 1	informowanie (podsumowanie, prezentacja, itp..) – 1; uczestnictwo (analiza, dyskusja, konsultowanie, itp..) – 2 [na podstawie sformułowań z opisu]	
Cele spotkania 2	przekazywanie-1 (informowanie -spotkania dookoła założeń); praktykowanie (zaświadczenie o Programie poprzez działanie- dyskusja panelowa, wizyta studyjna, giełda projektów itp.) – 2	
Forma spotkania	monofunkcyjne – 1; wielofunkcyjne – 2	

N=266

²³ Wszystkie arkusze kodowe wykorzystywane do procedur statystycznych tworzone były pierwotnie w Excelu, w niniejszym Aneksie zamieszczamy ich podglądowe wersje – dopasowane układem do formatu Worda.

ARKUSZ KODOWY UCZESTNIKÓW WARSZTATÓW

Nazwa kategorii	Instrukcja	Uczestnik 1
Województwo	wpisać nazwę województwa, w którym dany uczestnik brał udział w warsztacie.	
Imię i nazwisko uczestnika	wpisać imię i nazwiska uczestnika – jeśli brakuje danych: wpisać Uczestnik 1 (rozpoczynając numerowanie od początku dla każdego z województw).	
Płeć uczestnika	kobieta – 1; mężczyzna – 2; brak danych – 0	
Instytucja reprezentowana przez uczestnika	instytucja kultury – 1; ngo i podobne – 2; niesformalizowana grupa osób – 3; organizacja kościelna lub wyznaniowa – 4; przedsiębiorstwo prywatne lub spółka – 5; spółdzielnia lub przedsiębiorstwo społeczne – 6; placówka oświatowa/ wychowawcza – 7; urząd, jednostka, organ administracji/ władzy – 8; uczelnia- wyższa/ jednostka naukowa – 9; inna publiczna instytucja – 10; inny rodzaj podmiotu – 11; brak danych – 0 [<i>gdy reprezentowanych instytucji jest więcej, wpisać po przecinku</i>]	
Adres reprezentowanej instytucji	wpisać adres reprezentowanej instytucji, np. Kościuszki 4, 58-400 Kamienna Góra [<i>gdy adresów jest więcej, wpisać po średniku; gdy brak danych: zostawić puste pole.</i>]	

N=1229

ARKUSZ KODOWY PROWADZĄCYCH WARSZTATY (UNIKALNYCH)

Nazwa kategorii	Instrukcja	Prowadzący 1
Imię i nazwisko prowadzącego	wpisać imię i nazwisko	
Płeć prowadzącego	kobieta – 1; mężczyzna – 2	
Reprezentowana instytucja	instytucja kultury – 1; ngo i podobne – 2; niesformalizowana grupa osób – 3; organizacja kościelna lub wyznaniowa – 4; przedsiębiorstwo prywatne lub spółka – 5; spółdzielnia lub przedsiębiorstwo społeczne – 6; placówka oświatowa/wychowawcza – 7; urząd, jednostka, organ administracji/władzy-8; uczelnia wyższa/ jednostka naukowa – 9; inna publiczna instytucja – 10; niezależny edukator/artysta – 11; inne – 12 [gdy miejsc pracy jest więcej, wpisać po przecinku]	
Związek z instytucją Operatora (etatowy pracownik lub ścisła współpraca)	tak – 0; nie – 1; brak danych – 2	
Związek z miastem Operatora	tak – 0; nie – 1; brak danych – 2	
Związek z regionem, w którym prowadzono warsztaty	tak – 0; nie – 1; mediacja – 2; brak danych – 3	

N=125

ARKUSZ KODOWY TEMATYKI I FORMUŁY WARSZTATÓW

Nazwa kategorii	Instrukcja	Warsztat 1
Województwo	wpisać nazwę województwa, w którym organizowano warsztat.	
Miejscowość	wpisać nazwę miejscowości, w której organizowano warsztat.	
Data warsztatów	wpisać datę spotkania/ zjazdu, np. 15-16.06.16.	
Miejsce organizacji warsztatów	wpisać nazwę instytucji (miejsca) organizacji warsztatów, np. Centrum Spotkania Kultur.	
Tematyka warsztatów	myślenie projektowe (w tym: tworzenie i obsługa projektu; diagnoza i ewaluacja; finansowanie i promocja itp.) – 1; współpraca (w tym: zarządzanie procesem grupowym i tworzenie partnerstw; relacje międzysektorowe i z otoczeniem) – 2; program BMK i jego reguły – 3; metody identyfikacji i pobudzania potencjałów – 4; techniki pracy w środowisku szkolnym – 5; przygotowywanie aktywnego uczestnika kultury – 6; metody i ćwiczenia z pracy twórczej i kształcenia kompetentnego odbiorcy (w tym narzędzia i technologie) – 7; metody społecznej interwencji (rozwiązywanie problemu społecznego) – 9	
Nazwa warsztatów	wpisać nazwę warsztatu [na podstawie opisów dostarczonych przez Operatorów]	
Krótki opis warsztatów	kluczowa idea/cytat [z opisów dostarczonych przez Operatorów]	
Autonomiczność jednostki warsztatowej	warsztat wyodrębniony – 1; „zbity” (kilka tematów jednostek w trakcie spotkania/ zjazdu) – 2	
Liczebność grupy	wpisać liczbę [na podstawie list obecności i materiałów dostarczonych przez Operatorów; jeśli trudno ustalić: brak danych]	
Przestrzeganie (sprawdzanie) obecności	tak – 1; nie – 2	
Czas trwania spotkania/zjazdu	warsztat kilkugodzinny – 1; jednodniowy – 2; dwudniowy – 3; trzydniowy – 4	
Obligatoryjność warsztatu	obowiązkowy dla wszystkich – 1; fakultatywny – 2; brak danych – 0	
Kryterium naboru	brak/kolejność zgłoszeń – 1; udział w konkursie – 2; geogr. obszar działania uczestników – 3; doświadczenie – 4; pomysł na projekt – 5; zawód wykonywany uczestników – 6; inne – 7 [gdy więcej, wpisać po przecinku]	

N=254

ARKUSZ KODOWY PROCEDUR ORGANIZACJI I ROZSTRZYGANIA KONKURSÓW DOTACYJNYCH

Obszar	Nazwa kategorii	Instrukcja	Operator 1
Formuła konkursu	Relacja z warsztatami	dla uczestników warsztatów – 1; punkty dla uczestników warsztatów – 2; dla wszystkich – 3	
Formuła konkursu	Regulacja kw. stolicy województwa	wyłączona stolica województwa – 1; osobne pule – 2; brak regulacji – 3	
Formuła konkursu	Regulacja regionalna	segmentacja regionalna – 1; brak segmentacji – 3	
Formuła konkursu	Podział na małe/ duży projekty	podział – 1; brak podziału – 3	
Formuła konkursu	Otwartość warsztatów	tylko dla aplikujących – 1; dla chętnych – 3	
Formuła konkursu	Etapowość konkursu	konkurs jednoetapowy – 1; mediacja – 2; dwuetapowy – 3	
Formuła konkursu	Relacja między etapami	uproszczony wniosek – 1; konsultowanie – 2; selekcja – 3; nie dotyczy – 4 [gdy cech jest więcej, wpisywać po przecinku]	
Formuła konkursu	Formy konsultowania wniosków	telefoniczne – 1; specjalny warsztat – 2; osobiste – 3; inne – 4; nie podano – 5 [gdy form jest więcej, wpisywać po przecinku]	
Treść i forma regulaminu	Ogólność kryteriów	szczegółowe – 1; pośrednie (bez punktacji lub szerokie) – 2; ogólne (bez punktacji, szerokie – 3); brak – 4	
Treść i forma regulaminu	Dolny przedział kwoty	tak – wpisać (w tysiącach); nie – nie podano	
Treść i forma regulaminu	Górny przedział kwoty	tak – wpisać w tysiącach; nie – nie podano	
Treść i forma regulaminu	Partnerstwo	dwuosobowe – 1; trzyosobowe – 2; inne – 3	
Treść i forma regulaminu	Obowiązki laureata	sprawozdanie merytoryczne – 1; dokumentacja – 2; udział w konsultacjach – 3; udział w spotkaniach podsumowujących/ewaluacyjnych – 4; inne – 5; brak podanych – 6 [gdy obowiązków jest więcej, wpisać po przecinku]	
Treść i forma regulaminu	Obowiązki organizatora-formy wsparcia dla zwycięzców	doprecyzowanie wniosków – 1; telefoniczne – 2; przydzielenie opiekuna – 3; wizyta studyjna – 4; inne – 5; nie podano-6; nie sprecyzowano – 7 [gdy form jest więcej, wpisać po przecinku]	
Treść i forma regulaminu	Obowiązki organizatora-formy wsparcia dla przegranych	podano – 1; nie podano – 3	
Treść i forma regulaminu	Ułatwienia w regulaminie	koszty kwalifikowane – 1; FAQ – 2; zał. Formularz – 3; możliwość złożenia online – 4; wzór umowy – 5; kartę oceny-6; wzór sprawozdania-7; wytyczne przygotowania projektów edukacyjnych – 8; inne – 9; brak – 10 [gdy form jest więcej, wpisać po przecinku]	
Konstrukcja formularza	Opis partnerstwa	miejsce pracy – 1; doświadczenie/ biogramy – 2; zadania partnerów – 3 [gdy sekcji jest więcej, wpisać po przecinku]	
Konstrukcja formularza	Opis inicjatywy	cele i opis etapów działania – 1; uzasadnienie potrzeby – 2; planowane rezultaty/wskaźniki – 3 [gdy sekcji jest więcej, wpisać po przecinku]	
Konstrukcja formularza	Opis uczestników	charakterystyka uczestników – 1; sposób rekrutacji – 2; kontynuacja/trwałość/upowszechnianie – 3 [gdy sekcji jest więcej, wpisać po przecinku]	
Konstrukcja formularza	Opis procesu	budżet i harmonogram – 1; inne zaangażowane osoby/zasoby lokalne – 2; opis ryzyka – 3 [gdy sekcji jest więcej, wpisać po przecinku]	
Konstrukcja formularza	Adekwatność – czy formularz pokrywał się z kryteriami z regulaminu?	tak – 1; występowały różnice – 2; nie – 3; nie dotyczy – 4	

Konstrukcja formularza	Ułatwienia w formularzu	pytania pomocnicze – 1; ilość znaków – 2; wzorniki (budżet/harmonogram) – 3; brak – 4 [gdy form jest więcej, wpisywać po przecinku]	
Karta oceny	Zobowiązania oceniających	słowne uzasadnienie oceny – 1; legenda dla oceniających – 2; miejsce na uwagi/rekomendacje – 3; nie było karty oceny – 4 [gdy form jest więcej, wpisywać po przecinku]	
Karta oceny	Adekwatność – czy kryteria oceny pokrywały się polami z formularza?	tak – 1; występowały różnice – 2; nie – 3; brak karty oraz spisanych kryteriów oceny – 4	
Kryteria oceny	Oryginalność/ innowacyjność (w tym: poziom artystyczny/ wartość merytoryczna zadania; ciekawy, kreatywny, niesztampowy)	wpisać ilość punktów do zdobycia (waga procentowa oblicza się automatycznie)	
Kryteria oceny	Interdyscyplinarność (w tym: wielomodalność)	wpisać ilość punktów do zdobycia (waga procentowa oblicza się automatycznie)	
Kryteria oceny	Międzyrodowiskowość (w tym: przedsięwzięcie poza instytucjami, mariaże kultury wysokiej z niską, etc.)	wpisać ilość punktów do zdobycia (waga procentowa oblicza się automatycznie)	
Kryteria oceny	Adekwatny dobór metod (w tym: atrakcyjność, nowe technologie; adekwatność do wieku, planowanych rezultatów; procesowość – procesualność)	wpisać ilość punktów do zdobycia (waga procentowa oblicza się automatycznie)	
Kryteria oceny	Spójność koncepcji (w tym: ogólny opis projektu)	wpisać ilość punktów do zdobycia (waga procentowa oblicza się automatycznie)	
Kryteria oceny	Zgodność z „ideą BMK” (w tym: potencjał kulturowy; zgodność z celami lokalnych odsłon; precyzyjne i realne cele)	wpisać ilość punktów do zdobycia (waga procentowa oblicza się automatycznie)	
Kryteria oceny	Uwzględnienie potrzeb i możliwości (w tym: diagnoza, „zasadność”, rozpoznanie grup odbiorczych)	wpisać ilość punktów do zdobycia (waga procentowa oblicza się automatycznie)	
Kryteria oceny	Zaangażowanie zasobów (w tym: podmiotów i społeczności lokalnej)	wpisać ilość punktów do zdobycia (waga procentowa oblicza się automatycznie)	
Kryteria oceny	Aktywne metody pracy (w tym: wykorzystujące talenty, rozwijające kreatywność, budujące krytyczną postawę, podmiotowość uczestników – mają wpływ/konsultowali plan projektu)	wpisać ilość punktów do zdobycia (waga procentowa oblicza się automatycznie)	
Kryteria oceny	Potencjał animacyjny (w tym: inkluzywność, wyrównywanie szans, budowanie kapitału pomocowego, społeczna odpowiedzialność projektu, rozwój kompetencji społecznych, międzypokoleniowość)	wpisać ilość punktów do zdobycia (waga procentowa oblicza się automatycznie)	

Kryteria oceny	Realność i zakres partnerstwa międzysektorowego (w tym: jakość partnerstwa; „świeżość”; plan współpracy maksymalizuje efekt synergiczny; związek partnerstwa z kulturą i oświatą)	wpisać ilość punktów do zdobycia (waga procentowa oblicza się automatycznie)	
Kryteria oceny	Trwałość projektu (w tym: wpływ na odbiorców)	wpisać ilość punktów do zdobycia (waga procentowa oblicza się automatycznie)	
Kryteria oceny	Przewidziana dokumentacja i promocja efektów	wpisać ilość punktów do zdobycia (waga procentowa oblicza się automatycznie)	
Kryteria oceny	Brak cech oferty komercyjnej	wpisać ilość punktów do zdobycia (waga procentowa oblicza się automatycznie)	
Kryteria oceny	Racjonalny budżet (w tym: adekwatny i dobrze oszacowany)	wpisać ilość punktów do zdobycia (waga procentowa oblicza się automatycznie)	
Kryteria oceny	Realny harmonogram (w tym: logistyka; adekwatność do budżetu)	wpisać ilość punktów do zdobycia (waga procentowa oblicza się automatycznie)	
Kryteria oceny	Wkład (w tym: umiejętność wykorzystania zasobów lokalnych, własnych i partnerskich)	wpisać ilość punktów do zdobycia (waga procentowa oblicza się automatycznie)	
Kryteria oceny	Kompetencje osób zaangażowanych w projekt (w tym: profesjonalizm zaangażowanych instytucji; doświadczenie)	wpisać ilość punktów do zdobycia (waga procentowa oblicza się automatycznie)	
Kryteria oceny	Zaplanowana ewaluacja	wpisać ilość punktów do zdobycia (waga procentowa oblicza się automatycznie)	
Kryteria oceny	Inne (w tym: punkty za udział w warsztatach)	wpisać ilość punktów do zdobycia (waga procentowa oblicza się automatycznie)	
Skład jury	Imiona i nazwiska członków Jury	dane kolejnych Jurorów wpisać po przecinku	
Skład jury	Płeć członków jury	mężczyzna – 0; kobieta – 1 [dane kolejnych jurorów wpisywać po przecinku]	
Skład jury	Miejsca pracy członków Jury	dane kolejnych jurorów wpisać po przecinku [trudno ustalić – 0]	
Skład jury	Sektor, z którego pochodzą członkowie Jury	kultura – 1; oświata – 2; szkolnictwo wyższe – 3; jednostki samorządu – 4; trudno ustalić – 0 [dane kolejnych jurorów wpisywać po przecinku]	
Skład jury	Związek z instytucją Operatora	nie pracuje w instytucji – 0; pracuje w instytucji – 1; trudno ustalić – 2 [dane kolejnych jurorów wpisywać po przecinku]	
Skład jury	Związek z miastem, w którym działa Operator	nie pracuje w mieście Operatora-0; pracuje w mieście Operatora-1; trudno ustalić-2 [dane kolejnych Jurorów wpisywać po przecinku]	
Skład jury	Związek z regionem, w którym działa Operator	nie pracuje w regionie Operatora – 0; pracuje w regionie Operatora – 1; trudno ustalić – 2 [dane kolejnych Jurorów wpisywać po przecinku]	
Skład jury	Związek z Programem	nie związany z zespołem realizującym Program – 0; w zespole realizującym Program – 1; trudno ustalić – 3 [dane kolejnych jurorów wpisywać po przecinku]	
Protokół	Tworzenie protokołów	nie tworzone protokołów – 0; tworzone protokół – 1	
Protokół	Upowszechnianie protokołów na stronie Operatora	brak upowszechniania – 0; upowszechniony w części – 1; udostępniony w całości – 2	
Protokół	Zawartość protokołów	skład jury – 1; afiliacje jury – 2; liczba procedowanych aplikacji – 3; lista zwycięskich aplikacji – 4; lista odrzuconych aplikacji – 5; przyznana punktacja-6; kwoty przyznanych dotacji – 7; kryteria – 8; nie dotyczy – 9 [kolejne cechy wpisywać po przecinku]	

ARKUSZ KODOWY ZWYCIĘSKICH WNIOSKÓW W KONKURSACH DOTACYJNYCH

Nazwa kategorii	Instrukcja	Wniosek 1
Nazwa wniosku	wpisujemy nazwę	
Województwo	wpisujemy nazwę województwa	
Nazwa miejscowości	wpisujemy nazwę miejscowości, w której (których) realizowany jest projekt <i>[gdy projekt toczy się w większej liczbie miejscowości ich nazwy wpisujemy po średniku]</i>	
Wielkość miejscowości	wieś – 1; miasteczka (do 20 tys.) – 2; małe miasto (20-50) – 3; miasta średniej wielkości (50-100 tys.) – 4; duże miasta (100-250 tys.) – 5; wielkie miasta (powyżej 250 tys.) – 6 <i>[gdy projekt toczy się w większej liczbie miejscowości ich kody wpisujemy po średniku]</i>	
Liczba wnioskodawców	wpisujemy liczbę podmiotów składających wnioski	
Afiliacja wnioskodawcy	instytucje oświatowe – 1; instytucje kultury – 2; organizacje pozarządowe – 3; podmioty prywatne – 4; niezależni – 5; inne (jakie) – 6; trudno powiedzieć – 0 <i>[gdy projekt ma więcej, niż jednego wnioskodawcę, ich kody wpisujemy po średniku]</i>	
Płeć wnioskodawcy	kobieta – 1; mężczyzna – 2; inna – 3 <i>[gdy projekt ma więcej, niż jednego wnioskodawcę, ich kody wpisujemy po średniku]</i>	
Wiek wnioskodawcy	18-25 – 1; 25-35 – 2; 35-45 – 3; 45-65 – 4; powyżej 65 – 5; trudno powiedzieć – 0 <i>[gdy projekt ma więcej, niż jednego wnioskodawcę, ich kody wpisujemy po średniku]</i>	
Partnerzy wnioskodawcy	partnerzy z instytucji kultury – 1; oświatowi – 2; zrzeszenia i inne instytucje lokalne – 3; władze lokalne – 4; inne – 5; trudno powiedzieć – 0 <i>[gdy w projekcie uczestniczy więcej partnerów, ich kody wpisujemy po średniku]</i>	
Odbiorcy bezpośredni (wiek)	małe dzieci (do 3 lat) – 1; dzieci (3-12) – 2; nastolatki (12-18) – 3; młodzież (18-30) – 4; dorośli (30-60) – 5; osoby starsze (powyżej 60 lat) – 6 <i>[gdy w projekcie jest kilka odrębnych wiekowo grup odbiorców- ich kody wpisujemy po średniku]</i>	
Odbiorcy bezpośredni (sytuacja egzystencjalna)	normalni – 1; zagrożeni różnymi formami wykluczenia – 2; uprzywilejowani – 3 <i>[gdy w projekcie uczestniczy kilka grup odbiorców różniących się sytuacją egzystencjalną, ich kody wpisujemy po średniku]</i>	
Odbiorcy bezpośredni 1 (uzdolnienia)	normalni – 1; uzdolnieni – 2; z dysfunkcjami – 3 <i>[gdy w projekcie uczestniczy kilka kategorii różniących się pod względem uzdolnień – ich kody wpisujemy po średniku]</i>	
Zakładana współpraca pomiędzy różnymi kategoriami społecznymi	tak – 1; nie – 2; trudno określić – 3	
Liczba odbiorców bezpośrednich	0-30 – 1; 30-50 – 2; 50-100 – 3; powyżej 100 – 4	
Liczba odbiorców pośrednich	0-30 – 1; 30-50 – 2; 50-100 – 3; powyżej 100 – 4; trudno określić – 0	

Charakter projektu (dziedzina tworzenia)	sztuki wizualne (film, fotografia, malarstwo, grafika itd.) – 1; sztuki performatywne (teatr; cyrk, performance itd.) – 2; literatura – 3; działania miejskie (akcje, happeningi; street-art.) – 4; rzemiosło (garncarstwo, tkactwo, kowalstwo, koronkarstwo) – 5; nowe media (gry, aplikacje) – 6; inne – 7 <i>[gdy dziedzina tworzenia jest więcej, niż jedna wpisujemy ich kody po średniku]</i>	
Charakter projektu (wymiar czasowy)	Jednorazowy – 1; długotrwały – 2; cykliczny – 3	
Charakter projektu (obecność nowych mediów)	tak – 1; nie – 2; trudno określić – 3	
Charakter projektu (stosunek wobec tradycji)	brak nawiązań – 1; obecność nawiązań – 2; silne nawiązania – 3	
Charakter projektu (stosunek wobec tego, co lokalne)	brak nawiązań – 1; obecność nawiązań – 2; silne nawiązania – 3	
Cel projektu	edukacja artystyczna (przygotowanie twórcy) – 1; edukacja kulturalna (przygotowanie odbiorcy) – 2; edukacja kulturowa (przygotowanie aktywnego uczestnika kultury, uspołecznianie) – 3; animacja (identyfikacja i pobudzanie potencjałów) – 4; interwencja społeczna (rozwiązywanie problemu społecznego) – 5; rozrywka – 6 <i>[gdy celów projektu jest więcej, niż jeden wpisujemy ich kody po średniku]</i>	
Formy pracy	warsztat – 1; lekcja (w tym lekcja muzealna – 2; wykład (prelekcja) – 3; dyskusja – 4; współtworzenie – 5; inne – 5 <i>[gdy form pracy jest więcej, niż jedna wpisujemy ich kody po średniku]</i>	
Kluczowa idea projektu	kopiujemy jedno/ dwa zdania z wniosku, które najpełniej oddają jego istotę, cele, które ma on realizować itd.	

N=172

SYNTETYCZNE ZESTAWIENIE PROJEKTÓW ZREALIZOWANYCH
DZIĘKI PROGRAMOWI REGRANTINGOWEMU W RAMACH BMK

L.p.	Nazwa projektu	Województwo	Miejsce realizacji	Opis/ kluczowa idea projektu
1.	Sztuczki Muzealne	Dolnośląskie	Wrocław	Przeprowadzimy cykl warsztatów, które będą odbywały się we wrocławskich galeriach/muzeach prezentujących sztukę współczesną.
2.	Wkoło koła	Dolnośląskie	Bolesławiec, Brzeźnik	„Wkoło koła” to spotkania rodziców, dzieci, nauczycieli, osób starszych tworzących razem spektakl służący utożsamieniu się z historią Ziemi bolesławickiej.
3.	Teatr w walizce	Dolnośląskie	Jawor	Formą realizacji projektu będzie przeprowadzenie cyklu działań związanych z teatrem. Projekt jest inspirowany formułą „wychodzenia teatru w przestrzeń miejską”.
4.	Z podwórka na scenę	Lubelskie	Podhorce, Majdan Górny	Rezultatem naszego projektu jest to, że ponad trzydzieścioro dzieci przez ponad 6 tygodni będzie brało aktywny udział w warsztatach teatralnych i recytatorskich. Co więcej, każda z grup przygotowuje spektakl, do którego wykona również scenografię i kostiumy oraz wystawi go w swojej szkole przed kolegami, nauczycielami i rodzicami.
5.	Czy Leszek Czarny miał kolorowe sny	Lubelskie	Lublin	Uważamy, że projekt ten wpisuje się w działania realizowane w ramach tzw. patriotyzmu jutra – ciekawego, angażującego odbiorcę i prowokującego go do refleksji sposobu przekazywania historii.
6.	Interakcje i przenikanie	Lubelskie	Janów Lubelski	Uczestnikami projektu będą uczniowie gimnazjum oraz grupa mieszkańców Janowa Lubelskiego, która weźmie udział w cyklu zajęć przeprowadzonych w ramach zajęć myślenia wizualnego i warsztatów iluminatorskich.
7.	Ślady w procesie	Lubuskie	Gorzów Wlkp.	Efektom projektu jest wykonanie prac plastycznych przez ok. 100 osób w wieku od 2,5 do 14 lat.
8.	EduArte Book	Lubuskie	Zielona Góra, Szprotawa, Brody	Tworzenie książki artystycznej to sprawdzony środek w procesach warsztatowych realizowanych w konwencji jednego lub wielokrotnego spotkania artystycznego. Tworzenie obiektów książki artystycznej to doskonałe doświadczenie w ustaleniu celu z poszanowaniem wszystkich indywidualności osób tworzących wspólne dzieło, w atmosferze otwartości.
9.	Alicja i Alojzy w krainie Kansas	łódzkie	Konstantynów Łódzki	Projekt pt. „Alicja i Alojzy w krainie Kansas” zakłada wykonanie przez uczestników dzieci i młodzież od 6. do 15. roku życia, autorskiego komiksu w takich technikach, jak monotypia, stempel oraz tradycyjnych technikach rysunkowych i malarskich graficznych pod okiem magistra sztuki.
10.	Dwie siostry czyli uniwersalna prawda o życiu człowieka w opowieściach i rymach afrykańskiego ludu Hausa	łódzkie	Łódź	Odbiorcy projektu stanowią dwie grupy, gdyż sam projekt zakłada animacyjne warsztaty muzyczne zakończone realizacją bajki muzycznej i dopełniających ją zabaw animacyjnych.

11.	Zaczarowany taniec w masce	Małopolskie	Stronie	Projekt przeze mnie wymyślony to teatr tańca połączony z teatrem maski. To działania skierowane do dzieci pomiędzy 10-12 lat, które chcą tworzyć, bawić się, rozwijać swoje zainteresowania i pasje, a ja chciałaby im to umożliwić. Działania projektowe to warsztaty w Pracowniach Twórczych, gdzie dzieci będą same tworzyć swój spektakl, swoje postacie, maski, dźwięki, scenografię.
12.	Zakładamy klub ekotwórców – przyjaciół przyrody	Małopolskie	Brzezinka, Rajsko, Wygieźzów, Lipowiec, Oświęcim	Projekt „Zakładamy Klub Ekotwórców – Przyjaciół Przyrody” stwarza dzieciom warunki do wszechstronnego rozwoju podczas odkrywania piękna przyrody najbliższej okolicy w czasie wycieczek, a także w trakcie zapoznawania z dziełami sztuki i kultury.
13.	3xM. Młodzi mają media	Mazowieckie	Radom	Cykl warsztatów prowadzonych przez twórców, animatorów kultury oraz dziennikarzy będzie dotyczyć m.in.: zasad relacjonowania wydarzeń kulturalnych w prasie, telewizji, Internecie, tworzenia wywiadów, recenzji, reportaży, fotorelacji, obsługi aparatu, kamery, programu do montażu.
14.	AnimaTor	Mazowieckie	Żuromin	Chcemy wydobyć potencjał kreatywności dzieci i młodych ludzi z darem dysleksji; uzmysłowić im, że go posiadają.
15.	Za Forhangiem	Opolskie	Kolonowskie	Młode pokolenie jest nośnikiem wiedzy i doświadczenia dla pokoleń przeszłych. Jeśli lokalne tradycje, historia i kultura nie zostaną mu przekazane w odpowiedni sposób i w odpowiednim momencie – zanikną.
16.	Wiele Kultur – jeden dom	Opolskie	Opole, Dobrzeń Wielki	Dzieci wraz z rodzicami poprzez działania projektowe (własne lub kolegów i koleżanek) przypomną historię i dziedzictwo dzielnicy/miasteczka, które po okresie wojny mocno zmieniły swoje zasoby społeczne.
17.	Teatr ze skrzynki	Podkarpackie	Przemyśl	Rozpowszechnienie formy teatralnej kambis-hibai w pracy z uczniami, która pozwala na pielęgnowanie retoryki, uczy dobrej dykcji, pielęgnuje kulturę słowa, pozwala otworzyć się scenie.
18.	Oswoić lisa – warsztaty integracyjne z dziećmi i młodzieżą niepełnosprawną	Podkarpackie	Przemyśl	Projekt dotyczy relacji między osobami niepełnosprawnymi a pełnosprawnymi, ma na celu poprawienie tych relacji oraz zwrócenie uwagi na rolę osób niepełnosprawnych w społeczeństwie.
19.	Nasza mała telewizja	Podlaskie	Czeremcha	Będą to różnorodne zajęcia grupowe, polegające na zdobyciu umiejętności, potrzebnych do „pracy” w dziecięcej telewizji. Każde dziecko spróbuje swoich sił we wszystkich rodzajach aktywności telewizyjnej. Dzieci wcielą się w role reportera, prezentera, operatora, dźwiękowca, scenografa.
20.	Sieć korzeni	Pomorskie	Główczyce, Kluki	Celem projektu jest rozbudzenie zainteresowania wśród młodzieży własnymi korzeniami i pochodzeniem przodków oraz ich relacjami z tzw. „Obcymi”, m.in. poprzez próbę stworzenia przestrzeni do pielęgnacji relacji międzypokoleniowej.
21.	Teatr budzi ludzi	Pomorskie	Subkowy	Projekt zakłada przygotowanie i zaprezentowanie spektaklu teatralnego wykonanego w konwencji Czarnego Teatru. Jest to rodzaj niemego widowiska scenicznego odgrywanego na ciemnej scenie z ciemnymi konturami i z odpowiednim użyciem oświetlenia tworzącym grę światła i cienia.
22.	Godzina wychowawcza = godzina dla świata	Śląskie	Ornontowice	Każda z siedmiu klas wspólnie z wychowawcą wybierze jedno pojęcie dotyczące aktualnych problemów życia społecznego. Wychowawca wspierany przez edukatora-artystę podejmie

				razem z klasą próbę artystycznej wypowiedzi inspirowanej dyskusją z młodzieżą.
23.	Słowiański dzień – od wschodu do zachodu słońca	Śląskie	Chorzów	Larp dla dzieci polegający na stworzeniu symulacji grodu wczesnosłowiańskiego Ślązan, gdzie uczestnicy wcielą się w jeden z rodów.
24.	Bielińskie gimnazjum kultury	Świętokrzyskie	Gmina Bieliny	Na terenie gminy i szkoły nie funkcjonuje koło teatralne. Przeprowadzenie warsztatów będzie doskonałą okazją do tego, by pokazać młodzieży, jak wartościowy i interesujący może być teatr, a powstałe koło będzie funkcjonować nawet po zakończeniu projektu.
25.	Ambasadorzy Krzemionek	Świętokrzyskie	Sudół	Założeniem projektu jest zaproszenie dzieci i młodzieży do współpracy z Muzeum w roli ambasadorów, którzy będą reprezentować Muzeum Archeologiczne i Rezerwat Krzemionki w swoich środowiskach, w domu, szkole, wśród znajomych i sąsiadów.
26.	Didaskalia Kulinarne	Warmińsko Mazurskie	Brąszwałd	Główną osią projektu jest zbieranie przez dzieci opowieści okołokulinarnych wraz z przepisami kucharskimi. Tak skonstruowane działanie ma na celu wzbudzenie wśród najmłodszego pokolenia ciekawości do własnej lokalności, co tym samym stanie się „kolorowaniem” własnego <i>Orbis interior</i> .
27.	Lekcja z Otoczenia	Warmińsko Mazurskie	Ełk	Na każdą z lekcji będą zapraszani goście; na każdą lekcję ktoś inny. Lekcja będzie prowadzona w formie wywiadu/talk show i poprzedzona lub też zakończona pokazem na żywo pracy zaproszonych gości, filmem dokumentalnym lub fragmentami video dotyczącymi danego tematu.
28.	Projekt Appalachian Spring	Wielkopolskie	Poznań	Główną ideą projektu jest zbudowanie współpracy między zawodowym środowiskiem artystycznym i amatorskim w celu stworzenia dużej formy muzycznej.
29.	Technikum muzyczne. Emancypacja dźwiękiem	Wielkopolskie	Poznań	Projekt przewiduje przygotowanie cyklu warsztatów dla młodych kobiet zainteresowanych muzyką elektroakustyczną, dzięki którym mogłyby się swobodnie rozwijać, dzielić pomysłami i realizować je z innymi, otrzymywać wsparcie i motywację.
30.	Wystawienie sztuki teatralnej	Zachodniopomorskie	Darłowo	Wystawienie sztuki teatralnej darłowskiego literata Stefana Janiczaka przez zespół teatralny wraz z nowymi członkami z kół teatralnych na poziomie szkół ponadgimnazjalnych.
31.	Lustro teatru	Zachodniopomorskie	Czaplinek, Siemczyno	Uczniowie wezmą udział w warsztatach dykcji i emisji głosu, interpretacji tekstu poetyckiego lub fragmentu prozy oraz warsztatach pracy z lalką i teatru przedmiotu. W trakcie zajęć opracują indywidualne i zespołowe prezentacje sceniczne (kilkuminutowe scenki) oparte na wybranych przez siebie tekstach literackich, które następnie ułożą w spójne widowisko i zaprezentują je innym uczniom, rodzicom i nauczycielom w swojej szkole.
32.	Wokół lnu	Dolnośląskie	Kamienna Góra, Chełmsk Śląski, Krzeszów	Po rekrutacji zapoznamy młodzież z lmem w dwóch kierunkach: edukacyjnym – lekcja muzealna w Muzeum Tkactwa, spacer szlakiem przemysłu lniarskiego w Kamiennej Górze; wizyty: w Domkach Tkaczy Śląskich w Chełmku Śląskim i w firmach Effect system i Świat Lnu, oraz w kierunku artystycznym: przygotowanie biżuterii z nici lnianych i inne.

33.	Opowieści ostateczne. Punkt widzenia młodej kultury	Dolnośląskie	Stara Kamienica	Pierwsze działanie polegające na wybraniu z tekstu źródłowego kilku opowiadań, przygotowaniu scenariusza, scenografii i oprawy muzycznej. Spektakl ma być formą łączącą teatr i performance. Drugim działaniem będą warsztaty plastyczne, których efektem będzie przygotowanie wystawy, jak i artystycznej dokumentacji procesu twórczego młodych aktorów.
34.	Black & Wite. Kuglarski świat	Dolnośląskie	Dalków, Gostyń, Dziaków, Mieszków	Projekt przyczyni się do powstania grupy kuglarzy, ulicznych artystów, ale przede wszystkim zaowocuje nowymi przyjaźniami, zbudowanymi na wzajemnym szacunku, wspólnych przeżyciach, emocjach.
35.	Teatr pod wulkanem	Dolnośląskie	Bolków, Kaczorów	Uczestnikami będą uczniowie SP i gimnazjum w Bolkowie, ZSA w Bolkowie i seniorzy. Zakładamy połączenie tych grup wiekowych i wystawienie sztuki teatralnej pt. <i>Nawrócenie diabła</i> .
36.	Edukacja z filmem i legendą	Dolnośląskie	Bielawa	<i>Edukacja z filmem i legendą</i> to skomasowane działania ze sztuką filmową, elementami teatru ulicznego i kulturowej edukacji związanymi z historią regionu. Zadanie polega na ekranizacji jednej z legend, „Zielony myśliwy”, z rejonu gór Sowich u stóp, których leży Bielawa.
37.	Tu MOVIE Wleń. Bardzo młode kino	Dolnośląskie	Wleń	Wykorzystanie energii Bardzo Młodego Kina – Kino za Rogiem Jutrzenka we Wleniu – jego infrastruktury, klimatu i potencjału multimedialnego do kształcenia potrzeb kulturowych starszych dzieci przez animację i edukację kinowo-filmową.
38.	Orbita Kultury czyli latająca akademia Pana Kopernika	Dolnośląskie	Legnica	Celem inicjatywy jest przeprowadzenie na jednym z największych Legnickich osiedli – os. Kopernika, szeregu działań kulturalno-artystycznych i animacyjnych dla środowiska lokalnego z włączeniem edukacji kulturalnej, działań międzypokoleniowych, integracyjnych oraz w otwartej formie warsztatów artystycznych oraz psychologiczno-edukacyjnych dla dorosłych.
39.	Rap – poezja ulicy	Lubelskie	Opole Lubelskie	Jest to projekt dla uczniów o mniejszych szansach – z powodów ekonomicznych (nie mają środków na rozwój zainteresowań) i przeszkód geograficznych (mieszkają w małym miasteczku lub na wsi gdzie dostęp do kultury jest ograniczony). Warsztaty rapowe chcemy przeprowadzić dla młodzieży z naszego miasta i okolic w wieku 13-19 lat.
40.	Literacki autostop	Lubelskie	Zamość	Postanowiłam zorganizować wydarzenie, które nie tylko przywróci do łask literaturę, ale także kontakty międzyludzkie. Projekt „Literacki autostop” ma zaspokoić potrzebę styczności z literaturą nie tylko poprzez udział młodzieży i dzieci w warsztatach tematycznych, ale także pisząc i recytując wiersze (Turniej Literacki i Wierszolandia).
41.	Mali artyści, wielkie dzieła	Lubelskie	Skoków, Opole Lubelskie	Projekt „Mali artyści, wielkie dzieła” zakłada organizację cyklu warsztatów plastycznych dla 30 uczniów Szkoły Podstawowej w Skokowie, którzy przejawiają uzdolnienia plastyczne
42.	Inicjatywa edukacyjna „Być odważnym w trudnych czasach”	Lubelskie	Zamość	Celem warsztatów historyczno-obywatelskich, gry edukacyjnej i warsztatów przeprowadzonych w szkole połączonych z prezentacją działań jest kształtowanie tożsamości historyczno-kulturowej odbiorców. Przybliżenie historii Zamościa w czasie II wojny światowej i ponadczasowych wartości obowiązujących dawniej i dziś.

43.	II Festiwal Zespołów Ludowych na Owocowym Szlaku	Lubelskie	Opole Lubelskie	Zadanie będzie polegało na zorganizowaniu II Festiwalu Zespołów Ludowych „Na Owocowym Szlaku”. Wydarzenie będzie miało charakter kulturalno-edukacyjny. Jego celem jest promocja dziedzictwa kulturowego i folkloru regionu opolskiego
44.	Szkolne Potyczki Animacyjno-Kulturalne SzPAK	Lubelskie	Stoczek Łukowski, Stare Kobiałki, Szyszki, Stara Prawda, Kisielsk, Jedlanka, Sterek Róży, Kamionka, Toczyska	Gminna Biblioteka Publiczna w Starych Kobiałkach, współpracując z gminnymi placówkami oświatowymi oraz osobami działającymi na rzecz środowiska lokalnego, oferuje dzieciom i młodzieży aktywne uczestnictwo w kulturze poprzez wyszukiwanie, rozwijanie i prezentowanie ich talentów. Projekt polega na przeprowadzeniu przesłuchań wstępnych w poszczególnych szkołach, wyłonieniu laureatów oraz przygotowaniu gminnego przeglądu talentów dziecięco-młodzieżowych (śpiew, taniec, twórczość literacka itp.).
45.	Oglądam, czuję, tworzę, utrwalam – dziecko rozwija się przez sztukę	Lubelskie	Otrocz	W ramach programu „Młodzi LUBią Kulturę. Lubelska Sieć Edukacji Kulturalnej” będzie umożliwione wszystkim uczniom (50 osób) szkoły i oddziału przedszkolnego (wiek 4-12 lat) wzięcie udziału w przedstawieniu teatralnym, uczestnictwo w warsztatach teatralnych, odwiedzenie muzeum wraz z warsztatami filmowo-fotograficznymi.
46.	Trzy kroki w muzyczną przeszłość Wojsławic	Lubelskie	Wojsławice	Głównym założeniem zadania jest pobudzenie poczucia tożsamości kulturowej dzieci, młodzieży i dorosłych w odniesieniu do trójkulturowej przeszłości Wojsławic – ich małej ojczyzny, w oparciu o utwory muzyczne.
47.	Otwórz (się na) książkę	Lubelskie	Skoków, Opole Lubelskie, Lublin	I część warsztatowa dotyczy 15 dzieci z klas IV-VI, wyłonionych na podstawie zainteresowań czytelniczych i zdolności polonistycznych, a także dzieci, które chciałyby odkryć taką pasję. II część projektu – Festiwal Książki – skierowana jest do wszystkich uczniów, ich rodzin, lokalnej społeczności, innych szkół.
48.	Włodawska jesień artystyczna	Lubelskie	Włodawa	Projekt zakłada zorganizowanie cyklu warsztatów artystyczno-terapeutycznych z zakresu sztuki i arteterapii dla młodzieży gimnazjalnej.
49.	Dziady Jesienne	Lubelskie	Krasnystaw	Założeniem projektu jest wystawienie przedstawienia teatralnego <i>Dziady Jesienne</i> . Przygotowanie przedstawienia odbędzie się poprzez warsztat teatralny przeprowadzony przez wykwalifikowanego instruktora.
50.	Lekcje z kulturą	Lubelskie	Białka, Łysołaje, Łańcuchów, Milejów, Jaszczów	Działanie skierowane jest do dzieci i młodzieży z Gminy Milejów, wśród której obserwujemy potrzebę uzupełniania edukacji kulturalnej podanej w atrakcyjnej formie, poza szkołą. W szkolnym programie nauczania ograniczenie godzin plastyki i muzyki na rzecz przedmiotu sztuka powoduje brak szansy na bliższe poznanie tych dziedzin, a uczeń rzadko ma okazję rozwinąć swoje zainteresowania.
51.	„Dotknij historii” – warsztaty muzealne dla dzieci niewidomych i niedowidzących	Lubelskie	Lublin	Projekt przewiduje przeprowadzanie warsztatów muzealnych w Muzeum Lubelskim w Lublinie dla dzieci i młodzieży niewidomej i niedowidzącej z SOSW dla Dzieci i Młodzieży Niepełnosprawnych im. Prof. Zofii Sękowskiej w Lublinie.
52.	Dziadowska uczta	Lubelskie	Krasnystaw	<i>Dziadowska uczta</i> odnosi się do historii i tradycji słowiańskiego święta Dziadów. W ramach projektu zostaną przeprowadzone warsztaty tworzenia masek, tzw. Karaboszek, drogowaskazów dla dusz o nazwie Tykło, używanych w obrzędach słowiańskich, oraz warsztaty kulinarne na bazie potraw związanych z dawnymi wierzeniami.

53.	Kadry pamięci	Lubelskie	Włodawa	Projekt ma na celu odkryć zapomnianą kartę historii i odnaleźć relacje przywołujące region z okresu, gdy jego oblicze stanowili zamieszkujący tu przedstawiciele trzech kultur i religii: katolicy, prawosławni oraz żydzi.
54.	Gdzie te kobiety? Wyrysuj nieznaną bohaterki	Podlaskie	Sokółka	Projekt ma za zadanie, poprzez pokazanie mało znanych sylwetek kobiecych wywodzących się z Sokólszczyzny, zwrócić uwagę odbiorców na kwestie dziejów naszej „Małej Ojczyzny”, ale z perspektywy kobiecej.
55.	Z kulturą ludową za pan brat	Lubelskie	Dzwola	Zadanie będzie polegać na upowszechnieniu dziedzictwa kulturowego Lubelszczyzny przez organizację spotkań dzieci i młodzieży z artystami ludowymi: warsztaty rękodzieła ludowego, warsztaty muzyki ludowej, podczas których odbiorcy poznają techniki wykorzystywane przez twórców ludowych.
56.	Gmina Rudnik – Opowieść Między pokoleniowa.	Lubelskie	Rudnik, Płonka	Przeprowadzenie przez polskich dokumentalistów filmowych serii warsztatów dla młodzieży szkolnej gminy Rudnik, których efektem będzie film dokumentalny składający się ze zrealizowanych przez uczestników nagrań filmowych wywiadów – wspomnień najstarszych mieszkańców gminy Rudnik.
57.	Bum Cyk Pyk	Lubelskie	Lublin	Edukacja poprzez zabawę rytmiczno-muzyczną będzie najlepszą formą nauki i wychowania, uwrażliwienia dzieci na kulturę, rozbudzenie ich zainteresowań, poprzez przygotowanie dzieci do uczestnictwa w kulturze, przekazanie niezbędnych umiejętności oraz stymulację wielozmysłową.
58.	Zamojskie Centrum Cooltur w Roku Sienkiewiczowskim	Lubelskie	Zamość	Postawiliśmy za cel pielęgnowanie pamięci o dziedzictwie naszego regionu i jego pięknych dziejach, poprzez zróżnicowaną edukację społeczeństwa w zakresie wydarzeń historycznych, o których wiedza i pamięć ulega zapomnieniu.
59.	Melodie Ziemi – cykl warsztatów pieśni tradycyjnych	Lubelskie	Kamionka, Dąbrówka, Stare Pole	Zadanie będzie polegało na realizacji cyklu warsztatów muzycznych i ceramicznych adresowanych do młodzieży gimnazjalnej, dorosłych oraz seniorów. Warsztaty będą tematycznie powiązane z ziemią, tradycjami wiejskimi oraz tradycjami Lubelszczyzny.
60.	GET i 3 SŁONIE – warsztaty graficzne dla nauczycieli i uczniów w Muzeum Ziemi Wschowskiej	Lubuskie	Wschowa, Łysiny, Osowa Sieni, Kanda-tow, Lgriń, Siedlenica, Przyczyna Górna	Celem jest zrealizowanie ciekawych warsztatów sztuki współczesnej – inspirowanych muzealną kolekcją prac artysty, którego losy związane są z historią Ziemi Wschowskiej, dla szerokiego grona dzieci i młodzieży, włączając w to rodziców, opiekunów i nauczycieli.
61.	Laboratorium audiowizualne: kultura w mieście, miasto w kulturze	Lubuskie	Zielona Góra	Planowanym rezultatem projektu będzie przygotowanie, w formie strony internetowej, „antropologii” kultury miejskiej, która będzie miała formę audiowizualnego leksykonu, skonstruowanego na kształt mapy.
62.	Jak to z pismem i książką było...	łódzkie	Gomunice	Projekt zakłada przeprowadzenie warsztatów mających na celu przybliżenie historii pisma i książki.
63.	Palimpsesty	łódzkie	Tomaszów Mazowiecki	Palimpsesty to cykl działań warsztatowych służących upowszechnianiu wiedzy o bogatej i wielokulturowej przeszłości Tomaszowa Mazowieckiego. Palimpsesty mają na celu stworzenie dwóch audioprzewodników pozwalających szerokiemu gronu odbiorców na atrakcyjne wycieczki po Tomaszowie.
64.	Smyko-łyk sztuki. Twórcze spotkania dla najmłodszych	łódzkie	Konstantynów Łódzki	Projekt „Smyko-łyk sztuki” ma za zadanie zwrócić uwagę na znaczenie wczesnego dzieciństwa i dobrej jakości edukacji dla rozwoju człowieka. Będzie to cykl spotkań ogólnoro-

				zwojowych, plastycznych i muzycznych dla dzieci w wieku 2-4 lata, nieobjętych wychowaniem przedszkolnym.
65.	Szkoła dramy bohaterskiej wyobraźni – jak inspirować do wartościowych rzeczy	łódzkie	Łódź	Ideą projektu jest szerzenie poprzez działania artystyczne i społeczne idei i bohaterstwa dnia codziennego, solidarności społecznej i odpowiedzialności, przeciwdziałania mechanizmom wykluczającym osoby słabe, poszukiwanie wewnętrznych zasobów do podejmowania działań sytuacyjnych, które wydają się lub są trudne.
66.	Teoria wielości	łódzkie	Buczek	Projekt składa się z zajęć warsztatowych, podczas których uczestnicy zapoznają się z technikami realizacji multimedialnych.
67.	Widzę i opisuję. Warsztaty dziennikarskie dla młodzieży	łódzkie	Parzęczew, Łódź	W ramach projektu zostaną zorganizowane warsztaty dziennikarskie dla młodzieży gimnazjalnej z terenu gminy Parzęczew.
68.	Wszyscy wszystkim o bajce chińskiej	łódzkie	Skierniewice	Celem projektu jest pokazanie tolerancji i zrozumienia dla mniejszości lokalnych Skierniewic – jakimi są osoby z niepełnosprawnościami oraz grupy wielokulturowe o różnym pochodzeniu, którzy tu pracują, mieszkają i uczą się.
69.	Ziemia obiecana	łódzkie	Łódź	Poprzez doświadczenie bezpośrednie w formie różnych typów warsztatów (wykorzystujących metody dramy charakterystyczne dla pracy w obrębie teatru zaangażowanego społecznie) uczniowie będą mieli szansę najpierw pogłębić lub zweryfikować swoje przekonania, zmierzyć się z problematyką współżycia z obcym.
70.	Moja droga	Małopolskie	Tarnów, Zalipie, Chata na Niemcowej	Projekt będzie multidyscyplinarny, bazujący na dziedzinach kultury: muzyce, rzeźbie, teatrze, sztukach plastycznych, fotografii. Zależy mi na tym, żeby nauczyć dzieci wykorzystywania różnych działań w ich codziennej nauce i zabawie.
71.	Teatr na łące, podwórku i placu	Małopolskie	Jastrzębie, Bruśnik, Ciężkowice	Młodzi ludzie twórczo opracują miejscowe legendy. Wykorzystają do działań teatralnych najbardziej atrakcyjne wątki. Swoje pomysły zrealizują w postaci form plastycznych. Nauczą się pracy nad tekstem. Samodzielnie ułożą dialogi. Zdobędą umiejętność interpretacji tekstu.
72.	Energia odnawialna	Małopolskie	Szczucin	Projekt „Energia Odnawialna” będzie projektem eksperymentalnym – zamierzamy połączyć ze sobą muzykę folkową z muzyką hip-hopu.
73.	Krótki kurs tropienia skarbów	Małopolskie	Rabka Zdrój	Na podstawie diagnoz potrzeb nauczycieli pracujących z dziećmi oraz diagnoz potrzeb, zainteresowań i oczekiwań samych dzieci przygotowujemy propozycje niecodziennych lekcji dot. kultury regionu, których tematyka i forma będzie w dużej mierze zależać od uczestników lekcji.
74.	Uwolnić emocje	Małopolskie	Tarnów	Projekt opiera się na działaniach plastycznych oraz teatralnych w połączeniu z muzyką i ruchem.
75.	Parada lalek	Małopolskie	Suche, Poronin, Kraków	Projekt dotyczy cyklu warsztatów o tematyce teatralnej, animacyjnej i filmowej dla różnych grup wiekowych (dzieci z Przedszkola Górolicki, uczniów oraz dorosłych) opartych na literackich utworach regionalnych dla dzieci z książki <i>Góraliska Czytanka</i> .

76.	Okopów nie ma, ale i tak jest fajnie	Małopolskie	Tylicz, Muszynka, Mochnaczka	Projekt „Okopów nie ma, ale i tak jest fajnie” to cykl warsztatów dla młodzieży w wieku 13-18 lat. Projekt przygotowano w odpowiedzi na potrzeby młodzieży. Zakłada poznanie kultury i historii regionu poprzez samodzielne odkrywanie jej ciekawostek i odtworzenie jej w formie inscenizacji rekonstrukcji i reportażu.
77.	Kultura podwórka	Małopolskie	Kraków	Projekt bazuje na kulturze hip-hopowej, najbliższej nowohuciańskim młodym ludziom, którzy słuchając rapu czy rapując, utożsamiają się z hip-hopem, dając wyraz swojego buntu oraz sprzeciwu wobec systemu, szukając drogi na wyrażenie siebie oraz wypowiedzenie własnych potrzeb i tęsknot.
78.	Znani, ciekawi, a nieznan...	Małopolskie	Stryżawa	Pomysł zakłada „odkrycie” na nowo znanych, ciekawych lub zasłużonych postaci Stryżawy oraz nakręcenie wraz z młodzieżą amatorskiego filmu biograficznego o jednej z nich.
79.	Nasz Mały Świat	Małopolskie	Jodłówka Tuchowska	Nasz projekt będzie polegał na twórczych spotkaniach grupy 15-20 osób dzieci i młodzieży z Jodłówki Tuchowskiej, a następnie na wspólnym stworzeniu kreatywnej przestrzeni spotkań – „Naszego Małego Świata” na działce twórczo-rekreacyjnej w Jodłowce Tuchowskiej, na której uczestnicy zbudują to, o czym marzą („boisko, jakiego nie ma nikt”), miejsce, z którym będą się utożsamiali, o które będą dbali, pokazując innym, że dzieci też mogą decydować o swoim świecie.
80.	Bez ściemy o...	Mazowieckie	Przasnysz	Najważniejszymi działaniami będą warsztaty i spotkania, dzięki którym uczestnicy będą mogli dotknąć problemów związanych z niepełnosprawnością, ale też spróbować w praktycznym działaniu zmniejszyć ich skutki.
81.	Daję słowo	Mazowieckie	Mińsk Mazowiecki, Sulejówkę	Najważniejszym działaniem będzie akcja w przestrzeni miejskiej zakończona murallem/wystawą stworzonym z dobrych słów zebranych od mieszkańców.
82.	Historia jakiej nie znacie! I część: poganie i chrześcija- nie	Mazowieckie	Radom	Projekt ma na celu opowiedzenie historii o początkach Polski w sposób przystępny, ale niekonwencjonalny, bo przez pryzmat archeologii. W odpowiedzi/interakcji chcemy uzyskać od uczestników ich wizję tego okresu w dziejach naszego kraju (kręcenie animacji/filmu).
83.	Przedszkolaki prezentują książkę	Mazowieckie	Legionowo	Chcemy stworzyć książkę w oparciu o dziecięcą twórczość literacko-plastyczną z zastosowaniem nowoczesnych technologii informatycznych; docelowo propagować czytelnictwo, rozwijać kreatywność, wyobraźnię, aktywizować dzieci z różnych środowisk.
84.	Raz dwa trzy czytaMY	Mazowieckie	Konstancin-Jeziorna	Najważniejszym działaniem będzie cykl innowacyjnych bezpłatnych zajęć z książkami, zakończony marszem dzieci i Wielką Gałą Książki.
85.	Upteka – wirtualny dom COOLTURY	Mazowieckie	Szydłowiec	Najważniejszym działaniem będzie stworzenie muralu, którego sens powie o aktywizacji kulturowej miasta
86.	Włazł w las dialog z otoczeniem	Mazowieckie	Zalesie Górne	Chcemy zintegrować lokalną społeczność wokół motywu drzewa, w taki sposób, aby dostrzegli i docenili walory miejsca, w którym żyją – Chojnowskiego Parku Krajobrazowego.
87.	Teatr historią Białej pisany	Opolskie	Biała	Wraz z GCK planujemy przeprowadzić warsztaty teatru ze społecznością lokalną dla grupy młodzieży i seniorów. Planujemy w 2017 r. przeprowadzić międzypokoleniowe warsztaty śpiewacze, które zakończą się nagraniem kolejnego teledysku.

88.	Życie jest piękne	Opolskie	Kluczbork	W ramach projektu zostanie przygotowana i wystawiona sztuka <i>Światło</i> , poruszająca temat starzenia się i odchodzenia. Sztuka zostanie zaprezentowana jako wydarzenie towarzyszące zaplanowanej Konferencji medycyny paliatywnej, łączącej w sobie wymiar kulturowy i edukacyjny.
89.	Folk jest cool	Opolskie	Łubiany	Cel zamierzamy osiągnąć poprzez cykl 4 koncertów połączonych z zajęciami warsztatowymi, w szkołach ogólnokształcących i muzycznych regionu dla około 500 uczniów.
90.	Kosmos w muzyce i plastyce	Opolskie	Brzeg, Niwki	Obserwacja nieba nocą towarzyszy muzyka klasyczna. Wysłuchane utwory będą stanowić inspirację do wykonania prac plastycznych.
91.	Nie-zastępcza kultura	Opolskie	Strzelce Opolskie, Opole	Temat i scenariusz warsztatów i spektaklu zostanie dobrany tak, aby przede wszystkim edukować Beneficjentów, a jednocześnie forma (spektakl teatralny) umożliwi obcowanie z kulturą.
92.	By czas nie przyćmił przeszłości. Renesans	Opolskie	Brzeg	Uczestnicy przez aktywne zapoznanie się z lokalną historią epoki renesansu w trakcie zajęć „Tajemnice Zamku”, propagowanie ciekawostek historycznych podczas happeningów – „Maluchy uczą dorosłych historii”, finalnie przygotowują i przedstawią na dziedzińcu zamkowym „Scenki z życia dworskiego” będące wydarzeniem otwartym dla małych i dużych mieszkańców Brzegu.
93.	Odkrywamy tajemnice Brzegu	Opolskie	Brzeg	Wykorzystując te formy aktywności i dociekliwości dziecięcej, proponujemy uczestnikom projektu poznanie najbliższego otoczenia w kontekście odkrywania walorów historyczno-przyrodniczych naszego miasta.
94.	Zafolkujmy nasz świat	Opolskie	Kędzierzyn Koźle	Celem projektu jest przeprowadzenie 7 warsztatów prezentujących stroje, tańce i pieśni z rejonu Śląska Opolskiego.
95.	Przestrzeń dla młodej sztuki	Podkarpackie	Rzeszów	W ramach zadania zorganizowane zostaną warsztaty doskonalące umiejętności artystyczne, ale przede wszystkim uczące, jak pozyskiwać odbiorcę swoich dzieł i jak przygotować się do prezentowania twórczości szerszej publiczności.
96.	Anioły mają głos	Podkarpackie	Sanok, Rzepedź	Wrzesień (spotkania i warsztaty w Sanoku, sesja fotograficzna w Skansenie). 21-23 października – trzydniowe warsztaty muzyczno-wokalno-kulturowe w Rzepedzi.
97.	NajNaj bliżej siebie	Podkarpackie	Stalowa Wola	Projekt jest skierowany głównie do dzieci najmłodszych w wieku 0-4 lat. Spektakl w ramach projektu obejrzą dzieci w pięciu stalowowolskich przedszkolach.
98.	Jesienne spotkania ze sztuką	Podkarpackie	Przemysł, Małkowice	Zajęcia teatralne i umuzykalniające będą prowadzone metodą warsztatową. Zajęcia dotyczące malarstwa i filmu będą zakładały integrację większej liczby osób, gdyż zostaną w nie włączeni rodzice/rodziny i jednym z głównych walorów będzie aspekt integracyjny.
99.	Mój pierwszy raz	Podkarpackie	Zebratówka	W miejscowości Zebratówka leżącej na terenie gminy Chmielnik od 1969 r. przez 25 lat funkcjonowało lokalne kino „Marzenie”. W ramach projektu planujemy ożywić to miejsce poprzez projekcje filmowe, spotkania i dyskusje po obejrzanych filmach.
100.	Malowniczy Korycin	Podlaskie	Korycin, Białystok, Mielewszczyzna, Rudka, Bombla	W ramach tego pomysłu planujemy cykl zajęć z artystą plastykiem (Kinga Trochim) i profesjonalnym artystą malarzem (Krzysztof Konieczek), a także cykl zajęć fotograficznych, dokumentujących historię Korycina (Małgorzata Glińska) – bezpośrednio skierowanych do 15-osobowej grupy dzieci i młodzieży z terna

				gminy Korycin, którzy będą znajdować poszczególne miejsca, opisywać je, fotografować i malować.
101.	entomono_art – czy życie modraszka to fraszka?	Podlaskie	Supraśl	„entomono_art – czy życie modraszka to fraszka?” – projekt edukacji kulturowej przygotowujący młodzież do odbioru kultury poprzez tworzenie własnych tekstów kultury. Według założeń byłby on eksperymentem artystycznym, łączącym w sobie doświadczenia świata ludzi i owadów, wykorzystującym przekład intersemiotyczny ze słowa na obraz, na dźwięk.
102.	Zafiksowani czytaniem	Podlaskie	Jaświły	Aby projekt stał się atrakcyjny, chcemy pokazać, że książki i literaturę można łączyć z nowoczesną technologią. W ramach działania odbędą się zatem warsztaty fotograficzne, filmowe i ilustratorskie prowadzone przez profesjonalistów.
103.	Opowiedz mi Babciu	Podlaskie	Knyszyn, Białystok	Dzieci przez dwa miesiące (10 spotkań po dwie godziny) poznają tradycyjne przedmioty codziennego użytku z lat 50. ubiegłego wieku. Posłuchają opowieści o dawnym życiu, zwyczajach przekazywanych przez pokolenie babć.
104.	Bajkę – twórz, obraz – w ruch! Warsztaty literacko-filmowe	Podlaskie	Suraż, Białystok	„Bajkę – twórz, obraz – w ruch!” to interdyscyplinarny projekt edukacyjny skierowany i tworzony z udziałem uczniów z Zespołu Szkół w Surażu, którego celem jest rozbudzenie potrzeby korzystania z kultury wysokiej i czerpania z niej pomysłów do własnych działań twórczych.
105.	Zagraj w kulturę	Podlaskie	Kleszczele, Dobrowoda, Dasze	Projekt „Zagraj w kulturę” to współbrzmienie trzech form artystycznego wyrazu z zakresu muzyki, tańca i animacji filmowej, którego działaniem finalnym będzie praca nad wspólnym happeningiem.
106.	NATURALnie że kultura	Podlaskie	Turośń Kościelna, Koryciny	Projekt „NATURALnie że kultura” polega na współudziale dzieci i młodzieży z terenu Gminy Turośń Kościelna w kultywowaniu lokalnej tradycji i obrzędowości związanej z wykorzystaniem zasobów natury w życiu codziennym.
107.	Warsztaty muzyczno - taneczne w gminie Kolno	Podlaskie	Czerwone, Borkowo	Projekt będzie polegał na zorganizowaniu warsztatów muzyczno-tanecznych, tj. zajęć wskazanych przez dzieci i młodzież jako ciekawy sposób spędzania czasu. Prowadzone przez specjalistów z zakresu muzyki i wokalu dla dzieci i młodzieży z Gminy Kolno stanowią alternatywę dla marazmu kulturalnego na wsi.
108.	Twórczość Stefani Matysiewicz dziedzictwem kulturowym Ziemi Rajgrodzkiej. Przewodnik kultury regionalnej dla młodego pokolenia.	Podlaskie	Rajgród, Wojdy, Rybczyzna	Główną część projektu stanowią warsztaty plastyczne, recytatorskie i literackie, zakończone konkursem dla uczestników. Warsztaty będą inspirowane twórczością rajgrodzkiej poetki i malarki Stefani Matysiewicz.
109.	Dubińska Olimpiada Kulturalna	Podlaskie	Dubiny	Nasz projekt adaptuje ideę pomostu i obok kultury (warsztaty teatralne i dramy) oraz technologii (cyfrowa rekonstrukcja zdjęć, zajęcia filmowe i prace manualne) rozszerzamy ją na dziedzinę integracji międzypokoleniowej. Medium, które w naszej opinii najsukcesyjniej łączy dziedziny kultury, technologii oraz funkcje społeczne jest teatr.
110.	Jak to było, kiedy mnie nie było?	Podlaskie	Nowe Piekuty, Jabłoń Kościelna, Białystok	Następnym etapem projektu będzie praktyczne wykorzystanie zdobytych na warsztatach umiejętności poprzez przygotowanie multimedialnego albumu ze wspomnieniami mieszkańców naszej gminy, w którym zostaną wykorzystane wywiady dźwiękowe i filmowe, zdjęcia i artykuły wykonane uczestników projektu.

111.	Siemiatycze – tu zostajesz czy wyjeżdżasz?	Podlaskie	Siemiatycze	Projekt będzie polegał na zrealizowaniu przez uczestników filmu za pomocą komórki i animacji poklatkowej. Praca przy projekcie będzie pretekstem do refleksji na temat przyszłości młodych ludzi w naszym mieście, a film będzie łączył wywiady z mieszkańcami Siemiatycz z rozważaniami, marzeniami o ewentualnych planach życiowych młodych uczestników (w formie animacji).
112.	Punkt widzenia	Pomorskie	Choczewo	Projekt przewiduje przeprowadzenie warsztatów z animacji poklatkowej połączonej z elementami gry biblioteczno-historycznej.
113.	Dzieciaki lubią zwierzaki. A co lubią zwierzaki?	Pomorskie	Gdańsk	Projekt zakłada przeprowadzenie dziewięciu działań ze zwierzętami w roli głównej, angażujących dzieci ze szkoły podstawowej nr 60 w Gdańsku.
114.	New SCHOOL	Pomorskie	Gdańsk	Projekt „New SCHOOL” ma na celu wypełnienie przestrzeni szkoły kulturą uliczną, która ma swoje uwarunkowania środowiskowe w dzielnicy.
115.	Włączeni w kulturę	Pomorskie	Gdańsk, Mrzeżyn	Przestrzeń szkoły na czas warsztatów stanie się galerią prac, mającą na celu oddanie głosu tym, których kultura i sztuka wyklucza.
116.	Fotozmiany – upływ czasu w przestrzeni	Pomorskie	Damnica, Zagórzycza, Damno	Działania projektowe obejmują proces odtwarzania (tzw. pastiszu) starych fotografii z trzech miejscowości w gminie Damnica w partnerstwie szkół z tych miejscowości.
117.	Szekspir czy Shakespeare?	Pomorskie	Słupsk	Założeniem projektu jest realizacja warsztatów teatralnych w języku polskim i angielskim opartych na wybranych tekstach Szekspira (rok 2016 jest światowym rokiem Wiliama Szekspira).
118.	Tuse tworzę sztukę z młodzieżą	Pomorskie	Gdańsk	Artysta w ramach projektu poprowadzi warsztaty graffiti – w części teoretycznej opowie o swoich osiągnięciach, o swojej technice, o tym, jak pasja może być również pracą. Podczas warsztatów, w części praktycznej Tuse wraz z młodzieżą wykonają graffiti na ścianie zewnętrznej szkoły.
119.	Zobaczyć na nowo – budowanie poczucia tożsamości lokalnej	Pomorskie	Gdańsk, Kartuzy	Celem warsztatów, które będą prowadzone w nawiązaniu do pięciu gier z programu „Zobaczyć na nowo”, jest pokazanie ich uczestnikom piękna i charakterystyki ich miejsca zamieszkania oraz drugiej lokalizacji, tak aby wzmocnić odpowiedzialność za jakość i estetykę otoczenia, w którym żyjemy.
120.	Akcja re-Animacja!	Śląskie	Wyry	Warsztaty zakładają działania praktyczne: wyjście do lokalnej społeczności i zachęcenie uczniów do aktywności społeczno-kulturalnej. Do każdego bloku przypisane jest miejsce prezentacji warsztatów: Przestrzeń – Urząd Gminy, Dom Kultury; Słowo – Ośrodek Rehabilitacyjno-Edukacyjno-Wychowawczy; Dźwięk – Klub Kobiet Aktywnych i Przedszkole.
121.	Nakręcenie na czytanie	Śląskie	Cieszyn	Wykorzystane zostaną teksty napisane przez cieszyńskich gimnazjalistów na konkurs literacki „Zdrowie po cieszyńsku”. Uczestnicy warsztatów zilustrują je plakatami, dla których będzie wystawa, stworzą filmy animowane oraz nagrają audiobooki.
122.	Magiczne ścieżki teatru – realizacja spektaklu Królowa Śniegu	Śląskie	Brak danych	Efektom końcowym projektu ma być spektakl <i>Królowa Śniegu</i> , ale nie on jest najważniejszy, tylko proces tworzenia naszego „dzieła”. Chcemy, aby miał wymiar terapeutyczny, skierowany na realizowanie artystycznych wizji uczniów, którzy wcielając się w różne role, będą mieli możliwość wyrażenia siebie.

123.	Janko Muzykant Modern	Świętokrzyskie	Kielce, Pawłów, Dale-szyce, Oblęgorek	Projekt „Janko Muzykant Modern” to twórcze, kreatywne spotkanie młodych z Henrykiem Sienkiewiczem i jego bohaterami, konfrontacja potrzeb i oczekiwań młodych współczesnych i młodych z XIX wieku, dialog międzypokole-niowy za pomocą tekstów literackich, języka teatru i tańca, poszukiwanie autorytetu w za-pomnianym i dość stereotypowo zaklasyfiko-wanym pisarzu.
124.	Szukam, szukania mi trzeba /Reperkusje	Świętokrzyskie	Busko Zdrój	Odwołanie do poezji lokalnego barda traktu-jemy jako przyczynek do dyskusji z młodymi ludźmi na tematy dla nich istotne.
125.	Zaduszki kontra Halloween	Świętokrzyskie	Rataje Słupskie, Pacanów	Projekt dotyczy dwóch problemów: z jednej strony tematu dotyczącego bardzo delikatnej sfery emocjonalnej związanej z przeżywaniem przez dziecko sytuacji związanych ze śmiercią, a z drugiej strony zakorzenionych w naszej kulturze i tradycji obchodów Święta Zmarłych i tzw. Zaduszek w konfrontacji z głośną i wsze-chobecną kulturą Halloween.
126.	Szkoła w Pudzie dawniej/ Szkoła w Purdzie dziś	Warmińsko-Mazurskie	Purda	Realizacja warsztatów fotokastu. Podczas zajęć nauczymy się korzystać z aparatu i kamery przy realizacji dwóch fotokastów, które nakrę-cimy i zmontujemy.
127.	Zaproście mnie do stołu	Warmińsko-Mazurskie	Olsztyn	Głównym celem projektu jest wyrabianie w polskich mieszkańcach Olsztyna (zwłaszcza wśród młodzieży akademickiej), postaw otwar-tości na odmienność kulturową obcych przyby-szów, poprzez wypracowanie nowych form i strategii integracyjnych, które w przyszłości przybiorą stałe, powtarzalne formy działań międzykulturowych.
128.	Przesiedlona młodość – wspomnienia mieszkańców Bażyn i okolicznych wsi gminy Orneta	Warmińsko-Mazurskie	Bażyny	Głównym celem projektu jest budzenie zainte-resowania u dzieci przeszłością ludzi przesie-dlonych na Warmię, również ich bliskich członków rodzin.
129.	„Moja pszczoła gra w teatrze” – dziecięca kuchnia teatralna	Warmińsko-Mazurskie	Gawrzyjałki, Jerutki, Jeleniowo	Projekt to trzy realizacje interaktywnego „teatru dla dzieci”. Każde w innej wsi.
130.	Cyrk jest śmieszny – nie dla zwierząt	Warmińsko-Mazurskie	Ełk	Celem projektu „Cyrk jest śmieszny – nie dla zwierząt” jest uświadomienie i zaangażowanie młodych ludzi w walkę o prawa zwierząt, które przebywają w cyrkach, często w niehumani-tarnych warunkach.
131.	Dobra Szkoła w Dobrym Mieście	Warmińsko-Mazurskie	Dobre Miasto	Działania projektowe miałyby na celu wyko-rzystanie trzech jak dotąd działających osobno przestrzeni (Biblioteki, „Stodoły Kultury” oraz Kina) i ich aktywności, w celu zrealizowania alternatywnych i nietypowych lekcji szkolnych, gdzie wiedza zdobywana jest w aktywnym, twórczym procesie działania i jest uzupełnie-niem tradycyjnej edukacji szkolnej.
132.	Każdy ma swoją bajkę	Warmińsko-Mazurskie	Olsztyn	„Każdy ma swoją bajkę” – projekt oparty na książce <i>Miasto Bajek</i> – skierowany jest do dzieci. Ma za zadanie zwrócić ich uwagę na najbliższe otoczenie: rodzinę, dom, szkołę, dzielnicę, mia-sto. Ma pomóc dostrzec niezwykłość w codzien-ności, w miejscach oraz zdarzeniach.
133.	Ełk – muzyka ludności napływowej	Warmińsko-Mazurskie	Ełk	Projekt będzie polegać na przygotowaniu grupy śpiewającej do koncertu muzyki „Lud-ności napływowej Ełku”. Poprzez warsztaty pieśni chcemy zebrać grupę, która zaśpiewa na spotkaniu w Muzeum Historycznym w Ełku.

134.	Kiedyś-dziś-jutro	Warmińsko-Mazurskie	Jeziorany, Radostowo, Franknowo	Głównym celem realizacji projektu jest wzmocnienie tożsamości kulturowej społeczności lokalnej wymienionego wyżej obszaru, zwiększenie jej świadomości historycznej odnośnie do zamieszkiwanych ziem, niwelowanie poczucia bycia poza dostępem do kultury wysokiej, integrowanie przedstawicieli różnych pokoleń, zwiększenie kompetencji językowych uczestników projektu.
135.	Rozsmakuj się w Warmii i Mazurach – poznaj zapomniane oblicze regionu	Warmińsko-Mazurskie	Olsztyn, Kamionka, Giławy	Przybliżenie lokalnych tradycji, historii i kultury oraz smaków Warmii – pogłębienie wiedzy o regionie, jej specyfice historyczno-kulturowej – spotkanie z ludźmi wykonującymi tradycyjne zawody, spotkanie Warmiakami mówiącym gwarą warmińską.
136.	Razem dla kulturalnego Ełku. Budowanie współpracy między sferą kultury a edukacji	Warmińsko-Mazurskie	Ełk, Stare Juchy	Cele projektu: uaktywnienie potrzeby partnerskiej współpracy między przedstawicielami innych wyznań (katolicy-metodyści) i środowisk w Ełku (edukacja i integracja); integracja międzypokoleniowa dzieci – rodziców – seniorów; uświadomienie i wypracowanie wspólnej płaszczyzny zainteresowań, działań kulturalnych i wzajemnej pomocy.
137.	Potańcówki przy fontannie	Warmińsko-Mazurskie	Ełk	Projekt polegać będzie na zorganizowaniu cyklicznych koncertów w Parku Solidarności w Ełku. Raz w miesiącu we współpracy z Ełckim Centrum Kultury zostanie zorganizowane spotkanie taneczne mające na celu przybliżyć mieszkańcom Ełku polską muzykę tradycyjną.
138.	zGrani z kulturą	Warmińsko-Mazurskie	Olsztyn	Cele będą realizowane poprzez serię praktycznych warsztatów, podczas których uczestnicy nauczą się jak zaprojektować i wykonać za pomocą darmowych narzędzi angażującą grę internetową. Tematyka wszystkich gier będzie związana z edukacją kulturową.
139.	Książka żyje... Naprawdę!	Warmińsko-Mazurskie	Morąg	Pomysłem na projekt jest zorganizowanie i przeprowadzenie profesjonalnej sesji zdjęciowej z czytelnikami Miejskiej Biblioteki Publicznej w Morągu. Projekt jest skierowany do młodych i kreatywnych osób z Morąga i okolic, zainteresowanych fotografią i innymi powiązanych z nią dziedzinami, jak modelling, makijaż, moda, charakteryzacja, kostiumografia, scenografia.
140.	W krainie bałtyjskich mitów	Warmińsko-Mazurskie	Biskupiec	W ramach projektu powstanie spektakl przygotowany przez młodzież ze szkół średnich z pomocą instruktorów dziedzictwa kulturowego i historycznego dawnych Prusów. Celem projektu jest rozwijanie tożsamości regionalnej, promowanie wśród młodzieży współpracy rozwojowej.
141.	Lekcje w teatrze	Warmińsko-Mazurskie	Olsztyn	Każdą grupę zorganizowaną po obejrzeniu spektaklu <i>Pentezylea</i> zapraszamy do udziału w warsztacie.
142.	Dom malowany uśmiechem	Warmińsko-Mazurskie	Pacóltowo	Uczestnikami projektu będą wychowankowie Domu Dziecka w Pacóltowie oraz dzieci z tzw. „normalnych” domów. Twórcy projektu przyjęli założenie, że najskuteczniejszym sposobem takiej edukacji jest metoda warsztatowa.
143.	ZABAJKOWANI, czyli zakreśceni na punkcie bajki	Warmińsko-Mazurskie	Działdowo	Wszystkie wydarzenia w ramach projektu są w jakiś sposób związane z bajką, gdyż za główny nasz cel postawiliśmy sobie jej „odświeżenie” i przypomnienie jej ponadczasowych wartości.
144.	Animujemy rytm szkoły!	Warmińsko-Mazurskie	Olsztyn	Projekt zakłada stworzenie sytuacji edukacyjnej – poszerza świadomość uczniów dotyczącą techniki animacji, jaką jest pikselizacja. Uczestnicy będą mieli szansę zostać bohaterami filmu animowanego.

145.	Dziennik odkrywcy	Wielkopolskie	Poznań	Głównym celem projektu jest odkrywanie poznańskich instytucji oczami dzieci. Uczestnicy będą postawieni w roli ekspertów, a ich zadaniem będzie wskazanie, które z nich są ciekawe właśnie dla dzieci.
146.	Twoja szkoła to niezła sztuka	Wielkopolskie	Gniezno	Głównym celem projektu jest pokazanie młodym ludziom, jak ważną dziedziną jest architektura i jak silnie oddziałuje na ich życie codzienne.
147.	Wspólny mianownik	Wielkopolskie	Poznań	Celem mojego projektu jest skierowanie uwagi nastolatków na potencjał domu kultury i przedstawienie go jako miejsca, w którym można robić ciekawe rzeczy. [...] U jego podstaw leży budowanie więzi między kobietami w różnym wieku.
148.	Czyta-my	Wielkopolskie	Poznań	Celem szczegółowym jest przygotowanie 12 uczniów szkoły ponadgimnazjalnej do pełnienia roli animatorów kultury i podniesienie ich kompetencji w zakresie edukacji [...]. Celem nadrzędnym projektu jest promocja czytelnictwa [...].
149.	Pierwsze spotkanie ze sztuką współczesną	Wielkopolskie	Poznań, Łekno	Dać dzieciom możliwość pierwszego bezpośredniego kontaktu ze sztuką współczesną oraz przekazać pierwsze elementarne narzędzia do interpretacji dzieła sztuki współczesnej (różne idee, tematy, formy artystyczne itp.).
150.	KRAJobrazy przeszłości	Wielkopolskie	Bolechowo, Promnice	Cele projektu: 1) poznanie historii oraz tradycji lokalnej, budowanie lokalnej tożsamości; 2) integracja nowych mieszkańców ze starymi poprzez wspólne działania; 3) zainteresowanie przeszłością najbliższej okolicy, zwrócenie uwagi na krajobraz przyrodniczy i kulturowy.
151.	Brzmienie mego miasta	Wielkopolskie	Rawicz	Celem projektu jest powołanie grupy warsztatowej, której potencjał twórczy wykorzystany zostanie do stworzenia autorskiej wypowiedzi artystycznej, tj. pocztówki muzycznej naszego miasta. Nadrzędnym celem jest rozwinięcie umiejętności współpracy w grupie w celu wspólnej realizacji założeń projektu.
152.	Przerwa na muzę w przerwie na lunch	Zachodniopomorskie	Kalisz Pomorski	Projekt „Przerwa na muzę w przerwie na lunch” ma na celu zachęcić młodzież gimnazjalną do wspólnych działań przy tworzeniu szkolnego radiowęzła. Zarówno pomysł, jak i realizacja tego przedsięwzięcia będą przede wszystkim działaniem uczniów szkoły.
153.	Przystanek	Zachodniopomorskie	Szczecin	Uczniowie uczestniczyć będą w zajęciach integrujących grupę (4 godziny zajęć), oraz zajęciach wprowadzających, podczas których podejmą próbę wyboru formy w jakiej chcieliby się zaprezentować w przestrzeni publicznej (co chcieliby pokazać przypadkowej publiczności czekającej na autobus).
154.	Widzieć więcej	Zachodniopomorskie	Kalisz Pomorski	„Widzieć więcej” – to spotkanie młodzieży z różnych klas, która wcześniej się nie знаła. Celem inicjatywy jest stworzenie warunków i wskazanie narzędzi, dzięki którym możliwe będzie poznanie siebie i innych. Od wyobrażenia, fantazji, plotki, stereotypu do faktów – tak będzie przebiegała droga odkrywania prawdy.
155.	Uwolnij tkaniny – radość z szycia	Zachodniopomorskie	Kalisz Pomorski	Projekt „Uwolnij tkaniny – radość z szycia” ma na celu zachęcić młodzież do działań artystycznych, które wykonywane są przy użyciu tkanin, igieł, nici, maszyn do szycia. Szycie w przyszłości przyda się w życiu codziennym, a przede wszystkim może dać ogromne możliwości tworzenia i wyrażania siebie.

156.	Chodź, pomaluj mój świat	Zachodniopomorskie	Złocieniec	Osoby zaangażowane w realizację projektu poszerzą swoje horyzonty, poznają kulturę lokalną regionu, zwyczaje, tradycje i mentalność. Dzięki temu przełamują stereotypy i zaczęły promować region, w którym mieszkają. Efekt ten planujemy osiągnąć poprzez malowanie muralu na płócie – „płotalu” oraz stworzenie collage’u muzycznego (ścieżki dźwiękowej), skomponowanego z opowiadanych przez dzieci i mieszkańców legend, dźwięków miasta i regionu.
157.	Otwieram siebie na dźwięki świata	Zachodniopomorskie	Goleniów	Działania obejmują 30 osób, przewidują 27 godzin edukacyjnych. Ich wynikiem będzie zapis scenariusza słuchowiska radiowego oraz jego nagranie.
158.	Darłowska Szanta	Zachodniopomorskie	Darłowo	Spotkania warsztatowe poprowadzą profesjonalni trenerzy. Podczas warsztatów młodzież pozna technikę rymu i zabawy z tekstem, powstanie tekst szanty. Warsztaty poświęcone będą obsłudze mikrofonu, emisji głosu oraz zachowaniu na scenie.
159.	Kultura na kozetce - warsztaty teatralne połączone z edukacją psychologiczną	Zachodniopomorskie	Goleniów	Główna idea projektu opiera się na połączeniu oddziaływań psychologicznych z warsztatami teatralnymi. Edukacja kulturalna zostanie tu wzbogacona o pracę z trudnymi emocjami dzieci oraz o naukę umiejętności dobrej komunikacji interpersonalnej.
160.	Ogarnij stracha	Zachodniopomorskie	Kamień Pomorski	Uczestnicy inicjatywy, tworząc w przestrzeni publicznej aleję „straszydeł” (do tej pory zamieszkałych w dziecięcych głowach i przedstawianych w wybranych utworach literatury polskiej), będą mogli pozostawić po sobie trwałe ślady (na okres ok. dwóch miesięcy) dla kamieńskich spacerowiczów i przyjezdnych. W czasie powstawania straszydeł zostaną one okiełznane, nazwane, polubione.
161.	Archeologia wnętrza	Zachodniopomorskie	Szczecin	Realizacja projektu „Archeologia wnętrza” zakłada przeprowadzenie warsztatów ceramicznych dla dzieci, opartych na pogłębionej świadomości możliwości wyrażania siebie w procesie twórczym oraz odczytywania znaczeń zawartych w pracach ceramicznych na przestrzeni dziejów.
162.	Przystanek do marzeń	Zachodniopomorskie	Sibin	Uczestnicy projektu stworzą własną przestrzeń artystyczną na terenie swojej miejscowości. Przystanek autobusowy w małych miejscowościach często pełni rolę miejsca spotkań młodych ludzi. Uważamy, że przestrzeń ta powinna być przez nich zaadoptowana i oswojona.
163.	Ogrody wyobraźni	Zachodniopomorskie	Stolec	Podczas dwudniowego biwaku młodzież będzie mogła uczestniczyć w warsztatach artystycznych, rozwijając swoją wiedzę i umiejętności z zakresu kultury i sztuki oraz poznając nowe formy pracy zarówno od prowadzących zajęcia, jak i od siebie nawzajem.
164.	Blogerzy, Vlogerzy, Youtuberzy – cyfrowe formy ekspresji	Zachodniopomorskie	Goleniów	Istnieje wiele środków wyrazu i zaznaczenia swojej obecności na świecie, naszym zadaniem jest wskazanie kilku bardziej kreatywnych i rozwijających aktywności. Chcemy skupić się na prowadzeniu przez młodzież blogów i vlogów.
165.	Bakcyl kultury – moje miasto w małej formie	Zachodniopomorskie	Sławno	Podczas realizacji przedsięwzięcia uczniowie ze sławieńskich szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych wezmą udział w warsztatach filmowych prowadzonych przez instruktora. W czasie warsztatów będziemy kreować zarówno świadomego biorcę, jak i twórcę.

166.	Taneczne kroki – ABC tańca	Zachodniopomorskie	Świerczyn	Celem realizacji projektu jest integracja, umiejętność pracy w grupie warsztatowej przełamywanie nieśmiałości młodych ludzi, rozbudzenie ich kreatywności a także pogłębienie wiedzy teoretycznej i praktycznej o tańca i jego rodzajów.
167.	Zapomniane historie	Kujawsko-Pomorskie	Bydgoszcz	Całość działań zostanie sfilmowana w formie dokumentu. Scenariusz animacji powstanie na podstawie opisu przeżyć z dzieciństwa osób starszych.
168.	„Będzie dobrze dzieciak” – hip hop skład	Kujawsko-Pomorskie	Toruń, Szubin, Nakło	Zasadniczą koncepcją projektu jest aktywizacja, zainteresowanie dzieci i młodzieży muzyką i kulturą hip-hop. Nagranie profesjonalnej płyty CD z kilkoma utworami podsumowującym cykl zajęć warsztatowych mających na celu naukę pisanie i wykonania hip-hopowych tekstów, pozyskanie umiejętności tworzenia prostych sampli przez ich uczestników.
169.	Od kultury do tolerancji. Komunikacja międzykulturowa a kształtowanie postaw tolerancji wśród młodzieży szkolnej	Kujawsko-Pomorskie	Bydgoszcz	Projekt ma na celu przeprowadzenie cyklu 12 warsztatów dla uczniów bydgoskich szkół średnich oraz towarzyszących im badań ankietowych wykazujących, w jakim stopniu edukacja wpływa na kształtowanie postawy tolerancji wśród młodzieży. Podczas warsztatów uczniowie bydgoskich szkół średnich zostaną zapoznani z podstawowymi założeniami komunikacji międzykulturowej. Pracując w grupach, przygotują kampanie społeczne nt. tolerancji między kulturami, a następnie wezmą udział w krótkiej debacie.
170.	Mówią ulice	Kujawsko-Pomorskie	Toruń	Projekt „Mówią ulice” stawia sobie za główny cel rozwój świadomości obywatelskiej i kulturowej wśród młodych ludzi w Toruniu poprzez przełamywanie stereotypowego myślenia o osobie bezdomnej, ale i o teatrze, który może służyć za medium do podejmowania dyskusji na trudne tematy.
171.	Alchemia sztuki w górnieskim kalejdoskopie	Kujawsko-Pomorskie	Górzno	Projekt ma za zadanie połączenie sztuki z chemią, a tak naprawdę zaciekawienie chemią (alchemią) poprzez sztukę i vice versa. Chcemy wyjść poza konwencję szkoły, uciec od teorii. Proponujemy warsztaty chemiczne oraz warsztaty z batiku i tak przejdziemy od chemii do sztuki.
172.	Look in the darkness	Kujawsko-Pomorskie	Bydgoszcz	Dzieci zazwyczaj boją się ciemności. Jest to jeden z atawizmów człowieka. Podczas warsztatów będziemy oswajając uczestników z ciemnością, budować pozytywne skojarzenia wokół mroku. Ciemność niesie ze sobą potencjał, jest swego rodzaju pustką, w której rodzi się twórczość.